

אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

פרשת ראה - תשפ"ו

קונטרס זה
נערך ונאסף ע"י
אחד מבני החבורה
למען זיכוי הרבים

בכל עניני קונטרס זה
להערות והערות
ניתן לפנות למייל

R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com

פרשת ראה

הרה"ק מסדיגורא זי"ע אמר: כי פרשת ראה קורין תמיד בשבת מברכין אלול, או כשחל בו ר"ח אלול, וזהו נוטריקון של "ראה" ראש חודש אלול היום, מפני שבשבת נכללו כל ההשפעות הק' של כל ששת ימי החול.

בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שאמר: פרשת ראה מרמזת על חודש אלול שחל בה, שכן "ראה" הוא ראשי תיבות של: ראה אלול הולך.

כ"ק אדמו"ר מטשערנוביל שליט"א אמר בשם אביו הרה"ק זי"ע: מה שקורין בתחילת חודש אלול פרשת ראה אנכי נותן לפניכם היום, דנותן הוא לשון מתנה, דקודם ראש השנה נותן הקב"ה במתנה את חודש אלול, שיוכלו לשוב בתשובה שלימה לפניו, וכמובא בשערי תשובה דעצם התשובה היא מהטובות הגדולות שהטיב הקב"ה לישראל, שהתקין להם הדרך לשוב ממעשיהם הרעים, ובפרט בחודש אלול שהוא מתנה מיוחדת, שיוכלו להתעורר בו ולתקן המעשים קודם בוא יום הדין, וזהו 'ראה אנכי נותן לפניכם היום' היינו טרם בוא היום הגדול ראש השנה, נותן הקב"ה במתנה את חודש אלול הכנה לר"ה.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אומר:

יש לשבח השבתות והסדרות קודם ראש השנה, שהסדרות בעצמם פועלים לאדם ועוזרים אותו כל סדרה וסדרה לעמל שלה. דהיינו פרשת "עקב" – פועל לשמוע. ופרשת "ראה" – פועל לראות. ופרשת "שופטים" – פועל להריח ביראת ה', ועל דרך שנאמר: 'לא למראה עיניו ישפוט' – רק 'והריחו ביראת ה'', וזהו הטהרה, וטהרה היא הריח כמ"ש מיום שבטלה טהרתן של ישראל נטלה טעם וריח.

הרה"ק ה"דבר חיים" מנדבורנה זי"ע מביא דברי הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע: לפני הסתלקותו של הרה"ק רבי מאיר זי"ע פתח ואמר לבני קהלו תוכחת מוסר הטמונה ברמז עפ"י סדר הפרשיות של ספר דברים, וכך אמר:

'אלה הדברים' – אשר מאיר אומר לכם. 'ואתחנן' – מאיר מתחנן לפניכם. 'עקב' – הסוף של כל אדם, 'ראה' – יהיה תמיד לנגד עיניכם. 'שופטים' – כי הלא תצטרכו למסור דו"ח ומשפט צדק, 'כי תצא' – כאשר תצאו מן העולם, 'כי תבוא' – ותבואו לעולם הבא, 'נצבים' – ותצטרכו להתייצב לפני ב"ד של מעלה, 'וילך' – ותלכו לאן שיפסקו לכם אם לגן עדן או ח"ו למקום אחר, 'האזינו' – שמעו לדברי, 'וזאת הברכה' – אשר מאיר מניח לכם. ואחר זמן קצר נתבקש הרה"ק לישיבה של מעלה, אז נתגלה הדבר למפרע כי נתכוון בזה לומר להם דברי תוכחה סמוך לפטירתו. זי"ע ועבי"א.

אומר היה המשגיח בפונביז' הגה"צ רבי יחזקאל לעוויןשטיין זצ"ל:

ימי אלול כ'ימי זריעה' בעבודת השדה הם, וכמו שבזריעת השדה – מי שאינו זורע אף בטענת אונס לא יהיה לו מה לאכול ... כיו"ב הוא לענין עבודת אלול, החכם עיניו בראשו – יזרע כעת ויאכל פירותיו במשך השנה הבעל"ט.

המשגיח דישיבת מיר הגאון רבי ירוחם זצ"ל היה מספר: כי ב"קלם" הקפידו בחודש אלול ללמוד יותר ולהשתדל לחדש חידושי תורה, והיו מצביעים על לשונו של רבינו יונה ב"שערי תשובה" כי "לא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ" ... אם כן כפי היגיעה בתורה בימים אלו והתרחקות מדרכי "עמי הארץ" – מתקרב האדם יותר ויותר אל מעלת ה"תשובה" ...

וכן כתב ב"יסוד ושורש העבודה": "וכבר פשט בכל תפוצות ישראל, וישימה לחוק ומשפט עד היום הזה, לעורר לבם בחודש זה לתורה ולתעודה, ולהתמיד בלימוד יותר" ...

הרה"ק ה"אמרי נועם" זי"ע האריך לבאר כיצד רמזים כל הימים נוראים הבאים לקראתנו לשלום בפסוק ראשון בפרשתן – פרשת ראה, אשר ר"ח אלול עפ"י רוב בשבוע זה. ויש להעמיס הכל בלשון הפסוק: 'הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני, היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה'.

'בעבר הירדן' – דהנה כתב ה"יטב לב" [בפר' דברים] שמשרע"ה הוכיח את ישראל 'בעבר הירדן', שעדיין אנו נמצאים בגלות בעבר הירדן כי לא שבנו בתשובה. ובא הכתוב להזהיר לנצל את הימים הנוראים, המוכשרים לתשובה שלימה ולקבלת התפילה, ומונה הזמנים והולך:

'אחרי' – ר"ת ראש חודש אלול יהיה. ומרמז על שבת מברכים אלול.

'דרך' – הוא כינוי לחודש אלול, כמבואר בהאריז"ל על הפסוק 'הנותן בים דרך' [ישעיה מג טז].

'מבוא השמש' – זה ראש השנה, כדאיתא בזוה"ק שהשמש באה להעיד ביום זה על מעשי הבריות.

'בארץ הכנעני' – היינו עשרת ימי תשובה ויום הכפורים, כמבואר בשלה"ק ש'ארץ כנען' נקרא כן ע"ש שמביא הכנעה בלב האדם, וכמו כן בימים אלו מתעורר כל אחד ואחד לשוב בתשובה שלימה, וכננע לפני הקב"ה.

'יושב' – מרמז על מצות ישיבת סוכה, שהיא נכשרת בשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח כדוגמת האות ה', וכאילו אמרו ה' 'יושב', כלומר שיושבים בסוכה בצורת האות ה'.

'בערבה' – זהו הושענא רבא, הנקרא 'יום ערבה'. 'מול הגלגל' – מורה על שמחת תורה בו שמחים עם התורה הקדושה ורוקדים בעיגול כגלגל.

'אצל אלוני מורה' – הם הפרשיות שלאחר מכן. כדאי' בספר "יגל יעקב", שפרשיות בראשית, נח, לך לך, נמשכים אחר הימים נוראים והם המשיך להם. ולזה אמר הכתוב: 'אצל אלוני מורה' ובתרגום יהונתן 'חזוי ממרא', דהיינו כל השבתות עד פרשת וירא המתחיל 'וירא אליו ה' באלוני ממרא'.

וכל אלו הימים המסוגלים ביותר להתעורר בתשובה, להשליך המעשים אשר לא טובים, ולשוב אל ה' ולעובדו בלבב שלם.

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה: (יא כו)

הרא"ש אומר: ראה ובחר ב"אנכי" – במי שאמר 'אנכי ה' אלקיך'.

הרה"ק ה"קדושת יו"ט ז"ע כותב: צריך לדקדק למה אמר 'אנכי' ולא אמר 'אני'? ובבעה"ט 'ראה אנכי שבעשרת הדברות'.

ויש לרמז בזה מה ששמעתי מפ"ק אדמו"ר הגה"ק מצאנז זי"ע, שיש שתי בחינות באמונת הבורא ברוך הוא, שיש אחד המאמין מכח צווי התורה הקדושה להאמין באלקי עולם, ויש אשר אין צריך לאמונה, כי רואה עין בעין בראיה חושית השגחת הבורא ב"ב, ובחינה זו יותר גדולה מבחינה המזכרת לעיל.

וז"ש 'ראה אנכי', היינו שבעיניך תראה בחוש את ה'אנכי ה' אלקיך' שבעשרת הדברות, ואל תאמין בו, רק יהיה נראה לפניך אשר ה' הוא האלקים, כן יה"ר שיטע בלבנו אמונתו כיתד שלא תמוט, במהרה בימינו, אמן.

איתא ב"מאור עינים": כי הקב"ה ברא את העולם בכ"ב אותיות התורה שצמצם עצמו בהן, נמצא ששורש חיות כל דבר שבעולם הוא באחד מכ"ב אותיות, וזאת עבודת האדם להשתדל לראות בכל דבר את השורש האלקי שבו, שממנו נמשך חיותו, ומכאן זה ממשך בזה ברכה וקיום אל הדבר.

וזוהו שאמר הכתוב: 'ראה אנכי נותן לפניכם היום' – ר"ל ביד האדם להמשיך לכל דבר שבעולם ברכה או קללה, ומפרש ואומר כיצד – 'את הברכה', כלומר על ידי שיסתכל בכ"ב אותיות מא' עד ת' אשר מהם נמשך חיות הדבר ההוא, עי"ז ימשיך אליו את הברכה.

הגה"ק ה"זרע שמשון" זי"ע כותב לתרץ את השאלה שהתחיל בלשון יחיד 'ראה' – וסיים בלשון רבים 'לפניכם', עפ"י משחז"ל בזמן שהציבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עלי נפשי וכו', ואם עושה כן אל יראה בנחמת הציבור עיי"ש. וכדי לרמז לענין זה אמר הכתוב 'ראה' בלשון יחיד, כאומר לכל יחיד ויחיד, בין שאני נותן לציבור ברכה ובין שאני נותן להם קללה, ראה לעצמך להשתתף עמהם בצערם ולא לפרוש מהם.

החיד"א ב"חומת אנך" שואל: הרי כתיב 'לא תלין פעולת שכיר' ו'ביומו תתן שכרו' – וא"כ אמאי אמרו חז"ל "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" שרק כשנגיע לעוה"ב נקבל השכר?

ויש לתרץ: שעפ"י הדין אם שכר את הפועל ע"י שליח אינו עובר בלאו זה. א"כ התורה ניתנה לנו ע"י שליח – משרע"ה, ואין בזה את הלאו ד'בל תלין'.

אמנם כל זה בשאר התורה, אבל 'אנכי' ולא יהיה לך' – מפי הגבורה שמענו ולא ע"י שליח, א"כ על זה משלם מיד ואין מלין השכר.

וזשה"כ 'ראה' – 'אנכי' – על מה שאמרתי 'אנכי' ה' אלקיך' – שלא ע"י שליח, על זה 'הנני' נותן לפניכם היום' – כבר בעוה"ז 'ברכה' – את השכר המגיע לכם כי בזה יש לאו ד'בל תלין'.

שואל ה"שפתי כהן": מדוע נאמר 'היום', והלא התורה ניתנה כארבעים שנה לפני כן?

אלא, גלוי וידוע לפני הקב"ה שיגיעו דורות שיבקשו לפרוק מעליהם עולם מלכקצת מצוות, ויאמרו שהתנאים השתנו, הגלות מעיקה, הזמנים אחרים, וכיו"ב תירוצים.

לכן נאמר: 'ראה וגו' היום' – כאילו המצוות ניתנו היום, כאן ועכשיו, לבני דורינו ולזמנינו ואין כל אמתלא להיפטר מהם.

בספר "יסוד האמונה" מהרה"ק רבי ברוך מקוסוב זי"ע [תלמיד החוזה מלובלין זי"ע] ביאר את הפסוק: כי 'היום' – מרמז על הבטחון השלם, שאין האדם מחשב עניניו אלא מה שנוגע לו לאותו היום אשר הוא עומד בו, מבלי לדאוג דאגת המחר, וכך אמרה תורה: 'ראה אנכי' נותן לפניכם היום' – נתתי בידכם את כח הבטחון שלא לחשב אלא מהיום ולא יותר. וזה 'את הברכה' – אשר תשמעו' – לקיים את ציווי הבורא 'אשר אנכי מצוה אתכם' – על הבטחון, לדעת ולחשוב רק על 'היום' ובזה תירשו ברכה לבתיכם. לאידך, אם ח"ו לא יזכור רק מהיום, ויוסף דאגה בלבד, יבוא לעבוד ע"ז ל"ע כמאה"כ 'וסרתם מן הדרך' – כי חוסר בטחון בא מחסרון אמונה, שאם הוא מאמין באמת שהקב"ה הוא משגיח על העולם בוודאי יהיה בטחונו בה', 'נכון לבו בטוח בה' – וכיון שהוא חסר אמונה ע"ז בא 'ללכת אחרי אלהים אחרים'. כנלענ"ד.

ה"כלי יקר" מבאר: שהפסוק בא לרמז על הגלגל היומי – היינו השמש שעפ"י הילוכה נקבע היום והלילה, והסמך תיבת 'היום' אל 'ברכה וקללה' – לומר לך שכמו השמש שהוא עצמו אחד הוא ופועל בשני הפכים, גם מתיך שעווה וגם מקפיא הביצה, כמו"כ היא משחרת פני הכובס ומצד שני מלבנת את הבגד, וכל השינויים הללו אינם באים מצד השמש כי אם מצד

המקבלים, כן הברכות והקללות הבאים מאתו יתברך, אינם ח"ו מחמת שיש שינוי בו יתברך, שפעמים ברכה ופעמים להיפך, שהרי נאמר [מלאכי ג' ו'] 'אני ה' לא שנית', אלא השינוי בא מצד המקבלים, ונמצינו למדים מדבריו, שזאת הברכה – ברכת אלקים ממעל, קבועה ומצויה לו לכל אחד ואחד, והוא עצמו מחליט האם להתנהג בתומת ישרים וליהנות מלא חופניים מברכת הטוב, או ח"ו להיפך.

הרה"ק ה"יטב לב" זי"ע מבאר: דהנה טעמי המקרא שעל תיבת 'ראה' – היא 'רביעי'. שסימנו נכתב ממעל התיבה, ובתיבת 'אנכי' – הטעם הוא 'תביר', שמקומו מתחת לתיבה, ולרמז לנו, שבאם בכל הקורות אותו יראה האדם ויתבונן אל הטעם שלמעלה – שהכל בא מאתו, אזי ה'אנכי' – האנוכיות והגאווה שלו "תביר" – גאוותו תישבר לגמרי וישאר זך ונקי.

בשם הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע: שני סוגי "היום", היום של ברכה, והיום של קללה. היום של ברכה – זה היום של צדיקים, "היום לעשותם", "אם לא עכשיו אימתי", היום של קללה – זה היום של הרשעים "אכול ושתה כי מחר נמות".

הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנו זי"ע אמר: שאל יעשה אדם לעצמו חשבון על זמן ארוך לעבודה ולתורה, רק יעשה ליום אחד, שע"ז לא יתגבר עליו הבעל דבר, שיחשוב שזה ממילא רק על יום אחד, וככה יעשה עוד יום ועוד יום עד מאה ועשרים שנה. וזה יש לפרש בכוונת "היום", שע"י שתעשה החשבון רק ליום וכנ"ל תזכה לברכה 'אשר תשמעון'.

ב"דברי אלימלך" מהרה"ק מגראדזינסק זי"ע כתב לבאר: כי בראש השנה צריך כל אדם לבוא אל ההכרה שהברכה הגדולה ביותר היא לשמוע אל מצוות השי"ת, ולהרגיש שאם שומע למצוות השי"ת טוב לו ואם לאו להיפך, אמנם כדי שיוכל להגיע להכרה זו, צריך לעשות הכנה לפני בוא ראש השנה, ולהכין עצמו בתשובה ומעש"ט מתחילת חודש אלול, עד שיוכל לבוא להכרה הלזו שרק מצוות השי"ת המה הברכה.

זה שאמר הכתוב: 'ראה אנכי' נותן לפניכם היום' ברכה וקללה', היום דא ראש השנה, כלומר לפני ראש השנה הנני נותן לכם את חודש אלול להכין עצמכם בו

לראש השנה, כדי שתגיעו בר"ה להכרה האמיתית, בענין ברכה וקללה, לידע 'את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם', היינו שהברכה הגדולה ביותר היא השמיעה למצוות השי"ת, 'והקללה אם לא תשמעו', זאת תוכלו להשיג בר"ה אם תתנהגו כראוי בחודש אלול ותשובו אל ה'.

הרה"ק ה"דבר חיים" מנדבורנה זי"ע כותב: עוד י"ל כי הנה כל מעשי האדם הן לטב והן למוטב נרשמים וניכרים בפניו, כמ"ש 'הכרת פניהם ענתה בם' [ישעיה ג ט], ובשעושה מצוה אזי פניו מאירים, כמ"ש 'חכמת אדם תאיר פניו', ולהיפך ח"ו אזי פניו חשוכים.

וזהו "ראה אנכי נותן לפניכם" וגו' רוצה לומר: אני רושם בפנים שלכם את מעשיכם אם לברכה אם לקללה, 'את הברכה וגו' ואת הקללה' וגו' כלומר בין מעשה מצוה ובין מעשה עבירה ח"ו, הכל נרשם בפנים שלכם.

בשם הרה"ק מסאטמאר זי"ע [בכ"ו אב יו"ד]: שפירש את הפסוק, שתחילה צריך להיות "ראה", שנוכל לראות, כי אם ח"ו הולכים בבגדי פריצות, אז אסור להסתכל ולעשות ברכה וא"א לראות וצריכים לעצום עין, ורק אם יהיה בבחינת "ראה" שיכולים לראות ולהסתכל על ב"ב, אז יומשך להם ברכה, 'אנכי נותן לפניכם היום ברכה'.

בדורם של הרה"ק רבי אברהם משה מפשיסחא זי"ע והרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע, היה צדיק נסתר בשם רבי הירש שהתגורר בכפר קטן והסתיר עצמו מעין הבריות. יצאו השנים לתהות על קנקנו, באו אליו בפרשת "ראה" ובקשו ממנו לומר להם דבר תורה. השיב הצדיק: "כיון שיהודי כפרי אני, אומר לכם 'תורה כפרית', פרשת השבוע פותחת בתיבות 'ראה אנכי', והפרוש הוא שכל אחד צריך להביט ולראות ב'אנכי' שלו, בו בעצמו, ולא ינסה לבחון את הזולת"..." ומאז, מידי שנה היה המהר"י מוורקא חוזר על פירוש זה בשם אומרו.

פתח בלשון יחיד – 'ראה', ומסיים בלשון רבים – 'לפניכם'.

מסביר ה"חתם סופר" צ"ל: לפי דברי חז"ל לעולם יראה אדם את כל העולם מחצה זכאי ומחצה חייב,

עשה מצוה אחת הכריע את כל העולם לכף זכות, עשה עבירה אחת הכריע את כל העולם לכף חובה. אם כן, "ראה" – אתה היחיד שע"י מעשיך – "אנכי נתן לפניכם" – לפני כולכם – 'ברכה וקללה', כי ע"י מעשיך תוכל להכריע את כל העולם לברכה או לקללה.

הגר"א אומר: אם יאמר אדם רבים הולכים בדרך פלונית א"כ בודאי טובה וישרה היא אלך אף אני עמהם – לא כי! לא כן יעשה, אלא צריך כל אדם באשר הוא אדם, לבחור לו לעצמו את הדרך הטובה עפ"י התורה והמסורה, וזה ראה! לא תמיד ללכת אחרי הרבים.

ובספר "דברי אליהו" מביא בשם הגר"א: שנקט הכתוב לשון הווה 'נותן' – ולא אמר 'נתתי' – בלשון עבר, לבל יעלה האדם בדעתו כי הבחירה בטוב ניתנה בידו רק בתחילת דרכו בעבודת ד', אבל אם כבר החל ללכת בדרך שאינה טובה שוב אין לו תקנה אף אם ירצה להשתנות לטובה, ע"כ אמר 'אנכי נותן לפניכם' – לשון הווה, שבכל יום ויום אפילו ביומו האחרון עדיין בידו לשוב ולבחור בדרך הטובה.

ה"צרור המור" כותב לתרץ שאלה זו: להודיע לנו עיקר גדול באמונה ובמעלת ישראל, אף שרבים הם חשובים הם כמו אחד יחיד, לפי ששורש נשמתם מהיחיד המיוחד. כמו שאומר רש"י בפר' ויגש בשם המדרש: עשיו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן 'נפשות ביתו', לשון רבים, לפי שהיו עובדים לאלוהות הרבה. יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן 'נפש', לפי שהיו עובדים לא-ל אחד. ולכן מצינו בתורה פעם 'ישראל' בלשון יחיד – 'לא יהיה לך אלהים אחרים', ופעם: 'לא תעשו לכם אלילים', להורות על מעלתם, אף שהם רבים הם כמו יחיד. כולם יחידה אחת. ולכן אמרו חז"ל: עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם, ומנין אפילו חמשה וכו' ומנין אפילו אחד וכו' להורות שרבים הם כמו יחיד, והיחיד הוא כמו רבים. ובכולם הקב"ה מצטרף עמהם, שהוא יחידו של עולם ומלא כל הארץ כבודו.

הרבי מקאצק זי"ע היה מפרש: שלכך מתחיל לשון יחיד 'ראה' ומסיים בלשון רבים 'לפניכם' – כי התורה ניתנה לכל ישראל במידה שווה, אבל לא כל הראיות וההשגות שוות, וכל אחד רואה לפי עומק ראייתו ורוחב

בתורה אינן שכר על קיום המצוות, שהרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אלא הם הבטחות שיהיה להם כל טוב כדי שיוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך הרחבת הדעת, כי בלעדי זאת ימנעו אותם טירדות העוה"ז מלקיים מצוות ה' בראוי.

וזהו פירוש הכתוב: 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה', - היינו בעולם הזה, אמנם לא בתורת תשלום שכר, אלא הנני נותן לכם 'את הברכה' למען 'אשר תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם', היינו כדי שלא יהיו לכם סיבות המונעות אתכם מלקיים מצוות השי"ת מצד טרדות עולם הזה, אלא תוכלו לשמוע ולהקשיב דבר ה' בראוי.

'אשר תשמעו' – אומר ה"שפת אמת" זי"ע: השמיעה היא כלי מחזיק ברכה. ואמרו חז"ל: חירש נותן לו דמי כולו, ופירש"י – שאם אינו שומע אינו ראוי לכלום. אם כן, השמיעה היא שלימות האדם. והנה העולם הזה אינו בשלימות, והאדם שהוא בתכלית הבריאה נברא רק לשמוע דבר ה' וזו השלימות שלו, שהוא כלי מוכן לקבל שפע חסדו יתברך. וכפי הכנה שלו לשמוע מצות התורה בכך שלימותו, ובזה זוכה לקבל הברכות.

הגאון רבי שמואל אונסדורפר זצ"ל אמר ששמע מהרה"ק ה"חקל יצחק" מספינקא זי"ע: כי יש ב' אופנים להשיג האמונה, דרך החקירה ודרך האמונה הפשוטה, והנה דרך החקירה היא מכונה 'ראיה' שכל דבר צריך לראות ולהוכיח, ודרך זו טומנת בחובה סכנות. לכן התורה מזהירה כי "ראה" יש בה "קללה וברכה", אפשר להגיע לאמונה, אך יש חשש גדול לסטות ח"ו מן הדרך. אולם "את הברכה אשר תשמעו" היינו דרך האמונה הפשוטה מכונה "שמיעה" כי די במה ששמענו וקיבלנו מאבותינו ורבותינו ומזה לא נזוז, כי קבלתנו אמת ואמונתנו אמת בלי לחקור, ודרך זו כולה ברכה ואין בה עיקר ופגם.

ברש"י: על מנת אשר תשמעו.

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל ב"תורת משה" פירש מורי בהפלא"ה: הנה בטוב מזכיר הקב"ה מה שהאדם יעשה אחר כך, בעתיד, 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים'. וזו היתה תשובה על השאלה מה זכות יש להם, וענה בזכות שיקבלו אחר כך את התורה. אבל בעבירה אין הקב"ה מעניש אלא לאחר מעשה,

דכתיב 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם' וכו' היום לעשותם למחר לקבל שכרם, הלא כתיב 'אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם, הרי שמקבלים שכר בעוה"ז, ותיירץ דישראל שאמרו בשעת מתן תורה 'נעשה ונשמע' לכן בעוה"ז מקבלים שכר על השמיעה שאמרו 'ונשמע' והשכר של העשיה שאמרו 'נעשה' הוא בעוה"ב, זש"ה 'ראה אנכי נותן לפניכם היום' – בעוה"ז – 'את הברכה אשר תשמעו' – שכר שמועה אבל שכר עשיה הוא למחר לעוה"ב.

כותב ה"אור החיים" הק' זי"ע: ותלה הכתוב הברכה בשמיעה, ולא הזכיר לא מעשה ולא שמירה, לפי שהשומע דברי אלקים חיים התורה מטיבה נפשו ומיישרתו כי יש בה סם חיים, כאומרם ז"ל [איכ"ר פתיחתא ב] וז"ל: המאור שבה היה מחזירן למוטב, לזה תלה הכל בשמיעה.

פירש הס"ק מסלונים זי"ע: שלא תחשוב כי ברכתי היא דבר שאינו נצחי כגון עשירות וכדו', אלא 'ראה אנכי נותן', כשם שאני נצחי גם ברכתי נצחית, ודבר גשמי הוא הרי ענין חולף. אלא שברכת 'אשר תשמעו', היינו שתזכו להשגות רוחניות וזה דבר נצחי.

מסביר הרה"ק ה"באר מים חיים" זי"ע: אצל הברכה – מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ולכן "את הברכה – אשר תשמעו", בעד השמיעה בלבד, בעד המחשבה והרצון לקיים מצות ה' ראויים לברכה. אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ולכן "הקללה אשר לא תשמעו... וסרתם מן הדרך", אין הקללה באה על לא תשמעו בלבד, על המחשבה רעה, אלא א"כ יש גם מעשה, "וסרתם מן הדרך".

ה"פנים יפות" אומר: דוק – אצל הברכה נאמר 'אשר', לשון ודאי, ואצל הקללה 'אם', לשון ספק. שהברכה ודאי תתקיים, שסוף סוף באחרית הימים ישובו בני ישראל אל ה' וישמעו למצוותיו. אבל הקללה נאמרה בלשון ספק, אם, הלואי שלא תחטאו ולא תקיימו קללה בכלל.

הרה"ק "תפארת שלמה" זי"ע מבאר מדוע לא נאמר "אם תשמעו", על דרך המבואר ברמב"ם [בהל' תשובה פ"ט ה"א] שכל הברכות הגשמיות הכתובות

לאחר שעבר, והוא דן את האדם רק באשר הוא שם. וקיימא לן: על מנת כאומר מעבשיו דמי. וזהו 'את הברכה אשר תשמעו' – פירש"י על מנת שתשמעו, ותהיה הברכה מעבשיו, מה שאין כן ב'אם לא תשמעו'.

החיד"א ב"חומת אנך" מתרץ מה בא רש"י להוסיף בפירוש הפסוק, שבש"ע [אבן העזר סי' לה] התבארו משפטי התנאים על פיהם בכל תנאי צריכים להיות ארבעה כללים: תנאי כפול, הן קודם ללאו, תנאי קודם למעשה, ותנאי בדבר שאפשר לקיימו, ואם חסר אחד מהפרטים הללו, התנאי בטל וכאילו אין תנאי כלל ועיקר.

א"כ לכאורה כאשר השי"ת אומר 'את הברכה אשר תשמעו' – הרי המעשה – הברכה קודם לתנאי 'אשר תשמעו' – ואין זה כדיני התנאים שהתנאי צריך להיות קודם המעשה, אלא שבש"ע נפסק שכל האומר 'מעבשיו' או 'על מנת' הרי זה תנאי גם אם לא יכפול את תנאו וגם בלא להקדים את התנאי למעשה, לכן פירש רש"י את כוונת הפסוק 'אשר תשמעו' – על מנת אשר תשמעו, ואם זה ב'על מנת', הרי התנאי קיים גם אם המעשה קדם לו.

הרבי מויז'ניץ ה"אמרי חיים" זי"ע אומר: השמיעה למצוות ה' – היא היא הברכה.

הרה"ק ה"אור לשמים" זי"ע מדייק: דיש להבין כפל הלשון 'וסרתם מן הדרך' 'ללכת אחרי אלהים אחרים', וכתב לפרש מאמר הכתוב 'והקללה אם לא תשמעו', ר"ל אם לא תשמעו אל מצוות השי"ת הרי יתעורר מזה קללה ח"ו, אמנם אעפ"כ אין לך דבר העומד בפני התשובה לזה אמר 'וסרתם מן הדרך' – היינו אם תעשו אח"כ תשובה ותסורו מן הדרך הרע, אזי תהיו נפטרים מן הקללה, והיכן תחול, אחרי שכבר ירדה לעולם, על זה אמר 'ללכת אחרי אלהים אחרים' – היינו שתלך ותחול על הגוים עובדי אלהים אחרים, וכל ההשפעות הטובות יבואו אלינו.

הגה"צ הגרי"מ דושינסקי גאב"ד ירושלים זצ"ל היה רגיל לחזור על דברי המהר"ם שי"ק זצ"ל שביאר דברי הכתוב: דלכאורה מה הכוונה 'אשר לא ידעתם', דהנה אין דרך היצאה"ר לומר לאדם לחלל שבת וכדומה או שילך לעבוד ע"ז ח"ו, ידידו היצאה"ר שלא ישמע לו

האדם בדבר רחוק שכזה, ולכן, תחבולתו היא שהיום אומר לו עשה כך היינו לזלזל במנהג זה ולמחר אומר לו עשה כך היינו לזלזל במנהג אחר ועד שמגיע ח"ו לחילול שבת או ע"ז, וזוהי הכוונה, 'וסרתם' – היינו שתטו קצת ח"ו ועי"ז 'ועבדתם אלהים אחרים אשר לא ידעתם', דהיינו דמתחילה לא חשבתם כלל שתבואו עי"ז לידי ע"ז ח"ו.

והיה כי יביאך וגו' ונתתה את הברכה על הר גזים ואת הקללה על הר עיבל: (יא בט)

במדרש: להקיש קללות לברכות, מה ברכות בקול רם אף קללות בקול רם.

אומר הרה"ק ה"דברי חיים" זי"ע: מדרך העולם כשמהללים אדם על מעשיו הטובים, מהללים אותו בקול רם, בפרהסיא, אבל כשיש צורך לגנות או להוקיע אדם, עושים זאת בסתר, כדי שהדברים לא יגיעו לאוזני זה שמוכיחים אותו, כי מפחדים מרוגזו ומזעמו. אבל רצון ה' הוא שכדרך שמשבחים בקול רם, כך יש לגנות בקול רם, ולא יחפו על המעשים הרעים, כדי שאחרים לא ילמדו ממעשיו ויתרחקו ממנו.

המקובל רבי יהודה פתיה זצ"ל כותב בספרו "מנחת יהודה": רמז בפסוק זה, את שמות ארבעת הצדיקים שמתו בעטיו של נחש [ב"ב יז.], עפ"י האמור בזוהר [בראשית נז:] שהם: עמרם, ישי אבי דוד, בנימין, ולוי. וזה שרמז 'וזאת הקללה' – של אדה"ר 'על הר עיבל' – ר"ת: עמרם ישי בנימין ולוי, אבל שאר הצדיקים, אין מיתה בלא חטא.

כי אתם עוברים את הירדן וגו': (יא לא)

אומר הרבי ר' יהונתן בספרו "תפארת יהונתן": הנה ענני הכבוד היו משווים את ההרים ואחרי שמת אהרן זה היה בזכות משה, ואם משה היה נכנס לארץ גם ענני הכבוד היו באים עמו והיו משווים את ההרים וממילא לא היו יכולים לאבד את אלהיהם על ההרים משום שלא היו הרים כלל, לכן אמר הכתוב 'כי אתם עוברים את הירדן' דייקא 'אתם' ולא אני משה ולא יהיו ענני הכבוד להשוות את ההרים ועי"כ 'אבד תאבדון וגו' את אלהיהם על ההרים הרמים'.

ברש"י: נסים של ירדן יהיו סימן בידכם שתבואו ותירשו את הארץ

וזה באה אזהרת תורתנו 'לא תעשון כן לה"א', "כן" כדבר הזה ממש אותו ההנהגה, כי באפשר היום המנהג הזה טוב ולמחרתו הוא בהיפך והבן.

עו"א: ושמעתי עוד 'לא תעשון כן', כ"ן מלשון 'כן בנות צלפחד דוברות', - לשון נכון וצדק, והכוונה לא תעשון את עצמכם צדיקים ונכונים לה' אלקיכם, רק בכל שעה יצדק משפטי התורה.

עו"א: כי הנה השי"ת חפץ שהצדיקים יבטלו גזירתו כי זה שעשונו ית', והנה לבל יאמר הצדיק בוודאי צדקו דינו ית', ומה לי להיות מקטרג דמרי, אל יאמר כן, וזה 'לא תעשון כן', לא תעשון צדק ונכון לדינו ית', כי אדרבא השי"ת חפץ בזה שימליצו עבור בניו וימצאו להם זכות, כמ"ש: 'ספר אתה למען תצדק' [ישעיה מג כו], 'כי חפץ חסד הוא' [מיכה ז ח].

ברש"י: להקטיר לשמים בכל מקום. דבר אחר וכו' אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה. אמר רבי ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות? אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב. אומר ה"שפת אמת": ושני הפירושים הם אחד, כי ע"י בית המקדש היו בני ישראל בשורש האחדות, וזו הדוגמא והסמל, בית המקדש אחד, ארון אחד, ולכן ע"י שעברו והקריבו בבמות נתפרדה האחדות ונהרס החיבור ונחרב ביהמ"ק. וכמו כן על ידי שנאת חינוס נתפרדה האחדות הנפשית ונחרב הבית, והכל ענין אחד. וזהו "לשכנו תדרשו", על ידי התכללות באחדות. כיון שע"י שנאת חינוס נחרב הבית, כך על ידי אהבת ישראל יבנה בעז"ה. וזה "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה", כי בית המקדש וא"י הביאו לאחדות בני"י, וקודם שהיתה להם זו האחדות היו הבמות מותרות.

ב"ניצוץ אחד" מביא שהמהר"ל הקשה: מה נשתנה לאו זה מכל עבירות שבתורה, כגון מה שנאמר 'אלקים לא תקלל' – ולמדו ממנו איסור ברכת השם, ולמה לא הקשה רבי ישמעאל שם 'וכי תעלה על דעתך שישראל מברכין השם'!?

וביאר: שכיון שנכתב 'לאלקים', אם כן משמע שהם עובדים את השי"ת, ולא יתכן שעובדי ה' יתצו את

מבאר ה"חתם סופר" זצ"ל איך יהיו ניסי הירדן סימן שעתידיים לירש את הארץ. וזה עפ"י הגמ' [חולין ו:]: שרבי פינחס בן יאיר הלך לפדיון שבויים, וכאשר הגיע לנהר גינאי אמר: "גינאי חלוק לי מימין ואעבור בכ". השיב לו הנהר: "אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני וודאי עושה". הרי שאם רפב"י היה "ודאי עושה", היה הנהר נחלק לו.

מכאן, שכאשר נבקע הירדן לבנ"י, היתה זו ראייה שהולכים הם "בודאי" לעשות רצון קונם ולרשת את הארץ ולא יגרום החטא למנוע ירושת הארץ, כי הרי אם היה זה "ספק עושה" לא היה הירדן נבקע. א"כ שפיר פירש"י כי "נסים של ירדן יהיו סימן בידכם שתבואו ותירשו את הארץ".

את מזבחותם תתוצון וגו' (יב ג)

לא תעשון כן לה' אלקיכם: (יב ד)

ה"פרשת דרכים" [דרוש י"ד] כותב: ונראה לפרש, דהנה למעלה כתוב 'אבד תאבדון וגו' את אלהיהם על ההרים', דרשו חז"ל [ע"ז מה:]: אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, שאם הגוים עובדים להרים אינם נאסרים בהנאה דמחובר אינו נאסר. אולם קי"ל [רמב"ם פ"ד מאיסורי מזבח ה"ז] המשתחוה להר אע"פ שהוא מותר בהנאה אבניו אסורין למזבח, כי לגבוה נאסר אף מחובר.

ו"ל דזה כוונת הכתוב, דאחר שאמר הכתוב למעלה 'את אלהיהם על ההרים', ודרשו חז"ל מזה ולא ההרים אלהיהם, אמר הכתוב דזהו דוקא להדיוט, אבל 'לא תעשון כן לה' אלקיכם' לקחת אבנים מההרים האלה לגבוה, כי לשמים כן נאסרו אף שמחוברים המה.

ב"אגרא דכלה" וכן ב"נועם מגדים" בשם הרבי מלובלין זי"ע: דהנה יש בני אדם אשר חוק קבוע להם כמה ילמדו וכמה יאמרו תהלים וכיוצא, ואכלו את חוקם אשר נתן להם, ובדעתם שכבר נתנו להבורא המגיע לו, ויתר היום הולכים בטל ומבקשים שכר כפנחס.

והנה המשכיל אל דבר אין לך יום דומה לחבירו, ועת לפזר ועת לכנס, לפעמים המעשה הזה ביום הזה הוא מצוה, כגון שעושה דבר בהצנע עבור כבוד שמו ית', ולמחר אותו דבר בעצמו היא עבירה, כגון שיגיע הדבר להתפארות וכיוצא, וא"א לפרש הדבר כי המשכיל יבין מעצמו.

מזבח, ויותר מזה שהרי 'לא תעשון כן לה' אלקיכם' מכוון כנגד מה שנאמר לעיל 'ונתצם את מזבחותם ושבירתם את מצבותם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא', ועל זה אמר 'לא תעשון כן', שלא יעשו כדוגמת מעשה זה, אם כן הכתוב מדבר באנשים המקנאים לשמו וחרדים לדבר, מנתצים המה את כל המזבחות, משברים ומכלים את כל הפסילים, עד אשר הם מאבדים את שמם מכל מקום אשר הם עוברים בו, הכי על אנשים כאלה יש לצוות שלא יעשון כן לה' אלוהיהם?! וכי תעלה על דעתך שאדם כזה ימחוק את השם או יתוץ אבן מן המזבח?! אם כן, מוכרחים אנו לפרש ש'לא תעשון כן' עולה על 'אשר עבדו שם הגוים' – שלא תעשו כמעשיהם, שאם תעשו כמעשיהם – יגרמו מעשיכם לחורבן ביהמ"ק חלילה.

בגמרא: המוחק את השם לוקה ואזהרתיה מהבא: 'ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלקיכם'. ובפסוק הבא נאמר: 'כי אם אל המקום אשר יבחר ה''. בזה יש רמז לדברי חז"ל – אומר הגר"א – בשעה שכרה דוד שיתין [יסודות של בית המקדש] צף התהום ועמד לשטוף את העולם. יעץ אחיתופל לכתוב שם על חרס ולהורידו לתהום, ולא חש למחיקת השם, אמר: הרי אמרה תורה – אצל סוטה – שהשם שנכתב בקדושה ימחה על המים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, על אחת כמה וכמה כדי לעשות שלום בין כל העולם לאביהם שבשמים. וזה הרמז בקשר הדברים: אף שאני מזהיר אתכם בלאו, שלא למחוק את ה', אבל – 'כי אם אל המקום אשר יבחר ה'', שם בבנין בית הבחירה, לא יהא נוהג איסור זה.

ב"בנאות דשא": לא אמר 'מקדשכם', אלא 'מקדש אבותיכם' דייקא, דאירי אף אחר החורבן שאין לנו את בית מקדשינו ותפארתינו, אבל זאת יש לנו – את 'מקדש אבותינו', היא הקדושה המסורה לנו מדור דור והיא קיימת בעצמותינו וזורמת בדמינו, וע"ז הוא האזהרה: 'אל תגרמו במעשיכם למקדש אבותיכם הבנוי בתוכם שיחרב חלילה! אל תחריבו את כח הקדושה הנטוע בכם.

כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו ודרשו ובאת שמה: (יב ה)

הרמב"ם ב"מורה נבוכים" מסביר, מדוע לא אמר משרע"ה איזה מקום. וז"ל: אין ספק אצלי שהמקום אשר ייחדו אברהם אבינו בנבואה והוא הר המוריה, היה ידוע למשה רבינו, ואשר לא נתבאר בתורה ולא נזכר בפירוש אלא ברמז באמרו "אל המקום אשר יבחר ה'" – יש לי בזה שלשה טעמים.

האחד – שלא יחזיקו בו האומות וילחמו עליו מלחמה חזקה כשידעו שזה המקום הוא תכלית התורה. השני – שלא יפסידוהו האומות וישחיתוהו בכל יכולתם.

השלישי – והוא החזק שבהם, שלא יבקש כל שבט שיפול המקום הזה בנחלתו הוא וימשול עליו. עכ"ל.

הרה"ק ה"מאור ושמש" זי"ע מסביר את הפסוקים כאן: הענין בזה, כי הנה מקומות הגוים, לאחר שנעקרו הגוים מהם, בטלה טומאתם, לא כן המקומות הקדושים שבארץ ישראל, אף לאחר חורבן הבית לא נעקרה הקדושה ממקומה, אלא לעולם נשאר בהם רושם הקדושה, כמ"ש חז"ל מעולם לא זכה שכינה מכותל המערבי, והמשכת הקדושה נובעת מכח תפילות ישראל, כי אף אחרי חורבן הבית עדיין מתקבצים ועולים שם כל תפילות ישראל, אשר על כן אנו צריכים לכון את פנינו בכל התפילות לארץ ישראל ולירושלים ולמקום המקדש, ומכאן נשאר שמה כח הקדושה לעולם.

וזה שאמר הכתוב: 'אבד תאבדון את כל המקומות וגו' – שלא יישאר בהן שום רושם מטומאת הגוים, אבל – 'לא תעשון כן לה' אלקיכם', ר"ל במקומות הקדושה לא תעשו כן ח"ו, אלא בהם תישאר רושם הקדושה לעולם, 'כי אם אל המקום אשר הכינותי וגו' – ר"ל שהרי אנו צריכים לכון בכל התפילות נגד ירושלים ובית המקדש, ושם מתקבצים ובאים כל תפילות ישראל, נמצא שקדושתן קיימת לעולם.

'לשכנו תדרשו' – אומר הגה"ק ה"ישועות מלכו" זצוק"ל: הנה על מצות עשה של בנין המקדש "ועשו לי מקדש", כתוב בספר החינוך שהמצוה היא רק בזמן שרוב ישראל יושבים על אדמתם. ולכאורה, בימי שבי גולה, כשכל הקהל היה רק ארבעה ריבוא, איך בנו את בית המקדש? – ואפשר לומר לפי חז"ל: זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן. לכן כיון שהיה בידי כולם לעלות ולא רצו, נטלו העולים כח וזכות הנשארים, והיה

להם הכח והזכות מרוב ישראל, ומקרי רוב ישראל על אדמתם. וכן הוא ברמב"ם שהסכמת רוב חכמי ישראל קובעת לענין סמיכה, ולא משגיחין בחכמי חוץ לארץ. ומה שהניח הרמב"ם הדבר בספק, וכתב שם "הדבר צריך הכרע", אפשר לומר הטעם, כי בזמן הזה שאין בידי חכמי חוץ לארץ היכולת לעלות אין כל הכח בידי חכמי ישראל.

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: אם 'לשכנו תדרשו' – שם תבקשו ותשאפו להדבק בשכינה ולמקדש ה' – 'ובאת שמה', תשיג את המבוקש, כי הבא לטהר מסייעין לו.

בגמרא [סנהדרין יא:]: כל דרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום.

מפרש ה"שארית מנחם": דהנה איתא [תמיד כח.] כל המוכיח את חבירו לשם שמים זוכה לחלקו של הקב"ה, שנאמר [משלי כח כג] 'מוכיח אדם אחרי חן ימצא', דעיקר תכלית ההוכחה הוא כדי ששיבו מעשיהם ודרכיהם להתקרב להקב"ה ולא לשום כוונה אחרת. ועי"ז זוכה גם המוכיח עצמו להתקרב ולהיות במחיצתו של הקב"ה.

וזהו 'לשכנו תדרשו' – שכל הדרשות שאתה דורש ומוכיח ברבים, לא יהיו אלא בשכנו של מקום, שהתכלית הוא שיהיו השומעים שכנים וקרובים להש"ת, ועי"ז יזכה 'ובאת שמה', שגם הוא בעצמו יתקרב יותר ויהא במחיצתו של הקב"ה.

ואת תרומת ידכם: (יב ו)

ברש"י: אלו הביכורים.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר: יש להרים את כל הפעולות הנעשות בידים ולקדשם לשמים, וזהו ענין הביכורים, שמקריבים את בכוריהם של הפירות הצומחים בעזרת עבודת כפים בשדה ובגן, לפני הש"ת על המזבח.

ואכלתם שם לפני ה' אלקיכם ושמתם בכל משלח ידכם: (יב ז)

כותב הש"ך זי"ע: "אמר, אע"פ שמחמת האכילה יבוא אדם לידי שכחת הקב"ה, שנאמר [לא כ] 'ואכל ושבע ודשן ופנה' וגו', אבל כאן שהוא לפני ה' יתברך, יאכל כל מה שירצה, ששם עליו מורא הקב"ה, ולא יבוא לבעוט".

אומר הגה"ק מקוטנא זצוק"ל: 'משלח ידכם' היינו – עסקיכם ומלאכתכם, כמבואר בספרי. א"כ מה ענין זה לאכילת קדשים?

ההסבר הוא: הנה על פי רוב העשיר אינו שמח בחלקו, ואוהב כסף לא ישבע כסף, ונתקיים בו "בעצבון תאכלנה", ואילו אכילת קדשים גורמת למידת ההסתפקות, להיות שמח בחלקו, ולכן ע"י 'ואכלתם שם לפני ה' א' – תשמחו במשלח ידכם.

בעהמ"ח "לקוטי יהודה" כותב שבעת לומדו עם זקינו הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר לפניו פי' הכתוב 'בכל משלח ידכם', כיון שהעשירים הביאו הרבה קרבנות, נדרים ונדבות וכו' וכן הרבה מעשר, והעניים שלא השיגו ידם הביאו רק שה או תורים ובני יונה, ועל זה אמר הכתוב 'ושמתם בכל משלח ידכם', - שכל אחד ישמח במה שמביא כפי השגת ידו, כי אחד המרבה ואחד הממעיט וכו'. ודחה הרבי זי"ע את דבריו ואמר, דאי' בספרי על מה שכתוב 'אפס כי לא יהיה בך אביון', ולהלן הוא אומר 'כי לא יחדל אביון', בזמן שישראל עושין רצונו של מקום אביונים באחרים, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום אביונים בכם עי"ש, וכאן התורה מדברת על זמן שעושין רצונו של מקום, ואז 'אפס כי לא יהיה בך אביון'. ואמרתי לו, אולי מרמזת לנו למה שאי' איזהו עשיר השמח בחלקו, וזה פי' 'ושמתם בכל משלח ידכם', כי בכל אופן הלא יש דרגות בעשירות, וצריך כל אחד לשמוח בחלקו.

ועברתם את הירדן וישבתם וגו' והניח לכם מכל איביכם מסביב וישבתם בטח: (יב י)

שואל הרבי ר' יהונתן ב"תפארת יהונתן": והלא מילתא דפשיטא היא כיון שהניח לכם מכל אויביכם מסביב – ודאי שתשבו בטח.

אלא נראה לבאר, שאע"פ שיש שלום בין ישראל לאומות, פעמים שאין שלום בישראל בין אדם לחבירו, ושונאים זה את זה בלב. ע"כ מבטיח הכתוב: 'ועברתם את הירדן' שוב לא יהיה לכם לב רגז, שהרי עה"פ 'ונתן ה' לך לב רגז' ארז"ל [נדרים כב.] כי בבבל נאמר, ובשעה שעוברים את הירדן, שוב אין לך לב רגז.

מעתה, 'והניח לכם מכל אויביכם מסביב' – היינו מאומות העולם – 'וישבתם בטח' – שיהיה שלום ביניכם, בין אדם לחבירו.

ברש"י: שתחלקוה, ויהא כל אחד מכיר את חלקו ואת שבטו.

שואל מו' רה"י שליט"א: הרי הסדר צריך להיות לכאורה ההיפך, כי מעיקרא הכיר כל אחד מקום שבטו בארץ ואחר כך נתחלקה נחלת השבט לכל משפחה ומשפחה [ובלשון הגמרא יומא יב.], ואם הכוונה לאנשי השבט, זה כבר הוכר במדבר טרם כניסתם לארץ.

וצ"ל שרמז הש"י בזה לענין הכרה של האדם בתפקידו הרוחני – שבזה הסדר הוא קודם חלקו ואחר כך שבטו. ויובן עפ"י מ"ש הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע: בצעירותי חשבתי לתקן את כל העולם, אך כשגדלתי ראיתי שלא שייך. ניסיתי עב"פ לתקן את בני עירי, אך כשגדלתי עוד ראיתי כי איני יכול. ועדיין חשבתי לתקן בני משפחתי, אך כשזקנתי ראיתי כי גם זה איני יכול, ועכ"פ אני מנסה לתקן עב"פ את עצמי... וזהו ההכרה הרוחנית של האדם קודם להכיר חלקו באמת ולתקנו כראוי לפני ממ"ה ואחרי זה יכול לנסות להכיר שבטו, ולהשפיע על הסביבה שלו.

והיה המקום אשר יבחר וגו' שמה תביאו וגו' וכל מבחר נדריכם וגו': (יב יא)

המהרי"ל דיסקין זצ"ל מפרש: עפ"י מ' דאיתא בגמ' ביצה [כ.] שהלל הזקן היה מביא עולתו לעזרה ולא הקדישה בביתו אלא בעזרה כדי שלא יבוא לידי מעילה שאם יקדישה בביתו וילך עמה יש חשש שישתמש בה והוי מעילה לכן הקדישה ממש סמוך להקרבה.

ודבר זה מתאפשר רק כשיש מקום קבוע להקרבה שיכול להביא לשם ורק אז להקדיש, ולפי"ז גופא ביאור הפסוק 'והיה המקום וגו' כלומר שיהיה מקום קבוע של שמה תביא' וממילא יתאפשר להביא אף 'מבחר נדריכם' כלומר נדרים בלי חשש מעילה כי תביאו אותם חולין ותקדישום בעזרה.

ושמחתם לפני ה' אלקיכם אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהותיכם והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק ונחלה אתכם: (יב יב)

אומר הס"ק מסלונים זי"ע: השמחה איננה צריכה לנבוע מתוך חישובים שיש ממה להיות שמח, כי אם 'לפני ה' אלוהיך', מעצם האלוקות, שהוא יחיד ומיוחד ובורא ומנהיג את הכל, והוא רוצה שנהיה שמחים.

ב"ניצוץ אחד" מביא שה"כתב סופר" זצ"ל מפרש

בדרך מחודשת את הפסוק: אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהותיכם תשמחו לפני ה' אלקיכם עם כל מה שחננכם ה', ואילו הלוי אשר בשעריכם' – במה הוא ישמח? שמחתו תהיה בעצם הדבר 'אשר כי אין לו חלק ונחלה אתכם!' שאינו משועבד לגשמיות ואינו צריך לעבד את שדהו, אלא יכול הוא להקדיש את כל חייו ליראת השם וללימוד התורה בהתמסרות.

בספר "טעמא דקרא" הקשה הגר"ק זצ"ל: שכאן מבואר שישנו ציווי לתת ללוי בלבד, ואילו בסוף הפרשה [טז א] נאמר: 'ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך ובתך וגו' הוסיף הכתוב גם את הגר היתום והאלמנה, וכפי שפירש רש"י שם, ארבע שלי כנגד ארבעה שלך?

ותירץ: שבתחילת הפרשה מדובר על יהודי שעלה לירושלים לאכול מעשר או להקריב קרבנות, ואז היתום האלמנה והגר אינם מצוים שם, רק הלוי לרגל עבודתו בביהמ"ק, אבל בסוף הפרשה מדבר על עליה לרגל בשלושת הרגלים, ואז חייבים כל ישראל לעלות לרגל [וגם האלמנה השרויה אצלו משמחה – כמבואר בגמרא] ולכן חייב לשמח את כולם.

השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה: (יב יג)

האברבנאל [ישעיה מה יד] מספר מעשה ביהודי שהתדרדר כל כך עד שנשתמד רח"ל. לכשנשאל מה ראה על ככה לעזוב את דת אבותיו, ענה ואמר: "קל לי לעבוד אלהים שאני רואה אותו – והוא אינו רואה אותי, מאשר לעבוד לאלוקים הרואה אותי ואינו רואה". עפ"י דרש ה"בן איש חי": שבא הפסוק להזהיר מעבודה זרה, 'השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה', אתה, דהיינו בבית עבודה זרה שרק אתה רואה, והוא אינו רואה אותך.

הרה"ק ה"מאור ושמש" זי"ע כתב לפרש: כי ידוע שצריכים להזהר מאד מלהסתכל בדברים אסורים ח"ו, והנה כבר נאמרו בענין זה עצות והוראות מאת הבעש"ט הק' ותלמידיו זי"ע איך להעלות את כל הענינים הצריכים עליה לשורשם העליון, אך כל העצות הללו לא נאמרו כי אם לצדיקים, שהם יכולים להעלות הכלל הקב"ה, ואין אנו יכולים להתדמות אליהם לעשות כמותם, רק זאת עיקר העצה בזמנינו לנסוע אל הצדיקים, עי"ז ממילא יפלו כל הדברים הבלתי טובים,

שהוא בגימטריה "שילה, נוב, גבעון, ירושלים", ולכן עמד המקדש בארבע מקומות הללו דהם מרומזים בתורה.

רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וגו': (יב טו)

הרה"ק רבי שמחה בונים מאוטבוצק זי"ע אמר בשם זקינו המהר"י מווארקא זי"ע: שכדי לאכול בשר, צריך שלא יהיה לאדם שום הרגש ח"ו שאינו נראה לו, או מצד השוחט או מהמקום, רק יהיה לו אווה כל הנפש, דהיינו שיהיה כשר מכל הבחינות בלי שום פקפוק.

פעם נסע הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע ברכבת יחד עם ה"חפץ חיים" זצ"ל, שוחחו הני תרי צדיקים בד"ת. ביקש הרבי ה"אמרי אמת" לומר חידוש משמו של הרבי מלובלין זי"ע, הקדים והגדיר הרבי: כפי שאצלכם מחשיבים את הגאון מוויילנא זצ"ל, כן אצלנו מחשיבים את הרבי מלובלין!

והיה הרבי מלובלין זי"ע מפרש עפ"י דברי המדרש [שהש"ר ח יט] שצבי זה בשעה שהוא ישן, עינו אחת פתוחה, זה שאמר הכתוב שכך צריך להיות האדם בזמן האכילה, שיאכל רק ככל אות נפשו, אך לא באות גופו, היינו לא להיות משועבד כליל אל הגשמיות, 'כצבי וכאיל' שעין אחת פתוחה.

כותב הרה"ק ה"הפלאה" זי"ע: ע"ד הרמז נראה הא דכתיב 'בכל אשר תאוו נפשך', וכן גבי בשר תאוו 'כי תאוו נפשך'. ענינו הוא, כי תאוו המאכל משני בחינות: א. תאוו הגופנית. ב. תאוו הנפש, להעלות את המאכל מבחינת חי לבחינת מדבר – כמ"ש 'ונתן לי לחם לאכול'. כי זהו סדר התיקון מבחינת דומם לבחינת צומח ומצומח לחי, ומחי למדבר, וזה תאוו הנפש להעלות מבחינת חי למדבר, ומזה נתעלה עם נפש האדם בעליות נפשו לשורשו העליון משמים ממעל, כמ"ש שלמה המלך ע"ה 'רוח בני האדם העולה הוא למעלה ורוח הבהמה היא היורדת מטה', והכל תלוי במחשבת האדם, כי אם יהיה מחשבתו לתאוו הגופני, לא די שאינו מתון אלא מקלקל, כמ"ש [קידושין פב:], מעולם לא ראיתי צבי קיץ וגו' אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, שהוא לשון כריתה, כמו 'אקפח את בני', שאם מחשבתו לתאוו הגופני מקלקל את המאכל, עד שהוצרך לחזור לבחינת דומם, כמ"ש 'רוח הבהמה יורדת למטה', וכו' עיי"ש באריכות.

והכל יתעלה מאליו, וזהו שאמר הכתוב 'השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה', שלא תנסה לעשות פעולות הללו מעצמך להעלות את כל הראיות הלא טובים, רק זאת העצה, 'במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך', היינו שתסע אל הצדיקים שבדור, 'שם תעלה עולותיך', ר"ל שם יתעלו כל הראיות מאליהם.

ברש"י: אבל אתה מקריב בחוץ עפ"י נביא כגון אליהו בהר הכרמל.

שואל המהרי"ל דיסקין זצ"ל: מדוע רש"י הביא דוגמא מאליהו, הרי בזבחים [קיס:]: איתא אף גבי מנוח שהקריב בחוץ עפ"י נביא.

ויש ליישב: בנביא שופטים כשאמר מנוח למלאך שרוצה להקריב קרבן אמר לו המלאך: 'ואם תעשה עולה לה' תעלנה כי לא ידע מנוח כי מלאך ה' הוא [שופטים יג טז]. ויש להקשות מהו הלשון 'אם תעשה' שהוא בגדר ספק הול"ל 'עשה עולה לה', ויש לפרש שהרי היה זה בשעת איסור הבמות, והמלאך לא גילה לו שהוא מלאך ויכול להתיר לו עפ"י הוראת שעה להקריב בהמה, לכן אמר לו דבר חכמה שיקריב קרבן ואם יתקבל לרצון לפני ה' יהיה זה עולה ואם לא יתקבל ברצון יהיה זה חולין ונמצא שלא הקריב קרבן בבמה, ונמצא דהוי עשיית קרבן על הספק, לכן א"ל לשון 'אם תעשה עולה' דזה רק ספק עולה, ולבסוף התקבל הקרבן לרצון כדכתיב 'ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה' וגו' ורק אז ידעו דהוי ודאי עולה.

ולפי זה א"ש, שמשם לא הביא רש"י ראיה, דהתם בשעת ההקרבה לא ידע מנוח דזו הקרבה עפ"י הוראת שעה, שחשב שזה הקרבה בספק דשמה לא יתרצה ה' והוי חולין ולא קרבן, ורק אחר ההקרבה שהתקבל לרצון ונודע לו שהיה זה מלאך התברר שההיתר הוא עפ"י הוראת שעה, משא"כ אצל אליהו מתחילה היתה ההקרבה עפ"י הוראת שעה לכן הביא רש"י דוגמא מאליהו בהר הכרמל.

כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך וגו': (יב יד)

אומר הרה"ק רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצה זי"ע: באמת פלא הוא שלא נכתב בתורה באיזה מקום לבנות את ביהמ"ק, אשר מעיקרי התורה, וכתוב רק 'במקום אשר יבחר ה'.

ונראה דהמילוי לבד היוצא מתיבת 'יבחר' כזה – [י]ו "ד [ב]י"ת [ח]י"ת [ר]ש', עולה אלף ומאה ושלשים,

וז"ש 'רק בכל אות נפשך תאכל בשר', פירוש שלא יהיה באכילתו רק תאוות הנפש ולא תאוות הגוף, ולפי שמחשבה זו להעלות למעלה תאות המאכל אינו שווה בכל אדם, כי כפי ערך מעלות האדם גדול, כן הוא עליה זו, היינו דאמר 'כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך', ובזה יטרה את אכילתו מטומאתו.

ברש"י: במה הכתוב מדבר וכו' בקדשים שנפל בהם מום, שיפדו ויאכלו בכל מקום וכו'. דבר נפלא כותב כאן ה"חינוך" [מצוה תמא] וז"ל: "משורשי המצוה, שהיה מחסדי הקל עלינו להרשות אותנו ליהנות מבהמות הקרבן אחר שנפל בהם מום, ואע"פ שכבר נפרשו להיות קודש וכח שם שמים חל עליהם, צדיק הוא ה' וצדקה עשה עם בריותיו ושבת מלכותו ורוממותו יקל מעליהם, ולא ידקדק עמם לאמר אל תגעו בקודש מאחר שהיה לי אפילו רגע אחד, ועוד הפליא חסדו עמנו וחייבנו בדבר במצות עשה, שאילו הניח הדבר ברשותינו בלבד, אולי עדיין נחוש בדרך החסידות ליגע בהני אבל אחר שיש קיום מצוה בדבר לא ישאר שום חשש בענין, ומטעם זה ביאר הכתוב ביאור רחב לאמר: 'הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל', כלומר שאין קדושת הגוף חלה עליהם לעולם, כלומר, אכלוהו בלי פקפוק כלל".

לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך וגו': (יב יז)

ברש"י: יכול אתה אבל אינך רשאי. אומר הרה"ק ה"תורת חיים" זי"ע: היינו, שיהיה אצלך דבר שאינך רשאי כמו דבר שאינך יכול בשום אופן לעשותו. שאין אתה מעלה אותו על מחשבתך כלל.

שואל הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע: יש לדקדק, אמאי לא כתיב "לא תאכל" ככל לאו שבתורה? וי"ל, כי אם האדם היה אוכל בירושלים, או כשאכל משולחנו של צדיק שהוא בקדושה, אז טועם טעם טוב באכילה משום שהקדושה שורה על המאכל ההוא, ואח"כ כשבא לביתו אינו יכול לאכול בקדושה ובטהרה כמו בירושלים, ולא טעם טעם האכילה ההיא כמו שהיה בירושלים, משום שאינו בקדושה ההיא. וז"ש 'לא תוכל לאכול בשעריך', פירוש, שאינו יכול לאכול בביתו – להשיג גודל הקדושה ההיא אפילו

מעשר דגנך וכו', לכן רצונו תמיד לשוב לירושלים. הגאון רבי חיים קרייזווירט רבה של אנטוורפן זצ"ל, בבחרותו שהה בגור בחג השבועות, בעוברו להגיד 'גיט יו"ט' הצליח לשאול שאלה חטופה על דברי הספרי בפרשת ראה, וקיבל על המקום שני תירוצים:

הספרי בפ' ראה מונה כמה דברים שיש בהם מצוה לתת מן המובחר ואחד מהן בכור בהמה. וקשה מה שייך מציאות של מובחר בבכור, הרי מה שנולד זה מה שנותנים לכהן? והרבי ה"אמרי אמת" זי"ע על אתר הפטיר וציין לדברי הגמרא – מפטמין את הבכור, והיינו גם לפטמו ולעשותו מובחר. מיד הוסיף הרבי ואמר עוד על פי המשנה בבכורות: רחל שלא בכרה וכו' רבי טרפון אומר הכהן בורר לו את היפה ורבי עקיבא אומר משמנים ביניהם, הרי לנו לפי ר' טרפון דין של מובחר לכהן.

במהלך השנים עלה בדעת הגר"ח זצ"ל [וכן ראיתי מביאים בשם הרב אלישיב זצ"ל] שאת הספרי אפשר לבאר עפ"י הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח: יש שם ארבעה חוליים [בבהמה] אחרים אם נמצא אחד מהם בבהמה אין מקריבין אותה לפי שאינה מן המובחר והכתוב אומר 'מבחר נדריך'. ובהלכות בכורות שם הרמב"ם ומזכיר לענין בכור את הלכה זו: וכל הדברים שמנינו שאין הקרבן מן המובחר שאין הבכור נשחט עליהן ולא קרב אלא יהיה עומד עד שתוליד לו מום קבוע, ולדעת הגר"ח זצ"ל זהו ביאור דברי הספרי.

כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו וגו' ושמחת וגו': (יב יח)
מספרים שמתנגד אחד שאל את הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: למה החסידים מרבים בסעודות מרעים, ומפזרים כסף לאכילה ושתייה בצוואת, האם אין יותר כדאי לחלק את הכסף לדברים שבצדקה, לעניים ולאביונים?

השיב לו הרה"ק: מן התורה אפשר ללמוד שאכילה ביחד, באהבה ואחוה ושמחה, קודמת למתנת עניים. שהרי סדר מעשרות: שנה ראשונה ושניה מעשר ראשון ושני, שלישית – מעשר ראשון ומעשר עני, ושוב רביעית וחמישית – מעשר ראשון ושני, ושישית – מעשר עני. יוצא שמעשר שני נוהג יותר ממעשר עני. ומה עשו במעשר שני? אכלו ושתו והתענגו לפני ה' בירושלים, הרי שהקדימה התורה מעשר שני למעשר עני.

השמר לך פן תעזב את הלוי כל ימיך על אדמתך: (יב יט)

הרבי מלובלין זי"ע בספר "דברי אמת" כתב שהרמז בזה: אשר האדם צריך להזהר לשמור את בריאות גופו, כי אם יחלה חלילה לא יוכל להיות דבוק בהשי"ת ח"ו, וזהו אומרו 'השמר לך' שתשמור את נפשך להיות בריא, 'פן תעזב את הלוי', לוי מלשון חיבור ודביקות, ר"ל אם לא תהיה בריא וחזק יש לחוש שלא תוכל להיות דבוק בהשי"ת.

ברש"י: על אדמתך – אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעני ישראל.

רבי שלמה זלמן מוילנא זצ"ל מפרש מה החילוק בין ארץ ישראל חו"ל ביחס של ישראל אל הלוי.

כיון שבא"י קיבלו כל ישראל חלק ונחלה בארץ, ואילו שבט לוי לא נחל כדי שיהיו פנויים לעסוק בתורה ולהורות לעם מצוותיה, לפיכך חייבה התורה את ישראל לפרנסם, כיוון שחלקם של הלויים ניתן לישראל, כי לו היו הלויים מקבלים חלק בארץ, היה נחסר מחלקם של ישראל.

אבל בחו"ל אין הרי הבדל בין הלויים לישראלים, כי לכולם אין שם חלק, נמצא שאין חיוב מיוחד על ישראל לפרנס את הלוי, והריהו כמו כל עני שמצווה לפרנסו.

כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך וגו' ואמרת אוכלה בשר כי תאווה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר: (יב כ)

דבר פלא מחדש הרבי ר' יהונתן זצ"ל בספרו "אהבת יונתן" [הפטר יום א' דסוכות ד"ה והיה כל] וז"ל: במדבר לא אכלו ישראל בשר תאווה כי ה"מ"ן היה מבטל תאוות האכילה. וכן כתיב 'כי תבוא אל הארץ ואמרת אוכלה בשר כי תאווה נפשך לאכול בשר', והיינו בארץ ישראל, אבל לא במדבר, כי לא היה תאווה על אכילה וד"ל.

אומר הגה"ק רבי שמעון סופר זצוק"ל רבה של קראקא: להסביר את כפילות הלשון, עפ"י הידוע שנחלקו הראשונים, אם יותר עדיף לאדם לאכול רק כשיהיה רעב מאד, ויהיה מוכרח, מאחר שהוא מעשה בהמה, ויש אומרים להיפך, שאם ימתין עד כי ירעב נפשו תהיה אכילתו בתאווה מרובה עד שלא יוכל לכוין לשם ה'.

וזה שאומר הכתוב: 'כי ירחיב ה' את גבולך', אז – מיד – 'ואמרת אוכלה בשר', שאם תמתין עד – 'כי תאווה נפשך לאכול בשר' – אז 'בכל אות נפשך תאכל בשר', בתאווה יתירה ולא לש"ש.

כ"ק אד"ש מביא דבר חידוש בשם ה"כתב סופר" זצ"ל: כי רק כאשר תאווה נפשך לאכול בשר אז הותר בשר תאווה, אבל אם אין לו תאווה לבשר דייקא ויכול לשבוע מלחם וכיו"ב לא יאכל בשר. העולם אין נוהגין כן, וגם הוא לא כתב זאת לדינא.

כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשערך בכל אות נפשך: (יב כא)

הנה במצוה זו נצטוונו על השחיטה. אמנם מצות שחיטה היא רק בבהמה חיה ועוף, אבל דגים אינם טעונים שחיטה כידוע וכן חגבים. וצריכים להבין הטעם מדוע נשתנו דגים משאר בע"ח שהתורה שינתה בדינם ולא הצריכה שחיטה.

הרדב"ז בספרו "מצודת דוד" [מצוה ר"ב] כתב: כי הדגים והחגבים אין בהם חיות מרובה ולכן אינם טעונים שחיטה ובפשוטו הכוונה, כי טעם השחיטה הוא לא לצער את הבהמה, כפי שאמרו בזוהר חדש [בראשית טו עב]: כי חס הקב"ה על בעלי נפש הבהמית במיתתם שלא יצערו אותם. ולכן קבעה התורה לשוחטה במקום שיוצאת נפשה במהרה ואין לה צער בשחיטה. ואמנם הדגים שאין בהם חיות מרובה שכשיוצאים מן הים מיד מתים מאליהם בלא צער ולכן אינם טעונים שחיטה.

וזה גם הטעם שבהמה נשחטת בשני סימנים, ועוף בסימן אחד והדגים בלא כלום. כי הבהמה יש לה חיות מרובה – ולכן רק בשני סימנים יוצא חיותה, אבל בעוף אין בו חיות מרובה ולפיכך הוא בסימן אחד, והדגים באסיפה, כי כשיוצאים מן הים מיד מתים, וכן החגבים מיד בלא שחיטה ואין בהם צער במותם.

בבעל הטורים: הפסוק מתחיל ומסיים בכ"ף לומר אע"פ ששחט צריך להכניס בו כף ידו ולבדוק הריאה. אומר הרה"ק ה"קדושת ציון" מבאבוב זי"ע הי"ד: ויש לתת טעם מה נרמז דווקא בשני כפ"ן האלה, אלא לפי מה שפסק הרמ"א ביו"ד סי' ל"ו בענין חסרון בריאה בלא נקב, דאם החסרון הוא כמו כ' פשוטה נהגו

להכשיר, ואם הוא כמו כ"ף כפופה נהגו להטריף. וזה שנרמז בכתוב: 'כי ירחק ממך' – כלומר כ"י אם החסרון הוא כמו כ' כפופה, ירחק ממך הבשר ולא תאכלנו כי טריפה היא, ומסיים הכתוב 'ואכלת בשעריך בכל או"ת נפש"ך', 'ך' פשוטה, שאם החסרון בזה אז 'ואכלת בשעריך' כי כשירה היא.

אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדו יאכלנו: (יב כב)

בספר "נחמד ונעים" להרה"ק רבי ברוך מקוסוב זי"ע מביא בשם האריז"ל שאמר [שער מאמרי חז"ל כתובות טז]. בשם חכם אחד קדמון, כי התוספות נסתפקו בתלמוד בג' מקומות, ולא ידעו ולא נתבאר להם פירוש, [א"ה: לא הבנתי מה כוונתו], ואחד מהם מה שאמרו בגמרא דאדמון [כתובות קז]: הניח מעותיו על "קרן הצבי", דלמה השתמשו בלשון הזה ולמה לא אמרו איבד מעותיו? ואמר אותו החכם: כי קבלה בידם שמדת הצבי להחליף הקרניים בכל ז' שנים, ובכל ז' שנים נוטל קרניו וחופר בארץ, ומצניעם שם במקום מוצנע מאד שא"א עוד לשום אדם ולשום נברא למוצאן, ולכן נקט לשון קרן הצבי!

לא תאכל הנפש עם הבשר: (יב כג)

ב"דרך שיחה" מביא בשם הגר"א שפירש: דכאן הזהירה התורה לבל יהיה האדם להוט ובהול באכילתו את הבשר וישקיע בתאוה זו את גופו ונפשו, וזה מה שהזהיר כאן: בשעה שהינך אוכל את "הבשר" – הישמר לבל תאכל בזה גם את "הנפש", בהיותך שקוע כולך בהנאת אכילתך.

לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריו: (יב כה)

מדוע דוקא לגבי אכילת דם נאמר "למען ייטב לך ולבניך"?

אומר הרבי ר' יהונתן זצ"ל: שהדם אסור מפני שמטמא את הלב, ומשפיע אכזריות באדם, ואכזריות עוברת כידוע מאבות לבנים, וזש"ה 'לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך', כדי שבניך יהיו טובים בלי מידות רעות.

רק קדש אשר יהיו לך ונדריך וגו': (יב כו)

צריך להבין שואל הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע: למה

הפסיק הכתוב "יהיו לך" באמצע, ולא כתב "רק קדש" ונדריך אשר יהיו לך"? וי"ל, דכתיב טוב אשר לא תדור וארז"ל מכאן שנודרים בעת צרה. ולכן דייק הכתוב ולא כלל "יהיו לך" על נדרים, כי טעם אשר לא תדור – כיון דנודרים בעת צרה, א"כ מוטב שלא נצטרך להגיע לעת כזאת.

ועשית עולותיך הבשר והדם וגו' ודם זבחיך ישפך: (יב כז)

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: בעת שמביא קרבן צריך להקריב את עצמו ג"כ, כמו שמפרשים הפסוק 'והבל הביא גם הוא' וגו', שהקריב את עצמו. וזה 'ועשית עולותיך הבשר והדם' "שלך", ועיקר הקרבן הוא התשובה, ועיקר התשובה היא בושה, וזה 'ודם זבחיך ישפך', הכוונה על בושה – אזיל סומקא ואיתי חיורא.

למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך: (יב כח)

ה"דברי יואל" מסאטמאר זי"ע מפרש בדרך פשוט: עפי"מ שפירשתי הפסוק 'חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו' – כי דרך העולם כשהבנים מתנהגים בדרך התורה ויטיבו מעשיהם, אז גם אביהם ייטיב דרכו ויתקן מעשיו עוד יותר, ואם ח"ו להיפך, אזי גם הוא מתקלקל עמהם, וזה 'חנוך לנער על פי דרכו' – שתתן לו חינוך טוב, ואז 'גם כי יזקין לא יסור ממנו' – רצה לומר גם אביהם הזקן לא יסור ממצוות ה', וכמו"כ 'למען ייטב לך ולבניך אחריו' – שתחנכם שייטיבו מעשיהם, ויקיימו מצות ה', ואז 'כי תעשה הישר והטוב בעיני ה' אלקיך' – שגם אתה תעשה הישר והטוב ותתקן מעשיך.

אמרינן בתפילה "אמת ואמונה כל זאת וקיים עלינו", מהו אומרו 'כל זאת'? אומר הרה"ק ה"אמרי שאול" ממודז'ץ זי"ע: אכן, האמת הוא מה שבין אדם לחבירו, אומרו הן הן ולא לאו, ולבו כפיו. אבל אמונה הוא בין אדם למקום, הרי האמת והאמונה הם הכל, וקיום העולם הם. וזהו 'כי תעשה הטוב והישר' ופרש"י הטוב בעיני השמים והישר בעיני אדם, והיינו האמת והאמונה, ופלא, "הטוב והישר" בגימטריא "אמת ואמונה".

כי יכרית ה' אלקיך את הגוים אשר אתה בא שמה לרשת וגו' וישבת בארצם: (יב כט)

בספרי: מעשה בר' אליעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שהיו הולכין לנציבין [חו"ל] ללמוד תורה והגיעו לצידון וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקראו בגדיהם וקראו המקרא הזה 'וירשת אותם וישבת בארצם'. חזרו ובאו להם למקומם. אמרו: ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה.

אומר הרה"ק ה"אמרי שאול" ממודז'ץ זי"ע: ארץ ישראל בחינת תורה היא, כי שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, ממילא כשם שאמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם במצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, כך יתכן לומר לעולם יעסוק אדם בישיבת ארץ ישראל אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, וירגיש קדושת הארץ ומעלתה הטובה.

כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם: (יב לא)

הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנז זי"ע, בעת ביקורו אצל הרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע, ציטט את דברי רש"י עה"פ 'כי גם את בניהם' – גם לרבות את אבותיהם ואמותיהם, אמר רבי עקיבא אני ראיתי נכרי שכפתו לאביו לפני כלבו ואכלו.

ואמר: שאצל אומות העולם, כשהאב מזדקן זורקים לבית אבות ושוכחים ממנו, ולפעמים גם לאחר מותו לא קוברים אותו מיד ומשאירים אותו ימים רבים עד שגומרים לחלק את הירושה. ורק אז הבנים "מתפנים" לצאת להוויה.

לעומת זאת, את הכלב מחזיקים בתוך הבית, מאכילים אותו ומטפחים לפניו רגשות. וזהו מה שאמר ר"ע, אני ראיתי נכרי שכפה לאביו לפני כלבו, שהכלב הוא בדרגה גבוהה יותר מאביו שכפות תחתיו, שאותו זורקים לבית אבות ואילו את הכלב הוא משאיר בביתו, ומאכילו ומשקהו...

כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ונתן אליך אות או מופת: (יג ב)

בחומשים עתיקים דפוס למברג ועוד, רושם בעל הטורים: "בקרבר, זו האשה", אולם בחומשים עתיקים ביותר הגירסא היא: בגימטריא "זו האשה ובנה". הכוונה ברורה, הצנזור מחק חציו של הרמז והניח "זו האשה", ואח"כ מחק גם את מלת "האשה".

דרש הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע סדרי הטבע שבעולם הותקנו ונקבעו על פי התורה, כדאי' במדרש: כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם. ובאשר סדר הטבע הוא התורה, על כן נס או מופת שלא כדרך הטבע, הם שינוי סדר התורה, כעין עקירת דבר מן התורה. עקירה כזאת אינה מותרת אלא לשם קידוש שם שמים בלבד, כמאמרם ז"ל ביבמות: מוטב תיעקר אות אחת מן התורה, ויתקדש שם שמים בפרהסיא. וכן היה מופת אלישע, שאסף את נעמן מצרעתו עקירת דבר מן התורה כדי לקדש שם שמים. וכך אמרו חז"ל אלישע קידש שמו של הקב"ה, שלא רצה ליטול מנעמן כלום. אך גיחזי היה להיפך ושיקר ועל זה הקפיד אלישע כל כך והעניש את גיחזי "וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם".

אחרי ה' אלקיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקו: (יג ה)
שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: הרי אותם הדברים נאמרו בפרשה הקודמת, אלא בלשון יחיד: "את ה' אלקיך תירא אתו תעבדו ובו תדבק", ולמה נאמרו ונשנו עוד פעם בלשון רבים?

אלא, כי בזמנים רגילים אפשר לכל יחיד להיות ירא ה' ביחידות, בתוך ד' אמותיו, אבל בשנים של זעזועים, שהכפירה וההפקרות משתוללות בעולם והעולם מוצף מסיתים ומדיחים, אז כחו של יחיד הוא אפסי, ויש צורך בליכוד המחנה וביצירת כח של רבים כדי להתגונן ולהשיב מלחמה שערה. ולכן כשמדובר בבניאי השקר ומסיתים ומדיחים, חוזרת התורה על אותם הדברים עוד פעם בלשון רבים, לרמז על איחוד הכוחות, כי זו היא העצה היחידה כנגד המסיתים והמדיחים. והצו הוא לכל עושי רצונו: "אותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ואתו תעבדו ובו תדבקו".

בנסעם יחד ברכבת, שאל ה"חפץ חיים" זצ"ל את הרבי ה"אמרי אמת זי"ע: הרי ידוע מה שאמר רש"י כל מקום שנאמר אחר – סמוך, אחרי – מופלג, ולמה נאמר "אחרי ה' אלקיכם תלכו", הרי הכתוב בודאי מתכוון שיהיה אדם קרוב לה' והיה צריך להיות כתוב "אחר" כמשמעו סמוך?

וענה על זה ה"חפץ חיים" בעצמו: לעיתים תוקפות את האדם מחשבות של דכאון וייאוש, נדמה לו שהוא עומד על סף תהום, רחוק ומרוחק מאביו שבשמים, עד שהוא

משוכנע כי הקב"ה לא יעזרוהו בשעת מצוקתו הגדולה, אך גם זה הוא מתכסיסי היצר המבקש להמיתו, ואין שמץ של אמת ברעיון פסול זה, שכן עד דכדוכה של נפש מקבל הקב"ה, האב הרחמן, את בניו ומושיעם בעת צרה, בכל עת ובכל מצב!

וזו כוונת הפסוק: גם כאשר נדמה לאדם שהוא במצב של 'אחרי ה' אלקיכם' – רחוק ומופלג ממנו, מ"מ אל יתייאש, אלא יתאמץ גם אז ללכת ולהדבק בשכינה, אף בכוחותיו האחרונים, ואז תבוא לו ישועת ה' כהרף עין. ואמר לו הרבי שהוא יענה לו א חסידישע תירוץ: "אחרי ה' אלקיכם" – במידה שחושבים שעדיין רחוקים מה' – "ובו תדבקון", דוקא אז זוכים להיות קרובים לו, "קרוב ה' לנשברי לב".

ברש"י: הדבק בדרכיו וכו' בקר חולים כמו שעשה הקב"ה.

מעשה בתלמיד ישיבת "מיר" שהלך לבקר את חבירו החולה. ראה ראש הישיבה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל שתנועותיו מדודות, והוא עושה הכל בצורה מחושבת ללא רגש והשתתפות בצער חבירו. הבין מכך הגר"ח שהוא רק רוצה לקיים מצות בקור חולים כדי לצאת ידי חובה. אמר לו: עזור לו כיון שהוא חולה ולא כדי שתהא לך מצוה ...

ובערת הרע מקרבך: (יג ו)

משכיל אחד התרברב לפני ה"חתם סופר" זצ"ל, שהוא הספיק בחייו לעבור על כל העבירות שבתורה מלבד האיסור של "מאבד עצמו לדעת". השיב הגאון כסיל כאוולתו: עבירה זו אין בידך לעבור, שהרי אם תאבד את עצמך לדעת, בסה"כ הרי תקיים בכך את מצוות התורה 'ובערת הרע מקרבך'...

כי יסיתך אחיך בן אמך וגו' או רעך אשר כנפשו בסתר וגו': (יג ז)

ברש"י ז"ל: זה אביו. ומדייק כ"ק אד"ש: למה לא כתבה התורה בפירוש אביו? אלא התורה לא רצתה לכתוב כזה דבר לומר שכ'י יסיתך קאי על האב.

ה"קרבן העני" מתרץ: שאב כזה המסית את בנו לעבודה זרה אינו כדאי ואינו זכאי להקרא בשם אב...

בספר "וידבר משה" כותב: וכבר הקשו חז"ל מהו הלשון 'בסתר'? ונראה לי, שמתחילה יאמר לך שצריך להתבייש בעבודת השי"ת מפני אומות העולם, ודי לעבוד את ה' בסתר שלא ירגישו בו שהוא יהודי, ולבסוף אומר לו שיעבוד ע"ז ממש, כאשר אנו רואים בדורנו ה' ירחם. עכ"ל.

אומר הגר"ח שמואלביץ ר"י מיר זצ"ל: מזה שהתורה אומרת שהמסית בא "בסתר" – למדים אנו מכאן יסוד גדול, בכל ענין שמסתפק בו האדם אם הוא דבר מצוה או לא, יבדוק בעצמו, אם הוא מתבייש מבני אדם ומחפש לעשותו בסתר באין רואה, אזי סימן שאינו מצוה אלא עבירה. אמנם מן המובן כי אין המדובר בדברים שאדם יודע בוודאות שהם מצוה, אך בוחר לעשותם בהצנע לקיים 'והצנע לכת עם אלקיך'.

יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם וגו': (יג יד)

כותב ה"חתם סופר" זצ"ל: "...והנה, חושב אני, כי לא היה ראוי ישראל וגם ארצם הקדושה שימצא בה עיר הנדחת, שתהיה רוב העיר שומעת אל מסיתה אשר מתוכה דוקא ויקבלו התראה לסור מאחרי ה', אך כשיש ברובי ישראל חוטאים נמשלו הם כל אחד לעיר הנדחת, אזי להיטיב להם להיות להם כפרה, הקב"ה מלקט הרשעים הגדולים שכל אחד מחייב מיתה בלאו הכי, ומזמינם לעיר אחרת, ונותן מכשול לפניהם שיצאו בליעל מהם להדיחם, וכשיוקבצו עם ה' אלו עליהם למלחמה ויכום ויכתום, והיה זה כפרה על חטא עם ה' שנמשלו גם הם כעיר הנדחת, ובזכות זה ישוב ה' מחרון אפו עליהם ח", וגם יושיעם להבא מיצר הרע שלא ישובו עוד לכסלה".

ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה וגו': (יג טו)

שואל הרה"ק ה"דברי יואל" מסאטמאר זי"ע: דלכאורה הלא חותמו של הקב"ה אמת, ואיך שייך לומר לשון "אמת" על עבירה חמורה כזו? אלא דהכוונה, דהתורה מתמיה איך שייך שקהילה שלימה בישראל, כל העיר ביחד יעבדו ע"ז, ולא ימצא אחד שימחה על כבוד שמו ית', האיך יקרה כזאת. לכן אמרה התורה "ודרשת וחקרת" איך נעשתה כזאת בישראל, וע"ז מתרץ

אומרים בשמים: ומה בשר ודם מרחם עליו, הקב"ה בוודאי שצריך לרחם עליו.

כמו כן אומרים בשם הרבי ר' בונם זי"ע מפשיסחא: נאמר אצל אאע"ה: "הנה נא הואלתי לדבר אל ה' ואנכי עפר ואפר", כלומר: הנני עפר ואפר! הנני מרחם עליהם, כ"ש אתה מלך מלכי המלכים, שהינך בעל הרחמים, וודאי שצריך לרחם עליהם.

אומר ה"חפץ חיים" זצ"ל: האדם מושפע מפעולותיו ומתרשם מהם. פעולות טובות משפיעות לטובה על האדם ולהיפך בפעולות רעות. ויש סכנה שע"י קיום מצות עיר הנדחת, שהורגים ומכים בחרב את כל יושביה שזה ישפיע לרעה על עושי המצוה, שאע"פ שמקיימים בזה מצות ה', הם עלולים להתרגל לשפיכת דמים ולאכזריות, לכן מבטיחה התורה "ונתן לך רחמים", שאף על פי כן לא תיפגע מידת הרחמים שבך, והקב"ה ישלים לך את מידת הרחמים שנפגמה בקיום מצות עיר הנדחת, "ושומר מצוה לא ידע דבר רע".

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע מביא בשם אביו הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: למה בכל הרוגי מלכות שהרג שלמה – אדוניה, יואב ושמעי – נאמר 'ששלח את בניהו בן יהוידע ויפגע בו וימת'. הרי 'בניהו בן יהוידע' היה על הכרתי ועל הפלתי, ואמרו חז"ל שהם האורים ותומים, אם כן, למה בחר שלמה להרוג את האנשים האלה דוקא על ידי איש החסד כנאמר: 'תומיך ואוריך לאיש חסידך'?

ופירש, שבהרוגי מלכות הללו, מאחר שהיו מורדים במלכות וסיכנו את בית ישראל כולו, והיה יכול להתגנב בלב המוציא להורג את הנידונים קצת שנאה ונקמה כטבע האדם, על כן בחר שלמה דוקא באיש החסד, למען יהיה הדבר נעשה על טהרת הקודש, לשם שמים בלבד, וגם כאן במצות החרמת עיר הנדחה היה יכול להיות מעורב שמץ של נקמה ושנאה, לכן באה ההבטחה – 'ונתן לך רחמים ורחמך'.

שואל כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א: מה ענין "מרחם על הבריות" לפעולת "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב"? הרי פעולה זו היא פעולה

הכתוב דאם המסיתים והמדיחים דבר "אמת" בפיהם שאומרים עת לעשות לה' וכונתינו להעמיד הדת על תלה ולאחוז הרע במיעוטו וכדומה בטענות שוא ומדוחים, שבדרכים כאלו אפשר לפתות עיירות שלומות, ואין מי שיפצה פיו, כי הלא שם שמים שגור על לשונם של המסיתים.

וזה שאמרה תורה והנה "אמת" שאומרים שכוונתם להרבות האמת, אז: "נכון הדבר" שנעשתה התועבה הזאת בישראל. כלומר, מעתה הרי מובן לנו איך קרה כזאת בישראל.

ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה"א והיתה תל עולם: (יג יז)

למה נשפכה החימה על העיר ועל בתיה? אם בני העיר חטאו מה חטאו הם?

ומתוך הרבי ר' שלמה לייב מלענטשנא זי"ע: אם עיר שלמה חטאה סימן שהקולר תלוי בעיר, באופיה ובמראה בתי שכיות החמדה שבה, כי מקומות השעשועים הם סרסורים לעבירה וכח מושך לשחיתות של בני העיר.

הכה תכה את יושבי העיר ההוא לפי חרב וגו': למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך: כי תשמע בקול ה' וגו' לעשות הישר בעיני ה' אלקיך: (יג טז – יט)

שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: מדוע עונשם של אנשי עיר הנדחת להכותה לפי חרב, הרי עובדי עבודה זרה מיתתם בסקילה?

אלא י"ל, עיר שלמה שעובדת ע"ז, נראה הדבר כעין קשר ומרד כנגד הקב"ה, ודינם כמורדים במלכות שמיתתם בסייף, וכמ"ש הרמב"ם [פ"ג מהל' מלכים ה"ח]. והדין הוא שהרוגי מלכות נכסיהם למלך ולא ליורשיהם, ולהקב"ה אין צורך בנכסיהם, לכן ציוה להחריםם.

בגמ' שבת [קנא:]: ללמדך שכל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים. וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים.

אמר הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זי"ע: כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים – היינו, שמעורר רחמי שמים על זה שהוא מרחם עליו, כי

אכזרית היפך מפעולת "המרחם על הבריות"?! ברם, אם אמנם שכלפי חוץ נראית פעולה זו כפעולה אכזרית, עם זאת, תוצאותיה הם רחמים גדולים ללא גבול, כי יושבי העיר ההיא המשיכו חרון אף גדול מאד על הבריאיה כולה, והכאתם והריגתם פועלת 'למען שוב אף ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים', להסיר עברה וזעם וחרון אף, ולהמשיך במקומם רחמים רבים, וממילא הפעולה נחשבת כפעולה מובהקת של "מרחם על הבריות".

אי לכך זכאים אנשים אלו ל"ורחמך", מצד "המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים".

ויתבאר בזה גם דיוק לשון הכתוב 'כי תשמע בקול ה'... לעשות הישר בעיני ה' אלקיך', עפי"מ שפירש רש"י לעיל מיניה עה"פ 'כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך', 'הטוב' בעיני שמים, 'והישר' בעיני אדם.

דהנה כאן פעולה זו בוודאי בכלל 'הטוב' – בעיני שמים, כי נהרסה עיר שלימה של ע"ז, אבל התורה באה לגלות לנו רבותא, שלא רק 'הטוב בעיני שמים' יש כאן, אלא גם 'לעשות הישר' בעיני אדם יש כאן, מחמת סילוק חרון-אף והמשכת רחמים על ראשי עם קודש.

אודות המסופר בגמרא [שבת פח:] כי כאשר עלה משה למרום לקבל את התורה, טענו מלאכי השרת לפני הקב"ה: 'תנה הודך על השמים'. כתב החיד"א ב"פני דוד": כי טענת המלאכים היתה: שהתורה צריכה להינתן להם ולא לבני ישראל – מכח הדין של 'בר מצרא'. שכן, בגמרא [ב"ב קח.] התבאר שאדם המבקש למכור את שדהו, יש לשכנו [הבר מצרא שלו] זכות קדימה ברכישת הקרקע, משום שנא' 'ועשית הישר והטוב בעיני ה''. משום שטובה היא לבר מצרא שיהיו שדותיו יחד ולא מפוזרים במקומות שונים [רש"י שם]. וכך נפסקה ההלכה ברמב"ם [פי"ג מהל' שכנים ה"ה] ובשו"ע [חו"מ קעה], ומאחר והתורה נמצאת בשמים, והמלאכים הם ה'בר מצרא' שם, ע"כ הדין נותן שתנתן התורה להם. ומדוע באמת לא שעה הקב"ה לבקשתם, ולא קיים את הציווי של 'ועשית הישר והטוב כלפיהם'?

החיד"א ביאר זאת עפי"מ שהסתפק הש"ך [שם קעה סק"ל] אודות מי שמכר קרקע שלו לבנו, ובא בעל המיצר לסלקו, אם יכול לסלקו מדין 'בר מצרא', או שמא יכול הבן לטעון כלפיו: 'יותר ישר וטוב שאני מחזיק אחוזת אבותי', והש"ך נשאר בצ"ע.

אולם ה"פתחי תשובה" [שם סקי"ג] הביא שהשיטמ"ק [ב"מ קח]. העתיק את תשובת הרי"ף שכתב שכלפי בן אין כלל דין בר מצרא, אלא הישר והטוב הוא במחזיק אחוזת אבותיו, וכתב שכך יהיה הדין גם לגבי בני בניו [וכתב שכנראה שהש"ך לא ראה את הספר שיטה מקובצת ולכן הסתפק בדבר]. מעתה כתב החיד"א, הלא אנו קרויים בנים למקום, כמ"ש 'בנים אתם לה' אלקיכם', וע"כ לא שעה הקב"ה לטענת בר מצרא של המלאכים, כי כלפי בן אין דין בר מצרא!

בעקבות זאת, מבואר סמיכות הפסוקים לפנינו: 'כי תשמע בקול ה' אלוהיך לשמור את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום לעשות הישר בעיני ה' אלקיכם' 'כי תשמע בקול ה' אלוהיך וגו' לעשות הישר וגו' דהיינו דין דבר מצרא שאף שאינו מצרא ממש הרי הוא מכח הישר והטוב, ואם תתמה לפי"ז מדוע לא נתקבלה טענת המלאכים לזכות בתורה מדין בר מצרא, על כך משיב הפסוק באמרו: 'בנים אתם לה' אלקיכם' ולגבי בנים לא שייך דין בר מצרא.

בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת וגו' (יד א) כי עם קדוש אתה לה' אלקיך: (יד ב)

כותב האבן עזרא: מאחר שתדעו שאתם בנים לה' – והוא אוהב אתכם יותר מאהבת האב לבן, לכן 'אל תתגודדו' – על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה לכם לטוב הוא, ואם לא תבינוהו כמו שלא יבינו הבנים הקטנים את מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן אתם תסמכו על ה'. וז"ש 'כי עם קדוש אתה לה' אלקיך' – שבכם בחר ה' להיות לו לעם, לכן תאמינו בכל לב ובכל נפש כי הכל בחשבון ממעל לטובתכם והנאתכם.

הספורנו כותב: שאין ראוי להראות תכלית הדאגה והצער על המת הקרוב אליו, כי עדיין נשאר לו קרוב נכבד ממנו במעלה ובתקוות הטוב והוא אבינו שבשמים.

בגמרא: בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים, אין אתם קרויים בנים דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, בין כך ובין כך

אתם קרויים בנים.

הרשב"א [שו"ת קצב] פוסק שאעפ"י שהכלל הוא שכל מקום שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כר"י, אעפ"י כ במחלוקת זו הלכה כרבי מאיר, שבכל מצב ואופן ייקראו בנים למקום.

אומר הרה"ק ר' שלמה מקרלין זי"ע הי"ד: החטא הגדול ביותר – כשיהודי שוכח שהוא בן מלך.

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאריץ זי"ע אמר בדרך צחות: בסמיכות בנים אתם וגו' ל"לא תתגודדו", דבראש השנה אומרים היום יעמיד במשפט וכו', אם כבנים אם כעבדים, דאנו מסתפקים בדבר, ודרך המסתפק דחוכך בראשו לפשוט ספיקו, ולכן אמר הכתוב "בנים אתם לה" אלקיכם לא תתגודדו" – אל תסתפקו בדבר ולא תתחככו כי בודאי 'בנים אתם לה' אלקיכם'...

מסופר, שהרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב זי"ע חזר מנסיעה לפטרבורג לצרכי הציבור, בא חסיד אליו לקבל את פניו באחד מתחנות הרכבת שעבר בהם, הרבי הרגיש בפניו שהוא מודאג מאד, שאל אותו, למה נפלו פניך? אמר לו: כל רכושי עלה באש לפני כמה ימים. אמר לו הרבי: טוב שאתה יהודי שאלקיך חי וקיים, והוא יעזור לך, וכך היה.

אומרים בשם הרה"ק רבי ישראל מרז'ין זי"ע שאמר: כל בני ישראל, בין טובים ובין רעים, בנים הם למקום. עמך כולם צדיקים, ואפילו הגרועים בהם מלאים מצוות כרימון. ואילו ידעו הרשעים עד כמה הם עושין רצון הבורא – היו מתפקעים מחמת עגמת נפש...

לא תאכל כל תועבה: (יד ג)

מספרים, שפעם אחת הלך ה"חידושי הרי"ם" זי"ע עם רבה של ורשה הרב ר' דוב מייזליש זצוק"ל, אל גביר אחד לפעול אצלו איזה דבר. והאיש הנ"ל היה כופר ר"ל ואוכל נבילות וטריפות, והמה באו אצלו בעת אשר אכל ארוחת צהריים, ובירך אותו החידושי"ר בזה"ל: עסט מיט א גיטן אפעטיט [שיאכל לתיאבון], ואמר לו הגביר הנ"ל – אם הרבי היה יודע שאני אוכל כעת מאכלות אסורות, בודאי לא היה מברך אותי מיט א גיטן אפעטיט, והשיב לו החידושי"ר: במיוחד ברכתי אותך

בברכה זו כדי שתהיה אוכל לתיאבון, ולא להכעיס, שבאם היית אוכל בלי חשק היה זה להכעיס. ואמר אח"כ להרב מייזליש זצוק"ל: שבשעת הברכה לא היה יודע שהוא אוכל ר"ל טריפות, אבל אח"כ כאשר שאל לו שאלה זו, כאשר אמר לו את זה, נפלה בדעתו תשובה זו, ושמח בתשובה שנפלה בדעתו.

את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה: (יד ז)

את החזיר כי מפריס פרסה הוא וגו' ובנבלתם לא תגעו: (יד ח)

בגמרא חולין [נט.]: תני דבי רבי ישמעאל 'ואת הגמל כי מעלה גרה הוא' – שליט בעולמו יודע שאין לך דבר מעלה גרה וטמא אלא גמל לפיכך פרט בו הכתוב 'הוא'. 'ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא' – שליט בעולמו יודע שאין לך דבר שמפריס פרסה וטמא אלא חזיר לפיכך פרט בו הכתוב 'הוא'.

במהרי"ץ חיות שם כתב: הכוונה שהתורה נתנה בזה סימנים שהיא מן השמים, אחרי אשר האנשים חוקרים בכל מטמונות הטבע ומוצאים בכל עת במדינות החדשות בריות גדולות וחיות נפרדות אשר לא נודעו לקדמונים, ובכל זאת לא מצאו עוד בהמה או חיה אשר תהיה מעלת גרה לבד – זולת הגמל. ומפריס פרסה – זולת החזיר. ולפיכך פרט הכתוב להודיע שרק הוא השליט בעולמו ויודע כל יצוריו שרק אלו המפורשים בתורה לבד, המה בעלי סימן אחד ולא יותר.

ברש"י ז"ל: רבותינו פירשו הכתוב ברגל, שאדם חייב לטהר את עצמו ברגל.

מספרים שהגאון ר' יעקב מליסא זצוק"ל, בא פעם בערב הרגל לורשה, באותו זמן גר שם הגאון רבי שלמה אייגר זצ"ל ובא לקבל פניו, והצטדק על אשר לא המתין לבוא אליו ביו"ט, כי חז"ל אמרו חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, וגם חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, וכמו שענין הטהרה הכוונה רק על ערב הרגל, שהרי צריך להכנס לרגל כשהוא טהור, כך המאמר לקבל פני רבו ברגל אפשר לומר שהכוונה על ערב הרגל.

ואמר לו הרב מליסא בדרך הלצה: באמת כוונת חז"ל ברגל עצמו – רק למי שהוא רב, אבל מי שלא הגיע למדרגת רב, והוא "ערב רב", איש כזה צריך לקבל פניו בערב חג...

כל צפור טהרה תאכלו: (יד יא)

יש ד' סימנים להבדיל בין עוף טהור לעוף טמא, אצבע יתירה, זפק, דורס, קורקבן, ובשם האר"י ז"ל נאמר שד' סימנים אלו נרמזים בתורה שנאמר: כל צפור טהורה – ראשי תיבות של צפור: א צבע, ז פק, ד ורס, ק ורקבן. והרבי מקאצק זי"ע הוסיף ע"ז: שהסימן שאינו דורס נרמז באות ו' של צפור – משום דאות ו' אינו ניכר במבטא, הכי נמי הסימן של דריסה הוא בשלילה, ר"ל שאינו דורס.

הרה"ק מטאהש זי"ע בספרו "עבודת עבודה" מביא בשם הרבי מלובלין זי"ע שפירש את הפסוק בדרך זה: "כל" רומז ליעקב אבינו שנאמר בו 'וכי יש לי כל'. "צפור" רומז לאברהם אבינו שכתוב בו 'ואת הצפור לא בתר'. "טהורה", רומז ליצחק אבינו שהיה עולה תמימה וטהורה. ואמר הכתוב "תאכלו" – שבזכותם אנו אוכלים ונהנים בעולם הזה, כי בזכות האבות הקדושים נשפעות לבני ישראל כל מיני השפעות טובות.

והראה ואת האיה והדיה למינה: (יד יג)

בין העופות הטמאים נמנה הראה, ועל העוף הזה אומרים חז"ל: למה נקרא שמה ראה? שרואה למרחוק, עומדת בבבל ורואה בבילות בארץ ישראל. וקשה, אם לעוף כזה יש ראייה כ"כ טובה שמבטה מגיע מבבל לא"י, למה נחשב בין העופות הטמאים? אלא, מי שרואה רק בבילות – הוא טמא...

ואת הרחמה: (יד יז)

המגיד מדובנא בא לעשיר קמצן אחד לבקש ממנו תרומה, עד שנאות העשיר להוציא את ארנקו, הוא העביר את הרב שבעה מדורי גיהנום... לבסוף, כשכבר הגיע לכך, אמר לרב: "רגע, יש לי חידה לרב! אם הרב ידע לענות, אתן לרב את התרומה: איזוהי מילה יש בה ארבע פעמים קמץ בזה אחר זה?" ענה לו הרב: "המילה היא הרחמה". נאלץ העשיר לתת את תרומתו, אבל ביקש מכבוד הרב לשמור את החידה לעצמו ולא לגלותה לאחרים, יען כי עתיד הוא להשתמש בחידה גם להבא. פנה הרב אל העשיר הקמצן ואמר לו: "אף אני אחוד לך חידה: מהי המילה שמופיעה בה ארבע פעמים התנועה 'פתח' בזה אחר זה?"

לא ידע העשיר לענות. א"ל הרב: כתוב בקללות 'ואת הקדחת', וגם אותה תשמור לעצמך..."

והחסידה והאנפה למינה והדוכיפת והעטלף: (יד יח)

ברש"י: למה נקרא שמה חסידה שעושה חסד עם חברותיה. ובחז"ל [ירושלמי ב"מ פ"ג] הני עבברי רשיעי נינהו, כשרואים הרבה פירות הם קוראים לחבריהם ואוכלים עמהם.

וקשה, מדוע החסידה כשמאכילה את חברותיה הרי זה חסד, ונקראת על שם כך 'חסידה', והעכברים כשעושים אותו דבר נקראים רשעים? ההסבר הוא אומר הרה"ח ר' אלכסנדר זושא פרידמן זצ"ל הי"ד ב"מענה של תורה": העכברים נותנים לחבריהם רכוש זר ומתחסדים על חשבון הזולת ולכן הם רשעים, אבל החסידה נותנת מיגיעה ומעמלה, ולכן זה חסד, כי על חשבון הזולת או על חשבון הכלל אין לעשות טובות, ואין זו ממידת החסידות.

לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשערך תתננה ואכלה**או מכר לנכרי וגו' לא תבשל גדי בחלב אמו: (יד כא)**

חז"ל דרשו [פסחים כא:]: שאם יש לאדם בשר נבילה, דהיינו בהמה שנפסלה בשחיטתה, רצוי ליתנה לגר תושב היינו גוי שקיבל על עצמו ז' מצוות בני נח, אך לא התגייר, יותר מאשר למוכרה בכסף לנוכרי. ודין זה מדויק מהפסוק, מהקדמת נתינה לגר לפני המכירה לנוכרי.

הרמ"ע מפאנו מסביר, שיש כאן רעיון עמוק, בקשר שיש בין גר תושב לבשר נבילה.

גוי גמור משול לחיה הטמאה, כחזיר או כשפן, שאין להם שום שייכות אל הקדושה. אבל אם גוי הופך להיות גר תושב, ומקבל על עצמו ז' מצוות בני נח משום שהוא יודע שהקב"ה התגלה לעמו ונתן להם את התורה וכתוב בה שגוי חייב לשמור ז' מצוות [עי' ברמב"ם הלכות מלכים פ"ח הי"א], אומרים לו: אם הגעת כבר להבנה כזו, להשגה זו, הרי הוכחת שאינך טמא, שיש בך טהרה וטוהר – אז מדוע נשאת גוי, מדוע לא פסעת צעד נוסף, מדוע לא התגיירת, אין זאת, אלא שנשאת באמצע הדרך, וכמוך כאותה בהמה טהורה שנפגמה בשחיטתה, ונאסרה באכילה, א"כ ראוי והגון לתת לך את בשר הנבילה...

שואל ה"חתם סופר" זצ"ל: מדוע נכתב 'ואכלה' רק לגבי גר ולא לנכרי, היה לו לכתוב 'לגר אשר בשעריך תתננה, או מכור לנכרי, ואכלה'. אלא, מתרץ ה"חתם סופר" [בשו"ת חת"ס יו"ד סי' יט], כיון שלנכרי אסור לאכול בני מעיים, משום אבר מן החי, לפיכך, גר תושב, אשר קיבל על עצמו שבע מצוות בני נח, ולא יאכל אבר מן החי, מותר ליתננו לו הנבילה לשם אכילה, משום שוודאי לא יאכל הבני מעיים, לא כן לנכרי, אשר איננו שומר שבע מצוות, אסור למוכרה לו לשם אכילה, פן יבוא לאכול הבני מעיים האסורים עליו, רק כמכירה בעלמא מותר, ויעשה הוא בזה מה שיעשה.

והנצי"ב מוואלז'ין זצ"ל מביא בשם נכדו הגר"ח מבריסק זצ"ל ליישב: עפ"י המבואר בגמרא [פסחים כא.]. שכל עיקר הנתנה לגר אינה אלא להחיותו. אשר על כן, כל מטרת הנתנה הלזו אינה אלא לשם אכילה דוקא, אבל אם הגר לוקח הנבילה על מנת למוכרה או לעשות בה שימוש אחר, לא צריך לתת לו. לכן הדגיש הכתוב 'לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה', שרק לאכילה נאמרה המצוה של 'תתננה' לגר.

בגמרא [חולין קה.]: מר עוקבא אמר, אנא לגבי אבא חלא בר חמרא, דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידינא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא.

שואל ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: ולכאורה למה לא עשה גם הוא כאביו ויהא ממתין אחר אכילת בשר עד למחר ולא היה צריך להיות כחומץ לגבי יין.

אלא שאם יעשה כן רק מפני שכך עשה אביו, אין זה אמת, כי צריך שיהיה עושה כן מתוך הרגשת לבו מעצמו.

עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה: (יד כב)

בגמ' שבת [קיט]: עשר בשביל שתתעשר.

אומר הרבי ר' ברוך זי"ע: יש גם רמז בפסוק "כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת" (במדבר ז יד), 'כף אחת עשרה' – יד שנוטלת אחת מעשרה, היינו שנוטלת ונותנת מעשר, אותה היד – 'זהב מלאה', - שתתעשר.

ב"נעימים אמריה" מביא את דברי התוס' בתענית [ט.]. שכתבו פירוש מחודש בהאי קרא בשם רבינו נתן האופניאל, וז"ל: פירוש 'היוצא השדה' כלומר, אם אין

אתה מפריש העישור, יהיה לאותו היוצא לשדה, דהיינו עשו הרשע, כלומר שיקחוהו העובדי כוכבים.

והנה לפירוש רבינו נתן והמדרשים ד'היוצא השדה' היינו עשו איש שדה, איך יתפרש סיפא דקרא 'שנה שנה'. ונראה שהוא על דרך ששמעתי מחו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע: שבכל שנה נברא שטן חדש, וכן מפורסם בשם צדיקי קמאי – על אשר נבהל ומתערבב היצר מהתקיעות בר"ה [כמבואר בתוס' ר"ה טז.], וכי אינו זוכר משנה שעברה, אלא דבכל שנה השטן הוא יצה"ר חדש, דכמו שבבחינת הקדושה בכל שנה נתחדש בחינה חדשה, כן זה לעומת זה וכו', ואינו אותו דאשתקד, ומעתה שפיר אמר הכתוב 'היוצא השדה שנה שנה', כי בכל שנה ושנה נברא איש שדה חדש, השי"ת יציל נפשותינו ממנו ומקליפתו.

בגיטו ורשה הורה הגאון רבי מנחם זמבא זי"ע הי"ד: לקיים הלכה למעשה את הדין של "כופין על הצדקה", ציווה לקחת ממון מעשירי הגיטו אפילו בכח. ואנשים דרשו ממנו הסבר היכן נשמע שכופין בני אדם להפסיד כספים?

אמר להם רבי מנחם: כשזה נהנה וזה לא חסר יש דין כופין על מדת סדום, הלה זקוק להנות ממך ואתה יכול לעשות זאת בלי להפסיד מאומה, מחוייב הינך. ומכיון שאמרו חז"ל "עשר בשביל שתתעשר", יוצא איפה, שהתורם לצדקה אינו מפסיד אלא מרויח, ממילא מובן שמותר לכפותו על מדת סדום.

אומר הגר"א: דרשו חז"ל עשר בשביל שתתעשר. כלומר: מלת תעשר שאנו קוראין בשין שמאלית, כאילו היא כתובה בשין ימנית. וזהו "מסורת סיג לתורה, מעשרות סייג לעושר" [אבות ג ג.]. כי הדרשה הנ"ל נכונה היא אם אנו מאמינים במסורה, שיש אם למסורה, כי אלו שאינם מאמינים במסורה ומתחשבים רק בקריאת המילה כמו שהיא מנוקדת לפנינו, הרי אין כל הוכחה כי מי שמקיים מצות מעשר – מתעשר, אם "מסורת סייג לתורה" – אז – "מעשרות סייג לעושר"

עו"א: בגמרא [ב"מ לא.]. ביארו דמה שכתוב 'שלח תשלח' או 'נתן נתן' – היינו אפילו מאה פעמים. אמנם כאן לכאורה א"א לומר כן, שיעשר אפילו מאה פעמים, שהרי אמרו במסכת כתובות [ג.]. המבזבז אל יבזבז

יותר מחומש.

אלא מבאן ראה למ"ש חז"ל "עשר בשביל שתתעשר", וא"כ כשיתן מעשר מכספו שוב יתעשר מחדש, וכשיתן מעשר מהריוח החדש, הרי שוב יתעשר, וא"כ שפיר יקיים עשר תעשר אפילו מאה פעמים.

אומר הרה"ק ה"נועם אלימלך" זי"ע לבאר ע"ד שאמר התנא שכר מצוה מצוה, וזה"פ 'עשר תעשר' – כשתתן מעשר פעם אחד תזכה עוד לעשר, 'את כל תבואת זרעך' – שהוציאה השדה בשנה שיעלה המעשר כמו כל התבואה של שנה העברה, וכן כל שנה ושנה, וזה תעשר כל וכו' שנה שנה.

הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע כתב לבאר: כי כאשר האדם נותן מעשר אחד מעשרה, הנה יש לכל העשרה חלקים חלק במצות המעשר, שהרי המעשר הוא חלק אחד מהם, על דרך משל, אם הפריש למעשר זהוב אחד, הנה כאשר הצדקה עולה לשמים, מסתכלים בשמים על אותו זהוב מאין בא, ורואים שבא מחמת שהיו לו עשרה זהובים, על כן נתן זהוב זה, נמצא שכל העשרה זהובים נכנסים בכלל המצוה, ולזאת זוכה בשכרו אשר בשנה הבאה יוכל לתת עשרה זהובים לצדקה, היינו שתחול הברכה בממונו שיהיו לו מאה זהובים, שאז יהיה המעשר מהם עשרה זהובים, וכן לעולם יעלה מעלה מעלה עד שיתעשר.

וזה שאמר הכתוב 'עשר' – היינו תפריש אחד מעשרה, עי"ז 'תעשר את כל תבואת זרעך' – לשנה הבאה, כלומר תזכה שיהיה אז המעשר לבד מה שהוא עתה כל תבואת זרעך. וזהו שדרשו חז"ל 'עשר בשביל שתתעשר' – כי באופן זה שיהיה המעשר של שנה הבאה כערך כל התבואה של שנה שלפניה ממילא יתעשר.

בספר "דרך משה" מובא שזה נרמז בפסוק [בראשית יג ט]: 'אם השמאל ואימינה, ואם הימין ואשמאילה' – 'אם השמאל' – אם אתה תעשה שי"ן שמאלית 'עשר' – ו'אימינה' – אומר הקב"ה אני אעשה לך שי"ן ימנית 'תתעשר'. אבל 'ואם הימין' – אם תעשה שי"ן ימנית 'עשר' – שתמצא להתעשר על חשבון המעשר, 'ואשמאילה' – אני אעשה לך שי"ן שמאלית 'תתעשר' – תקבל רק עשירות ממה שהיה לך מקודם ...

בשם ה"סמיכת חכמים": פירות של עם הארץ נקראים פירות דמאי מלשון דא מאי, לפי שהוא ספק מעושרים. כיון דע"ה אינם נזהרים במעשרות, ובאמת יש לתת טעם למה לא יזהרו ע"ה במצוה זו של מעשרות דוקא. ונראה לתרץ, דהנה איתא במדרש בזכות המעשרות זוכין לתורה שנאמר 'עשר תעשר' וסמך ליה 'למען תלמד' וכו'.

וא"כ ע"כ ע"ה אינם נזהרים במעשרות, דאילו היו נזהרים, הרי לא היו עמי הארץ דהיו זוכין לתורה, ולכן אין נאמנים על המעשרות.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: אם התורה מבטיחה עשירות כתגמול למעשרות – הרי בודאי שזוהי עשירות וברכה בכנפיה, ולא העושר הזה שעליו נאמר "עושר שמור לבעליו לרעתו". ולכן דרשו חז"ל על ברכת מעשר, "עד בלי די", עד שיבלו שפתותיכם מלומר די, כי על עושר סתם נאמר מי שיש לו מנה רוצה מאתים, שאין בו סיפוק, אבל העושר הזה הוא עד שיבלו שפתותיכם מלומר די.

הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל בהקדמה לספרו "שערי יושר", מבאר את מאמר חז"ל 'עשר בשביל שתתעשר', מדוע העשירות אינה תלויה במעשי האדם, אלא רק בנתינת מעשר, עד שאפשר שת"ח וצדיק פלוני לא יהיה נשפע בעשירות ממעל מחמת שאינו נותן מעשר [מחמת שאין לו מה לתת ...] ולאידך גיסא ימצא עם הארץ שיתעשר עושר רב בזכות מצות מעשר.

וההסבר בזה הוא: שכמו הממונה מטעם השלטון על אוצר קטן, אם ישמור תפקידו כראוי יתמנה לאחר זמן לשמור על אוצר גדול יותר, וכך יעלה מדרגה לדרגה אף אם אינו ידוע כמצליח גדול בשאר תפקידים – מכיוון שבעניני האוצר הריהו ממלא תפקידו כראוי. כמו כן בענין עשירות הממון הכל תלוי אך ורק אם משתמש כראוי בממונו, שאם נותן 'מעשר' הרי הוא מראה בזה כי יודע הוא כיצד להשתמש עם ממון, וע"כ יקבל שכרו בעשירות וברווחה, ואם לאו לאו.

הגה"צ ר"א בידרמן שליט"א מביא מש"כ בספר "מקור ברוך" להרה"ק רבי ברוך פאייתוסי זצ"ל [נד'] בשנת תק"נ] כותב: שהנה יכול להיות משפך נאה ומפואר עשוי זהב טהור, אך כל עוד שפתחו סתום אי אפשר

להשתמש בו, ולאידך גיסא אפילו אם המשפך עשוי ממתכת פשוטה אם פתחו פתוח אפשר להשתמש בו כראוי לו. וכמו כן אין נפ"מ מהם מעשי האדם בשאר עניני עבודתו, כל עוד שפתחו פתוח והוא מעניק משלו לאחרים הן ברוחניות והן בגשמיות, הרי שופכין לו כל ברכאן דלעילא, אך באם פתחו סתום, אף אם הוא 'מקשה זהב טהור' – אינו מקבל את השפע הנשפע עליו מלמעלה.

ואכלת לפני ה"א במקום אשר יבחר וגו' למען תלמד ליראה את ה"א כל הימים: (יד כג)

ה"פנים יפות" מבאר את סמיכות הפסוקים: דהנה דין הוא, שהלוקח כור של תבואה מעושרת, וזורע אותה בארץ וגדל ממנה עשרה כורין, אין אומרים שאינו צריך להפריש אלא מתשעה הכורין החדשים, אלא אף מכור הראשון צריך להפריש שוב מעשר, שכיון שנשתנה בגידול הזרע לתבואה חדשה, הרי הוא כשאר טבל ונתבטל שם הראשון.

והדבר דומה לבשר וחלב: דהתורה אמרה 'לא תבשל גדי בחלב אמו', ולכאורה הלא הגדי יונק מחלב אמו, ולפי"ז למה מותרין לאכול את הגדי, והלא יש בו מחלב אמו ולמה אין הדבר דומה לבהמה שנתפטמה ממאכלות אסורות שאסורה כדאי' בשו"ע [יו"ד סי' ס]. אך הענין הוא, דכיון דנשתנה החלב בקרב הגדי מחלב לבשר, הרי הוא כשאר בשר גמור דפנים חדשות באו לכאן. וכמו כן הזורע תבואה מעושרת, משתנה הזרע לפנים חדשות ונעשה כשאר טבל. וזהו ההסבר על שצריכין לעשר אף תבואת זרעך, היינו תבואה מעושרת שחזרה ונזרעה.

וא"ש הסמיכות, 'לא תבשל גדי בחלב אמו' – אבל גדי לעצמו מותרין לבשל, ויוצא מזה ד'עשר תעשר' אף את 'תבואת זרעך' – התבואה שאתה זורע.

אמר הרבי ר' ברוך זי"ע: ירא אני מאד מקוזק, בפרט כשבידו נשק, מכל שכן שאני מפחד מפני גדוד קוזקים מזוינים, וכל זה אין להשוות ליראתי וחרדתי מספק ספיקא דרבנן. !!!

היהודי הקדוש זי"ע אמר: אני הגעתי ליראת שמים דרך התורה, וחברי הרה"ק רבי דוד מללוב זי"ע הגיע לתורה דרך יראת שמים.

הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע אמר פעם לחסיד א': בא ואראך דברי התוס' במס' ב"ב [כא.] ד"ה כי מציון תצא תורה, וז"ל: לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדרשין בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהי' עומד בירושלים עד שיאכל מע"ש שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליר"ש ועוסק בתורה, וזהו 'כי מציון תצא תורה'. ולפליאה שלא נזכר בדברי התוס' שהיה רואה שעוסקים גם בתורה?

אך הפירוש הוא, שמקדושת המקום ומעבודת הכהנים כשהיה רואה שהכהנים עוסקים במלאכת שמים היה גם הוא מכוון ליראת שמים, שכשיהיה בביתו יעסוק בתו"ת כראוי, וזהו 'למען תלמד ליראה את ה' אלקיך', עהר זאל זיך דא אויס לערנען ווי אזוי אין דער היים מורא האבען פאר השי"ת.

וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום וגו': (יד כד)

כותב הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: הנועם אלימלך מפרש וגם באלשיך הק' איתא מזה 'וכי ירבה ממך הדרך' – ר"ל אם רב ממך עבודת הבורא ב"ה, 'כי לא תוכל שאתו' שלא תוכל לעמוד ולשאת עליך משא עבודת השי"ת, 'כי ירחק ממך המקום' – הרמז להשי"ת מקומו של עולם. ובאמת עבודת ה' הרי היא דבר טוב כל כך, וכל בריאת האדם היא לצורך זה, אלא שנדמה שהיא דבר קשה, וזהו 'כי ירחק' "ממך" המקום' – ממך דווקא, שרק האדם מדמה כך במחשבתו, ובאמת השי"ת אינו רחוק ונמצא בכל מקום – 'קרוב ה' לכל קוראיו', אלא שהאדם אינו מרגיש בזה כלל. והגורם לזה הוא 'ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך' – שהרצונות מונחים בדברים אחרים בתאות ממון בתאות הגוף ובשאר תאוות. 'כי ירחק ממך המקום' – הרמז שמהאדם עצמו נגרם ההרחקה, ממה שנגרר ושקוע בעניניו ובתאוותיו, והעצה היא 'ונתתה בכסף' – כסף לשון כיסופין ורצונות, 'והלכת אל המקום אשר יבחר ה' וגו' – לתת כל הרצונות להשי"ת, ואז אין לו קרוב ממנו צועק ונענה מיד [רמב"ם בל' תשובה פ"ז הל' ו-ז].

המגיד מדובנא זצ"ל אמר משל על הפסוק בישעיהו:

שנהגו ליתן אף לגוים נותנים, ע"כ.

מן ה"חתם סופר" זצ"ל כותב בדרשותיו דבר נפלא בטעם הדבר שנותנים צדקה אף לגוים [דרשות חת"ס רד:], משום דבסוף מגילה כתיב 'וזכרם לא יסוף מזרעם', וקשה דהלא כתיב 'אפס כי לא יהיה בך אביון', ואם כן האיך יקיימו מתנות לאביונים כשאין אביונים, על כן התנה מרדכי שאפשר לתת גם כן לאביוני גוים, ושפיר יתקיים 'וזכרם לא יסוף מזרעם'.

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך וגו' לא תאמץ את לבבך ולא תקפוצ את ירך מאחיך האביון: (טו ז)

אומר הרה"ק מרוז'ין זי"ע: ר"ת של 'ל א ת קפץ י דך מ אחיך ה אביון' – הן אותיות **תהלי"ם**. ללמדנו שבאמירת תהלים בלבד אין אדם יוצא ידי חובתו. אלא צריכים להיות אומר ועושה, לקיים 'פתוח תפתח את ירך לו' בפועל ממש.

בגמ' סנהדרין [כט:] אי' שקמצן נקרא: "עכברא דשכיב אדינרי". וההסבר הוא כתוב בס' "וידבר משה": עכבר השוכב על קמח יש לו אוכל וגם משכב רך, השוכב על לחם אמנם משכבו קשה, אבל לפחות יש לו אוכל, אולם עכבר השוכב על דינרים אין לו לא אוכל ולא משכב. וקמצן כזה שאינו נהנה מעושרו ולא נתן לאחרים דומה לעכבר דשכיב אדינרי.

הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינוב זי"ע, נכנס אל יהודי עשיר לבקש ממנו תמיכה בעד קרובו השרוי במצוקה. העשיר רצה להשתמט וטען ש"קרוב רחוק" הוא, וכמעט שאינו מכיר אותו, שאל אותו הרבי: המתפלל אתה בכל יום? התפלא העשיר וענה: מה שאלה היא זו? בודאי ובודאי, אם כן – המשיך הרבי – במה מתחלת תפילת שמו"ע? תמהונו של העשיר גדל, וענה מפני הכבוד ... נו, אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, ומי הם אברהם יצחק ויעקב האלה? – שאל הרבי: – האבות – מתי היו האבות האלה? – לא הרפה ממנו הרבי, לפני שלשת אלפים שנה ומעלה – ענה העשיר, כן, נכון, אמר הרבי, לפני כמה אלפים שנה ובכל זאת אתה מזכיר אותם בכל יום ומבקש בזכות האבות הקדושים "הרחוקים" האלה עזרה וישועה

'ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל' – משל לסוחר ששלח שליח להביא לו חבילה מהדואר. ולאחר כך נכנס השליח לקבל שכר טירחא, נתן לו הסוחר סכום מסויים, והלה לא רצה לקחת, כי מעט הוא, אמר: החבילה היתה גדולה ובבדה והתעייפתי בה. אמר הסוחר: משמע שטעית והחלפת את חבילתי בחבילה אחרת, כי אם התעייפת בהובלת החבילה סימן שהחבילה לא שלי היא, בשלי לא מתעייפים, כי היא קטנה וקלה ובה אבני חפץ. זהו "ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל" אם התעייפת בעשיית המצוה סימן שלא לשם שמים התכוונת, כי אין עיף וכושל בי, לאוהבי ה' ולשומרי מצוותיו אין כל קושי ועומס בקיום המצוות. ודפח"ח.

הרבי מקאצק זצ"ל שיבח משל זה ואמר שזה אחד מג' משלים שכיוון המגיד מדובנא אל האמת.

ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אליך בו: (יד כה)

פירש הרבי ר' מאיר'ל מפרמישלאן זי"ע: 'וצרת הכסף בידך' – שאתה תקשור את הכסף ותמשול עליו, ולא שהכסף יקשור אותך ואתה תהיה קשור להכסף והכסף ימשול בך ועליך...

מפרש ה"דעת סופר" זצ"ל בדרך רמז: הנה כבר פירשו בדרך מליצה מה שנאמר 'ולך תהיה צדקה' – שרק הצדקה שאדם נותן הוא קנינו ונקרא שלו, אבל מה שאדם מוציא עבור צרכיו לא נשאר בידו לקנין גמור, כי ישארו פה, ובשעת פטירתו של אדם אין מלוין אותו לא כסף ולא זהב כי אם צדקה ומעשים טובים בלבד, וזהו, 'ולך תהיה' – מה שיהיה שלך, הוא ה'צדקה'.

בספה"ק "לב שמחה" כתוב: אי' בספרים המקום הכוונה להקב"ה שהוא מקומו של עולם, שיש פעמים שאדם רואה שהוא מרוחק מהקב"ה, נתנה תורה עצה לזה, 'וצרת הכסף' – כסף לשון כיסופין, רצון וחשק, שע"י רצון וכיסופין אמיתיים יכולים להתגבר ולהגיע למה.

אפס כי לא יהיה בך אביון: (טו ד)

בשו"ע סי' תרצ"ד ס"ג איתא: אין מדקדקין במעות פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנם לו, ובמקום

מאת הקב"ה, ואני בא אליך לבקש עזרה בשביל קרובך, החי אתך, ואתה טוען שהוא רחוק ממך יותר מדאי?!

הרה"ק ה"יטב לב" זי"ע מפרש: כי יש מי שמבקשים ממנו צדקה לעניים, וטענה בפיו שקרוביו עניים ועיניהם נשואות אליו, אבל אין זה מענה נכונה כי בשביל שנותן לקרוביו אינו נפטר מלתת גם לזולתם באם ידו משגת לתת לזה ולזה, וז"ש 'כי יהיה בך אביון מאחד אחיך' – היינו מקרוביך שעליך מוטל לפרנסם, וגם 'באחד שעריך' – בעריך שאינו קרוביך, ועל זה אומר 'לא תאמץ וגו' ולא תקפוץ את ירך' – לתת לעניים, 'מאחיק האביון' – כלומר מכח שאחיק אביון ואתה צריך ליתן לו, 'כי פתוח תפתח את ירך ליתן לו' – לאחרים ולקרוביך.

אומר ה"אמרי שפר": י"ל כי 'יהיה בך אביון' אם יבוא אליך 'מאחד' – אחד המיוחד אביון וחשוב, לזה בודאי תתן, אבל מזהירה אותך התורה 'ולא תקפוץ את ירך מאחיק האביון' – גם מסתם אביון שאינו חשוב לא תקפוץ את ירך.

כי פתח תפתח את ירך לו והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו: (טו ח)

כותב הרשב"א בתשובותיו: מהפסוק הזה למדו חז"ל דין מצות צדקה שהיא מצות עשה מן התורה. ולמה אין מברכין על מצוה זו? – משום שכל מצוה הקשורה בזולת ואין קיום בלעדיו אין מברכין עליה, כי אם העני לא ירצה לקחת הצדקה ליכא מצוה כלל. ע"ד שאמרו אין עשה של 'ולו תהיה לאשה' דוחה ל"ת, שאם אמרה לא בעינא ליכא עשה כלל.

בשם הרבי ר' מנדלי מרימנוב זי"ע: עוד טעם למה לא עושים ברכה, כי לברך צריך בלב שלם ובשמחה, וצדקה ניתנת עפ"י רוב לא בלב שלם, בלי חשק ובלי שמחה...

ובשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע אמרו: שחסידיים ואנשי מעשה יעשו הכנה רבה לפנייה באמירת הברכה, ובנטילת ידים, לשם יחוד וכו' ובינתיים יגוע העני מרעב ...

עו"א: למה נבראת האפיקורסות בעולם? כדי שהעשיר

לא יאמר, מה אני צריך לסייע לעני זה, הרי הקב"ה בוודאי יעזור לו... אלא ידע שאם הוא ח"ו לא יעזור לו אין הקב"ה עוזר לו ומשום כך נותן לו צדקה, נמצא שע"י כפירה זו מקיים מצות צדקה...

עוד טעם אפ"ל, שאי אפשר לעשות ברכה על מצוקה של השני ...

בספר "פתגמין קדישין" בשם הרה"ק רבי אהרן מזיטאמיר זי"ע: שכל התיבות מתחלפות בא"ת ב"ש, חוץ מתיבת "צדקה" שתיבה זו גם בא"ת ב"ש גם בן "צדקה" [ה"צ ד"ק], וזהו 'וצדקתו עומדת לעד'.

בספר "יד יוסף" [לרבי יוסף צרפתי מאנדריפולי וינציא שע"ו] כתב: איתא במדרש כשאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות, כאומר כל העולם שלי הוא ואני נוחלו, וכשהוא נפטר מן העולם ידיו פשוטות, כאומר לא נחלתי מן העולם הזה כלום.

ובזה יש לפרש הפסוק 'ולא תקפוץ את ירך מאחיק האביון', אלא זכור תזכור שיגיע העת 'כי פתוח תפתח את ירך' ותהיינה פשוטות, ולא תטול מן העולם הזה כלום, ורק מה שנתת לצדקה ילוך לבית עולמים.

אומר הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע: בעת שהקב"ה נותן לאיש יהודי הארה מן השמים, שנפתח לבו לעבודתו ית', צריך להיות 'תתן', יתן משעה זו ויכין לזמנים של הסתר פנים, כי לא בכל זמן זוכים לזה. וע"ד זה הוא גם פי' כפל לשון של 'פתח תפתח' 'הענק תעניק'.

[א"ה: בשם רבוה"ק שאמרו זה עה"פ 'ביום טוב היה בטוב וביום רעה ראה' – דהיינו שיראה לקחת כוחות מהימים הטובים לימים אחרים].

ה"כתב סופר" זצ"ל שואל: מה כפל הלשון: 'העבט – תעביטנו' 'די מחסורו' – אשר יחסר לו'. ונראה לי דהנה מצות הלואה גדולה מנתינה, שאם ילוה לו סך מסויים יוכל לעסוק במו"מ ולהחיות עצמו, ואם יתן מתנה מועטת, אף שלשעה די לו, אבל אחר שאכל זה שוב יצטרך עוד לחזור על הפתחים ולתבוע חלקו.

וז"ש 'העבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו' – שיהיה די לו לא לבד לפי שעה רק גם לעתיד על מה שיחסר לו יהיה די לו, ע"י שתעביטנו סך הראוי לעסוק

בו. ולכך אמר 'העבט תעביטנו' לחזק הדבר שיהיה בהלואה סך מסויים כדי לפרנס עצמו.

בגמ' כתובות: 'די מחסורו אשר יחסר לו' - זו אשה. וכן הוא אומר 'אעשה לו עזר כנגדו'.

ואפ"ל בדרך צחות: למה דרשו חז"ל הדרש הזה? הרי לכאורה קשה, איך אפשר לקיים מצות נתינת די מחסורו למלא כל משאלות לבו של העני, הרי נאמר מי שיש לו מנה רוצה מאתיים? ולכן דרשו חז"ל 'די מחסורו' – זו אשה, בכגון דא די לו לאדם באשה אחת...

הרבי מסוקולוב זי"ע אמר: "די מחסורו" – יש לו די מחסור – "אשר יחסר לו" – בזה שהוא צריך להשפיל עצמו ולהגיד שחסר לו.

ברש"י: ואי אתה מצווה להעשירו.

הרה"ק בעל "ארון עדת" זי"ע אמר פעם לאחד מחסידיו, שהיה עשיר קמצן ולא רצה לתת צדקה כפי שביקש ממנו: פרט אחד של מצות צדקה אתה מקיים כדת וכדין, מה שחז"ל אמרו 'די מחסורו' – שאי אתה מצווה להעשירו...

הרבי ר' נפתלי מרופשיץ זי"ע אמר: "די מחסורו אשר יחסר לו" סופי תיבות בגימטריא "כתב". לרמז שגם מכתב המלצה היכול לעזור לנצרך הוא בכלל מצות צדקה. ויש להוסיף שלכן לא נכתב "כתב" מפורש בפסוק, אומר הרה"ק רבי יחזקאל משינוא זי"ע: ללמדנו – שקודם כל ועיקר הוא לעזור לנצרך בכל היכולת, בנתינת כסף ועזרה ממש, ולא יפטור א"ע ע"י נתינת מכתב המלצה, ה"כתב" בא אחרי ככלות הכל, בדלית ברירה.

בגמרא: אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו. אמרו עליו על הלל הזקן, שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורץ לפניו שלשה מילין.

הקשה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל: דבשלמא מה שנתן לו סוס לרכוב עליו ניחא, אך מה שרץ לפניו בעצמו צ"ב, כי הלל הזקן נשיא בישראל היה, ואסור לו לבזות עצמו – לרוץ לפני אותו עני בכדי למלא אחר שגיונותיו שהתרגל שהעבד ירוץ לפניו לפנות לו הדרך.

אלא מוכח מכאן, אומר הגר"ש, שיש להתייחס להרגשותיו של הזולת בגדר של "פקוח נפש", ואף הלל התייחס אל אותו עני כנכנס לגדר סכנת נפשות באם יחסר לו רגילותו בעבד שירוצו לפניו, ואף שנשיא היה מ"מ פיקו"נ דוחה את כל התורה כולה, ומותר הוא ואף מחוייב לרוץ לפניו להצילו מאבדון.

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחריך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא: (טו ט)

ה"שפת אמת" זי"ע בלקוטים שואל: מדוע תיקן הלל הזקן פרוזבול, והלא יכלו להתנות שלא תשמטנו שביעית וליכא נעילת דלת? ומתוך: שיש לחדש שאף אם התנה שלא תשמטנו מ"מ עובר על הלאו ומבטל מצוות 'אם כסף תלוה' כיון שרצון התורה שילוה על אף שישמטנו שביעית, אף שמצד משפטי התנאים תנאו קיים.

עוד י"ל, שהיו בושים לומר שאין מלווים מפני השמיטה, אלא היו משקרים ואומרים שאין להם מעות וכו', ואז היו עוברים על הלאו לכן תיקן הלל פרוזבול.

בגמרא כתובות [סח]: כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד אלילים.

מסביר המהר"ל [נתיב הצדקה פרק ב']: הנה השי"ת הוא מקור ושורש כל ההשפעות, ולפיכך נקרא מקור החיים, שהמקור משפיע תמיד בלי הפסק. אבל האלילים נקראו בורות נשברים לפי שאין בהם כח להשפיע לאחר, כמו בור נשבר שאין בו מה להשפיע לאחר, כי אף את מימיו לא יכול להכיל, כי הוא חסר ואיך ישפיע לאחר. וזה שאמר, כל המעלים עיניו, ואינו משפיע לאחרים, הרי הוא מנתק עצמו מלהיות דבק בה', אשר הוא מקור החיים המשפיע חיים לכל בריותיו, ונוהג כאילו דבוק בע"ז, שהם בורות נשברים לא יכילו המים, ואינם משפיעים לזולתם.

עוד אומר להסביר באופן אחר: אצל צדקה נאמר 'ורעה עינך באחריך האביון', כלומר מאחר שהוא אחיך איך אפשר שלא תרחם עליו. ואם אתה מעלים עינך כאילו איננו אחיך, הרי אתה פורש מישראל שהם עם אחד. ובשביל שישראל הוא עם אחד יש להם אל אחד, כמו שאנו אומרים: אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל

גוי אחד בארץ, ולכן כל המעלים עיניו מן הצדקה ואינו מרחם על ישראל, הרי הוא מפר את האחוה ומנתק את הקשר עם העם אחד שעובדים לאל אחד, ממילא כאילו הוא דבוק בע"ז.

בשם הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל שביאר פסוק זה כמין חומר על פי מאמר חז"ל במסכת ב"ב: וזו שאלה ששאל טורנרופוס הרשע את רבי עקיבא, אם אלו קיבם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנס, א"ל כדי שניצול אנו מדינה של גיהנום, א"ל אדרבה זו שמחייבת לגיהנום, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבש בבית האסורין, וצוה שלא להאכילו ולא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו, כששמע המלך וכי לא כועס עליו, ואתם קרויים עבדים כדכתיב 'כי לי בני ישראל עבדים'.

אמר לו ר' עקיבא אמשול לך משל למה ד', למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך הלא דורון משגר לו, ואנו קרוין בנים כדכתיב 'בנים אתם לד' אלקיכם'. ע"כ.

ואם כן, זהו שאמר הכתוב: 'השמר לך' – שלא תאמר כשאלת המין הנ"ל אם אלקינו אוהב עניים למה אינו מפרנס, וזהו 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל', כי בזה יהיה "בך" חטא, ר"ל כי בזה אתה מורה שיש לנו דין עבדים, שזה דוקא בזמן שאין עושין רצונו של מקום, ואם כן נמצא בך חטא. ודפח"ח.

אומר הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע: אם 'רעה עינך באחריך האביון', לא די שאין אתה עוזר לעני, אלא גם מביט בו בעין רעה ואתה מחפש בו חטאים, כאמתלא ותירוץ על קשיחות לבך, "וקרא עליך אל ה'", אז יבדקו בשמים את מעשיך, - "והיה בך חטא" ויזכרו עוונותיך.

הרבי ר' וואלף סטריקוב'ער זי"ע אומר: על הפסוק במשלי: 'אל תגזול דל כי דל הוא', אינך רוצה לתת צדקה – אל תתן. אבל לא תגזול מהעני את דלותו, אל תאמר שאינו ראוי לצדקה.

ה"שארית מנחם" זצ"ל מפרש עפ"י דמצינו בירמיה הנביא שקילל את אנשי ענתות 'ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם' – ואיתא במסכת ב"ק שקללם

שיכשילם הקב"ה בעניים שאינם מהוגנים ולא יקבלו שכר. אבל לאנשים טובים וכשרים מזמין הקב"ה עניים הגונים.

וז"ש 'ורעה עינך באחריך' – היינו שתחשוב על העני שאינו הגון, 'ולא תתן לו' – אומר הכתוב 'והיה בך חטא' – שזה סימן שאתה אינך טוב ח"ו, כי ממעלת האזרחים המקבלים ניכרת מדרגת המארח והנותן.

המגיד מדובנא זצ"ל נכנס לביתו של עשיר קמצן, לבקש ממנו נדבה לפדיון שבויים. סירב העשיר ולא נתן לו. אמר לו המגיד: אשריך כי מזומן אתה לחיי העולם הבא. תמה העשיר: וכי בשביל שאני מסרב לתת צדקה אני מזומן לחיי העולם הבא?

אמר לו המגיד: אספר לך מעשה שהיה: לפני שנים רבות מת קמצן אחד, וקודם מותו ציוה שיקברו כל ממונו עמו. כשבא לפני ב"ד של מעלה, בדקו ומצאו שלא קיים מצות צדקה מימיו. התחיל הוא מלמד סניגוריא על עצמו, אמר: כל ימי הייתי חושש, שמא אכשל בבני אדם שאינם מהוגנים, בעולם ההוא ישנם רמאים שיש להם כסף באמתחתם והם פושטי יד לקבל צדקה, לפיכך הבאתי את כל ממוני לכאן, לעולם האמת, שאין בו רמאים ורמאויות, וכאן מוכן אני לקיים מצות צדקה כהלכתה.

עיין בית דין של מעלה בדינו ופסק: אם יימצאו עוד שניים שעשו כמותו, הדין עמו ויש לו חלק לעולם הבא. בדקו ולא מצאו אלא אחד! את קרח, שגם הוא ממונו נקבר עמו, והיה הדבר תלוי ועומד עד היום, אמר המגיד לקמצן: מעכשיו אתה עתיד להיות השלישי בחבורה, ובמותך תהיה עמהם "מזומן" לחיי העולם הבא ...

בגמרא [כתובות סח]: אמר ר' אלעזר, בואו ונחזיק טובה לרמאים, שאלמלא הן היינו חטאין בכל יום, שנאמר 'וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא'. ובגמרא במסכת ב"ק מובא, כי ירמיה ביקש מלפני הקב"ה: רבש"ע אפילו בשעה שעושים צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים. שואל הרבי ר' זושא זי"ע: היתכן שירמיה הנביא אוהב ישראל יטור בשנאתו לישראל ויתנקה בהם עד כדי כך? אלא, פירושו של דבר, ידע ירמיה, כי במידה שאדם מודד בה מודדין לו, ואם בני ישראל יזדקקו לתת צדקה רק לעניים מהוגנים, יתנהג עמם הקב"ה במידה כנגד מידה ולא ישלח עזרתו אלא רק לעניים מהוגנים – ומה יעשו אלה שחטאו? משום

'נתן תתן לו ולא ירע' וגו', ועוד שאם ירע לבבו לא ירצה ליתן לו כלל והכתוב אומר ולא ירע לבבך בתתך 'לו' דוקא, ועוד מהו 'כי בגלל הדבר הזה' דזה משמע שבא למעט דבר אחר.

וי"ל שיש שני מיני חיובים לעשות הצדקה, יש חיוב שכל איש ואיש מחוייב ליתן כפי השגת ידו, דמי שנתן לו הקב"ה נכסים מרובים חייב ליתן הרבה ומי שנתן לו מעט חייב ליתן מעט. ויש חיוב אחר שאם הנתינה לפי ערך הנכסים לא תספיק לצורך העניים, לפי שהם מרובים או שלא יזהר עני יצטרך הרבה כגון לפדותו מבית השבי או להוציאו מבית האסורים, אז צריך שכל אחד יתן יותר מהראוי לו ליתן. נמצא שהמין של חיוב הראשון הוא חיוב הכרחי כדי שלא להיות כפוי טובה והחיוב השני הוא רצוני והוא לפי הצורך.

ולפי"ז כנגד הראשון אמר הכתוב 'נתן' – כלומר כל אחד מחוייב ליתן לפי מה שנתן לו המקום. וכנגד החיוב השני אמר 'תתן לו', לו דוקא לפי מחסורו אשר יחסר לו, וכנגד החיוב הזה אמר הכתוב 'ולא ירע לבבך בתתן לו', איני רוצה שירע לבבך כשאתה צריך ליתן צורך העני יותר ממה שהיה מוטל עליך ליתן לפי ערך ממונך, 'כי בגלל הדבר הזה יברכך' וכו' – שכשאתה נותן לפי ערך ממונך אינך אתה יכול להיות מצפה לתשלום גמול או לתקנת פרס שהרי כך חובתך לעשות ונקרא כמו פריעת חוב.

אמנם כשאתה צריך ליתן יותר מחובתך וכפי צורך העני אז אתה יכול להיות מצפה לתקנת פרס, ולכן אמר 'כי הדבר הזה' דוקא דהיינו החיוב השני של תתן לו – יברכך ה' אלקיך.

החיד"א זצ"ל בספרו "פני דוד" מבאר: שהתורה רמזה בזה עצה טובה למי שרוצה ליתן צדקה, באופן שלא יתבייש העני, שלא ירגיש רע בעצמו שצריך להגיע לכספי צדקה, ולא יצטרך כל ימיו להחזיק לו טובה – שילך אל העני ויאמר לו כדברים הללו: קיבלתי מתנה מגביר אחד מעות בכדי לחלקם, ואני נותן לך חלק ממעות הנדיב! זה שאמר הכתוב 'נתן' עשה עצמך כאילו שאין זה נתינה משלך, אלא שהוא נתינה מפלוני אלמוני, ואחר כך 'תתן לו', ובאשר הנתינה היא באופן כזה, 'ולא ירע לבבך בתתך לו' שלא ירע לבו מגודל הבושה, 'כי בגלל הדבר הזה' – שעל עצה טובה זו, 'יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ובכל משלח ידך', חוץ מגודל השכר שיקבל על מצות הצדקה עצמה.

כך ביקש ירמיה, מתוך אהבתו הגדולה לישראל, מלפני הקב"ה שבשעה שיעשו צדקה יכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים, ואז יתנהג עמם הקב"ה כפי מידתם ויחננו גם את אלה שאינם מהוגנים.

הרה"ק מדינוב זי"ע פירש: כי לכאורה יש מקום לתמוה: במה השתנתה מצות צדקה מכל יתר המצוות, שעליה התורה מזהירה אותנו ואומרת 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל'? הרי גם ציצית היא מצוה, וגם בתפילין אנו מחוייבים, ומדוע לא הזהירה התורה גם לגביהם: 'השמר לך פן לא תטיל ציצית בבגד של ד' כנפות', או 'פן לא תניח תפילין והיה בך חטא'? יתירה מזאת, לא יזהר צורך אומרת התורה 'והיה בך חטא', הלא זהו דבר פשוט שמי שעובר עבירה יש בו חטא?

אלא כוונת הכתוב היא כנ"ל, להזהיר אותנו שלא נדקדק במעלתו של מקבל הצדקה. וכך יש לפרש את הפסוק: 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל' – אביון הוא עני בתורה ובמצוות, שהוא ע"ה, ובגלל הדבר הזה 'ולא תתן לו' – שלא יקרה לך דבר כזה, כי אז 'וקרא עליך אל ה' – וגם כשאתה תבקש יבדקו אחריך בב"ד של מעלה אם ראוי אתה או לא, 'והיה בך חטא' – כנראה שימצאו בך חטאים, וינהגו בך מדה כנגד מדה, ויאמרו שאינך ראוי ולא יתנו לך. על כן, אומרת לנו התורה [שם י] 'נתן תתן לו, ולא ירע לבבך בתתן לו, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'', ואם אתה לא תדקדק עם העני ותתן לו למרות שלא מגיע לו, גם אותך יברך ה' מאוצרו, ויחון אותך במתנת חינוך.

נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתן לו כי בגלל הדבר הזה וגו' (טו י)

אומר המהר"ל: במלת "צדקה" יש כמה רמזים לגודל הנתינה לעניים שחייב בהם האדם. כשיש לך "ק" תעשה ממנו "צ" רמז למעשר, ואם אתה רוצה להרבות בצדקה תעשה מ"ה "ד" – היינו שתתן חלק חמישי, וכן אחז"ל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

ועוד רמז במלת "צדקה", מי שיש לו כמנין "צדקה", מאתיים פחות אחת, יכול לקבל צדקה, כי חז"ל אמרו: מי שיש לו מאתיים זוז לא יטול, היו לו מאתיים חסר דינר, אפילו אלף נותנים לו כאחת.

הגה"ק ה"זרע שמשון" זי"ע שואל: מדוע הכפל של 'נתן תתן', ועוד למה חזר לומר 'בתתך לו' והיה די לומר

מספרים שהאדמו"ר מבאבוב ה"דברי שלמה" זי"ע היה מחלק הרבה כסף לצדקה. שאלו אותו, הרי נאמר המבזבז אל יבזבז יותר מחומש? ענה: הגמ' אומרת הטעם לכך, שאם יבזבז יותר יצטרך לבריות, ואולם רבי או רב הלא בין כך צריך לבריות, ולכן צריך לתת כל כספו...

בשם הרבי ר' ברוך זי"ע: איתא בגמרא [פסחים ח]: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העוה"ב הרי זה צדיק גמור. וזה הרמז כאן: 'נתן נתן לו ולא ירע לבבך', שלא יהיה לך צער בלבבך שמא היתה נתינתך לצדקה שלא לשם שמים, 'כי בגלל הדבר הזה' – רצ"ל, אפילו אם נתינת הצדקה היתה שלא לשם שמים, אלא 'בגלל' – איזו פניה, אעפ"כ 'יברכך ה'.

ביאר הגאון רבי מאיר מקוברין זצ"ל: 'ובכל משלח ידך' כשתעשה מקח וממכר או כל דבר אשר תעשה, תראה שהעבודה תהיה נעשית רק 'בידך', אבל המוח שלך יהיה מקושר בהשי"ת ולא תסיח דעתך ממנו, ובגלל זה 'יברכך ה'', יתן לך השי"ת ברכה והצלחה וכל טוב.

בשו"ת "אמרי יושר" מהגאון רבי מאיר אריק זצ"ל מפרש את הפסוק: עפ"י"מ שאמרו חז"ל [ב"ב י.] שרק הצדקה שנותן האדם ואינו יודע למי נותנה, והעני נוטלה ואינו יודע ממי נטלה, היא הצדקה שעליה נאמר 'צדקה תציל ממות'. ולפי זה אולי ירע לב האדם כאשר יזדמן לו שצריך לתת לעני צדקה פנים אל פנים, שהרי בכך הפסיד הנותן לכאורה את סגולת ההצלה ממות של הצדקה. ולא כך אומרת התורה, אלא – 'ואל ירע לבבך בתתך לו' דהיינו: כאשר נתת לעני עצמו, בחושבך שלא קיימת מצוה מן המובחר, שכן מאידך יש בנתינה זו גם יתרון ותוכל להרויח בדרך זו מצוה נוספת, 'כי בגלל הדבר הזה', כלומר: בגלל הדיבור שתדבר אליו ותפייסו, יברכך ה', וכמחז"ל [ב"ב שם] שהמפייס את העני מתברך ב"א ברכות, בעוד הנותן לו סתם מתברך בז' ברכות, נמצא שתרויח בנתינתך לו עצמו ארבע ברכות!

ברש"י ז"ל: נתן נתן לו אפילו מאה פעמים.

רבי אברהם אביש רבה של פרנקפורט זצ"ל, היה פזרן גדול לצדקה, מעולם לא לן כסף בביתו. פעם אחת

שאלוהו תלמידיו: הרי גמרא מפורשת היא המבזבז אל יבזבז יותר מחומש?

ענה להם: אין הלכה זו אמורה כשיש חשש פיקוח נפש. שהרי אפילו שבת החמורה נדחית מפני פיקוח נפש. והאיסור הזה נדחה בשרואים עני שאין לו מה לאכול, ואין צורך דחוף יותר.

ויש לזה הוכחה מהגמ' בקדושין [ח]: האומר לאשה התקדשי לי בככר זו והיא אומרת תנהו לעני, אינה מקודשת, מ"ט יכולה לומר כי היכא דמחייבנא ביה אנא הרי מחייבת את.

ותמוה הדבר, איך קבעו חז"ל שהיא יכולה לומר, אולי הוא כבר בזבז חומש מנכסיו, וכבר יצא ידי חובת צדקה? מוכח מזה שלתת לעני לחם לאכול אפילו אם כבר נתן חומש – חייב לתת ולא יצא עדיין ידי חובה.

בשם הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זי"ע: שיעור זה של חומש – הוא במי שאצלו זה נקרא בזבז, משא"כ במי שיודע ערך נתינת צדקה, ונפשו משתוקקת לתת עוד ועוד...

בגמ' ב"ב [יא.]: רבי בנימין הצדיק פירנס בשנת בצורת אשה ושבעת בניה. והוסיפו על שנותיו כ"ב שנה. ומדוע דוקא כ"ב שנה?

אומר הגר"א: בנימין הצדיק קיים מצות צדקה בכל פרטיה. ואחד מן הפרטים הוא לפייס את העני שלא יתבייש בקבלת הצדקה, וחז"ל אמרו [שם] המפייסו לעני – בדברים – מתברך ב"א ברכות. מעשה הצדקה שעשה בנימין הצדיק לשמונה נפשות – האשה ושבעת בניה – נכפלים ב"א, יוצאים פ"ח ברכות, ומובא בחז"ל [סוטה כ.] יש לה זכות – לסוטה – תולה לה שלשה חדשים, היינו שכל זכות דוחה הוצאת פס"ד לשלשה חדשים, ופ"ח פעם שלשה חדשים הם כ"ב שנה ודו"ק.

אומר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: כתי' "כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו" [תהלים יא]. כרגיל המקבל ראשו מושפל לארץ, מתבייש הוא להסתכל בפני הנותן, אבל ה' צדקות אהב' – הקב"ה אוהב צדקות כאלו אשר ישר יחזו פנימו – שהמקבל אינו מרגיש עצמו בשפלות ויכול להסתכל בפני הנותן.

ה"חפץ חיים" זצ"ל שאל: דהנה די אם היה כתוב 'נתן' תתן לו ולא ירע לבבך' – ומה הוא שכתוב 'בתתן לו'? אבל באמת, בשעה שאדם נותן לצדקה, קשה לו מעט. הלב לא כל כך רוצה ויתכן שאינו נותן בלב שלם. אבל לאחר הנתינה הוא מרוצה כי את הכסף כבר נתן בלאו הכי, מזהירה התורה את האדם: 'ולא ירע לבבך בתתן לו' – גם בשעת הנתינה, עליך להיות מרוצה, ובגלל הדבר הזה יברכך השם.

בגמרא: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור.

מקשים העולם: הרי אדם זה מתכוין לתועלת פרטית ועושה שלא לשמה, למה הוא צדיק גמור? מתרץ בספר "לקוטי יהושע": שאם אדם נותן צדקה בשביל שיחיה בנו, אף שמצות צדקה לא קיים כהוגן, הרי גילה בזה שהוא מאמין באמונה שלימה בבורא יתברך שהוא כל יכול, שע"י הצדקה יחיה בנו, וכשאדם מאמין בהש"ת שהוא כל יכול, שזו תכלית האמונה – הרי הוא צדיק גמור.

במשנה באבות: ר' אליעזר איש ברתותא אומר, תן לו משלו, שאתה ושליך שלו. הפירוש הוא, אם תתן צדקה אל תתגאה בלבבך שאתה מפזר מכספך ונותן לעני, כיון שאין זה אלא ממון גבוה שנמסר לך לשם פקדון ואינך אלא כמחזיר פקדון.

בספר גליוני הש"ס [להגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל] מוסבר בדרך זו מאמר הגמרא: אגרא דתעניתא צדקתא. כי בדרך כלל, בצדקה אין אנו נותנים כלום, כי הממון הוא משל הקב"ה, ורק בצדקה שאחר התענית אנו נותנים משלנו. וזה לפי התוספות יום טוב שכתב הטעם שאומרים בברכת הזימון: נברך לא לקינא ובברכת התורה בציבור אומרים ברכו את ה' – כי המזון מגיע לכל בריה בדין, כי מאחר שברא ה' את בריותיו, מן הדין שיפרנסן, ולכן אומרים: נברך לאלקינא, אלקים – שם הדין, אבל התורה ניתנה לישראל בחסד, ונקראת תורת חסד, על כן אומרים בברכת התורה ה', שם החסד והרחמים. אף כאן, כיון שמזון מגיע לכל אדם בדין, נמצא שלאחר שהתענה – דמי המזון שלו הם, ומשל עצמו הוא נותן לעני. וזה אגרא דתעניתא – השכר שמרויחים על ידי תענית – צדקתא, שכאן אדם נותן משל עצמו, ממה שמגיע לו בדין.

מספרים שאחד ממתנגדיו של הרה"ק מקוסוב זי"ע בא אליו בשעת דוחקו וביקש ממנו עזרה להשאת בתו. הוציא הרבי את כל כספו שהיה לו במזומן ונתן לו. אחר כך שאלה הרבנית בתמיהה, לצרכים הנצרכים בבית אין לך כסף, ובשביל שונא ומתנגד הוצאת את כל כספך? אמר לה הרבי בחיוך: לפני כמה רגעים טען לפני מי שהוא אחר אותה טענה וביותר כשרון. מי הוא זה? – שאלה הרבנית, – היצר הרע, – ענה הרבי...

מסופר על האוה"ח הק', שניגש אליו תלמיד חכם וביקש את עזרתו כי מצבו היה קשה וזקוק היה לתמיכה. הסכים האוה"ח הק' לתת תמיכה לאיש, והתנה שהת"ח יאמר לפניו כל איפה שיש שתי אותיות דומות מחוברות בתורה מאות א' עד ת'. השיב לו החכם שיוכל לעשות זאת, אך הקדים לומר שהאות ע' אינה נכפלת בשום מקום בתורה.

ואלו הם הפסוקים: 'מקללך אאור', 'בשבתך בביתך', 'ועשית מעקה לגגך', 'דדו ובן דדו יגאלנו', 'וישכב במקום ההוא', 'ווי העמודים', 'על מזוזות ביתך', 'חח וזם', 'והיו לטטפת', 'ובחרת בחיים', 'ככל היוצא מפיו יעשה', 'וללוי אמר', 'ממלכת כהנים', 'ושננתם לבבך', 'ויסעו מרעמסס', 'חופף עליו כל היום', 'בחצצרות על עלתיכם', 'חלקת מחוקק ספוני' 'וימררו את חייהם', 'שש משזר'.

כשהגיע החכם לאות ת' נשתהה ופנה אל רבי חיים ואמר: יתן לי מר את אשר הבטיח לי בטרם אומר לו את האות ת'. מיד הוציא האוה"ח הק' סכום הגון ונתן לו ביד רחבה וברוח נדיבה. כשקיבל הת"ח את הכסף אמר להאוה"ח הק': על האות ת' נאמר 'נתן נתן לו' משמע ששתי נתינות המה, תן לו וחזור ותן. שמח האוה"ח הק' על דבריו ונתן לו כפלים ...

'לא ירע לבבך בתתן לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' – אומר ה"כתב סופר" זצ"ל: תתברך מאת ה' לא בגלל עשיית המצוות, כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אלא "בגלל הדבר הזה" של – "ולא ירע לבבך", בגלל השמחה של מצוה.

הגר"א אומר: "הזה" בגימטריא י"ז. איתא בגמרא: אמר ר' יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות. וזה הרמז:

"בגלל הדבר" – שאתה מפיסו גם בדברים – "הזה",
תתברך בי"ז ברכות כמספר "הזה".

ברשימות הרה"ק ה"אמונת משה" מאלכסנדר זי"ע כתוב: מעשה שהרבי רבי בונם מפשיסחא זי"ע היה אצל הרה"צ רבי זלמן זצ"ל בעיר שעפס, וראה את עניו שאין לו כל, הן מלבושיו ורהיטיו וכלי ביתו, וקנה לו כל צרכיו וכן לב"ב ולצרכי הבית וכו' ואח"כ אמר הרבי ר' בונם זי"ע שצריכים לקיים מצות צדקה ונתן לו נדבה הגונה, ותמה על זה הרה"צ ר' זלמן זצ"ל, ואמר אחר שרבינו עשה בשבילי כל כך, נדבה זו לקיים מצות צדקה מה טיבה?

ואמר לו הרבי ר' בונם זי"ע: דהנה כתיב 'נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו' וגו', כלומר אחר שכבר נתת לעני הכל, 'ולא ירע לבבך בתתך לו', כלומר שאין עוד לבך רע מחמת שאתה רואה את העני בדחקו ולבך כבר רגוע, אז היא המצוה האמיתית 'נתן נתן לו'.

הרה"ק מסאטמאר ה"דברי יואל" זי"ע אמר בשם הרה"ק ה"דברי חיים" זי"ע שכך פירש את הכתוב "נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך בכל מעשיך וגו'". דהנה הנותן צדקה הרי רצונו וחפצו לקיים המצוה בשלימות, ליתן לעני די מחסורו אשר יחסר לו, אולם כמה יש בכוחו של אדם ליתן, וכמה שנתן לעני עדיין לא נתן שיעור מספיק כדי צרכי הוצאות העני, ועל זה כואב לבו של הנותן שלא נתן די הצורך ורוצה ליתן לו יותר.

ואמר מרן ה"דברי חיים" זי"ע שיש עצה לזה [והוסיף הרבי מסאטמאר ואמר בדרך צחות, שלמך הד"ח היתה זאת עצה טובה], ליתן להעני גם זכות המצוה עצמה ושכרה, ובזה כבר נתן לו מתנה מרובה, שהרי אין קץ לשכרה של מצוה.

וזה שאמר הכתוב, 'נתן נתן לו' – שתתן לו גם ה"נתן", היינו מצות הנתינה בעצמה, וממילא "ולא ירע לבבך בתתך לו" – שלא יכאב לך על מה שלא נתת לו יותר, 'כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך' וגו', א"כ כבר נתת לו ברכה מרובה דהיינו מלבד ממונך גם שכר המצוה שמגיע לך על הנתינה, ועי"ז כבר נתת לו הרבה מאד עכדה"ק.

הרה"ק מסערט ויז'ניץ ה"חכמת אליעזר" זי"ע אמר: דעצה טובה קמ"ל לתת הצדקה ברצון, והוא, שיפריש

קודם ממונו לצדקה ויהא הכסף מוכן לתת לזקוקים לזה. וע"כ כשמגיע העת לתת צדקה 'לא ירע לבבך בתתך', כי כבר הפרישו קודם לכן לצורך זה. וי"ל שבהפרשה זו כבר מקיים מצות צדקה ואח"כ בעת הנתינה לעני מקיים המצוה פעם נוספת. וז"א 'נתן נתן', ב' פעמים א' בשעת הפרשה וא' בשעת הנתינה והתועלת תהיה מכך גם כי 'לא ירע לבבך בתתך לו'.

ודפח"ח.

כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ידך לאחריך לעניך ולאבינך בארצך: (טו יא)

בספה"ק "מבשר צדק" כותב: שמעתי בשם הבעש"ט זלה"ה פירוש הפסוק [תהלים יז] 'אני בצדק אחזה פניך', היינו כי כשאדם נותן פרוטה לעני עושה יחוד, דהפרוטה הוא י' וחמשה אצבעות הנותן הרי ה' ופשיטות ידו של הנותן הרי ו' ובנתינתו לחמשה אצבעות של עני הרי ה' באחרונה יד העני, ועי"ז הוא גורם המשכת רחמים כי כסדרן הוא רחמים גמורים, וכל זה הוא כשהנותן מתחיל בנתינת הצדקה טרם הפשטת יד העני, אז השם הוא כסדרן וממשיך רחמים לעולם, ולא כן כשהעני מתחיל בפשיטת ידו לבקש, אז אין השם כסדרן, וזהו אני בצדק אחזה פניך, כשאני הוא המתחיל בענין הצדקה, אז אחזה פניך, שאני גורם יחוד כד' אתוון כסדרן והוא פניך, רחמים, אבל כשאשבעה בהקיץ, ר"ל כשהעני מקיץ אותי בפשיטות ידו לתבוע הצדקה, אז, תמונתך, שאין זה רק התמונה של ד' אתוון, לא בפנים, וזהו כי פתוח תפתח את ידך לו היינו שאתה תהיה הפותח ויהיה השם כסדרן.

הרה"ק מרוז'ין זי"ע אמר פעם לעשירים: הרי לטובתכם הפרטית אתם צריכים להחזיק את העניים, כי אם לא תעזרו להם הם יגוועו ברעב, מקור וממחלות, והתורה אומרת – 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ', הרי מי שהוא מכם יצטרך לתפוס את מקומם...

מאי לאמר? הפירוש הפשוט הוא אומר ר"ח ויטאל בספרו "עץ הדעת": 'על כן אנכי מצוך – לאמר פתח תפתח', שתאמר לבני ביתך ולכל הנלווים אליך שיפתחו את ידם לכל עני הבא לביתך, כדאמרין בשבת: אמר ר' חייא לדביתו [אשתו] אקדימו ריפתא לעניא [הקדימו ותנו לחם לעני] כי היכי דלקדמי לבניך

[שיקדמו לחם לבניך].

חובה עליך "לאמר", להגיד לאחרים – "פתח תפתח את ידך".

הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע אמר: שבפסוק זה רואים שיש ארבע מדרגות בצדקה: ראשית 'לאחריך', שנית 'לעניך', עניי עירך קודמים, שלישית 'לאביונך', מאן דתאיב תאיב קודם, רביעית 'בארצך', מארץ ישראל. וידוע שכאשר האדם פותח את ידו אין האצבעות שוות זו לזו בגדלן, וכאשר הוא קופץ את ידו, ארבע האצבעות שוות. והנה בא הכתוב להשמיענו: כשאתה נותן צדקה "ולא תקפץ את ידך" – אל תאמר שאין כאן מדרגות והכל שווים, אלא "פתח תפתח את ידך" ותראה כי חלוקים הם אחד מחבירו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א מבעלזא סיפר: שפ"א הגיע אל בית דודו הרה"ק המוהר"א זי"ע הרב טביומי מת"א, והזכיר חולה אחד, ותוך כדי דבריו ראה את הרבי ממשמש וממולל באצבעותיו.

כאשר יצא משם פגש את אביו הגה"ק מבילגוריי זצוק"ל וסח לו לפי תומו כי ראה את הרבי למשמש באצבעותיו, ואולי הוא יודע את הסיבה למעשיו אלו.

ענה לו הרה"צ מבילגוריי זצ"ל: גם אנכי נכנסתי היום אל הקודש פנימה, והזכרתי שם של חולה הזקוק לרפואה אצל אחי, וגם אנכי ראיתי בעיני כיצד הוא ממשמש באצבעותיו, ועלה לי במחשבה אולי זאת כוונתו, ואמר את המאמר המובא לעיל בשם סבו הרה"ק המהר"ש זי"ע.

והוסיף הרב מבילגוריי ואמר: כאשר הצדיק צריך להמשיך ישועה, ישנן מדרגות שונות כיצד להמשיך את הישועה, לפעמים הוא פועל באופן זה ויש ישועה באופן אחר, יש תפילה באופן זה ויש תפילה באופן אחר, לכן כשצריך אחי להמשיך ישועה, הרי הוא מביט אל האצבעות ובזה ממשיך את הישועה. "כך עלה במחשבתי היום" – סיים כ"ק אאמו"ר זצ"ל.

הרה"ק ה"נועם מגדים" זי"ע כתב לבאר הפסוק: עפ"י מאמר הכתוב 'אם כסף תלוה את העני עמך', היינו כי אמרו חז"ל: בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים, כמו שנאמר 'והלך לפניך צדקך'. זהו אומרו 'אם כסף תלוה', מלשון לווה, ר"ל אם יש

בספר "מטעמי יצחק" מבן המהרש"ם מברעז'אן זצ"ל: כבר עמדו המפרשים על מה שנאמר 'לאמר', הלא היה די לומר 'על כן אנכי מצוך פתוח תפתח'.

ונראה לפרש, הנה העשיר יכול לקיים מצות צדקה בממונו, אבל האביון שאין לו מה לתת במה יוכל לקיים מצוה זו ולבא לידי שלימות? אולם כבר אחז"ל גדול המעשה יותר מן העושה, ומכיון שכן יכול גם העני לקיים מצות צדקה במה שילך ויקבץ צדקה עבור עני אחר.

זה שאומר הפסוק 'כי פתוח תפתח את ידך לו' – אך 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ' – ואיך יקיים הוא מצות צדקה, לכן ממשיך הפסוק 'על כן אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח את ידך לאחריך' – לכן אני מצוה לאביון שהוא יאמר לעשיר 'פתוח תפתח', ובזה יקיים גם הוא מצות צדקה מכיון שגדול המעשה יותר מן העושה.

ה"כתב סופר" זצ"ל שואל: מהו הלשון 'על כן'. אלא מבאר: שהקב"ה אומר לאדם, 'לא יחדל אביון' – אני לא אשאיר את האביון להיות נחל מן העולם ולמות ח"ו ברעבוננו, אלא לעולם ימצא כל צרכו. אך מכיון שהנני יודע שעתידים לבוא עליך כל מיני פורעניות וברצוני להצילך מהם, 'על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ידך לו' – כאילו אתה פתחת ידך לבקש טובה וחסד מעמו, ולא הוא ביקש טובה ממך. ובמתנה שלחתיו אליך דייקא, בכדי ש'נתן תתן לו' – ותינצל מכל מרעין בישינו, כמשחז"ל יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני וכו'.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע בא פעם לבקר את הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל, והוא שאל את הרבי מה זה "לאמר"?

והרבי ענה לו א חסידישע תירוץ, בשם הרבי ר' יצחק מוורקא זי"ע: שכשאתה נותן לעני תנחמו בדברים שיבוא יום והגלגל יסתובב ויהיה לו לתת לאחרים. ושיבח הגר"י את התירוץ.

בעל "סדר הדורות" אומר מאי 'לאמר'? מרמז על מאמר חז"ל "גדול המעשה יותר מן העושה". 'על כן אנכי מצוך לאמר' – לא די בזה שאתה בעצמך נתן, אלא

מעשיות ועם זאת בוטחים בהשי"ת, שיודעים כי כל הכח לפעול ולעשות הוא רק מהשי"ת וכל ההצלחה תלויה בהשי"ת, עי"ז משרישים את הבטחון בעשיה בפועל ואז יש לו קיום לתמיד.

הרה"ק ה"קדושת ציון" מבאבוב הי"ד זי"ע כותב במכתב לאחד מחסידיו שהזכיר את עצמו שיש לו דאגות מפרנסתו ואלו הם דבריו: באמת עוון פלילי הוא לאדם שיעבוד בפועל לפרנסתו, דהלא 'מאן דיהיב חיי יהיב מזוני', ורק בגלל הכתוב האומר 'וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה' הותר לו לעמול בעצמו להביא טרף לביתו, אבל דאגה – מי התיר לך, אין לך בו אלא חידוש.

כי בחיפזון יצאת ממצרים: (טז ג)

השלה הק' זי"ע אומר: מדוע יש לציין חיפזון זה? אלא, כיון שזה היה עונש למצרים, מידה כנגד מידה, המצרים שעבדונו בחיפזון, 'והנוגשים אצים לאמר כלו מעשיכם' [שמות ה ג], לפיכך הם אצו לשלחינו מהר: 'ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים' [שמות יב לג].

תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים: (טז ו)

ה"דגל יהודה" מביא בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאמר: הטעם שבערב פסח שחל בערב שבת שחטו הפסח בו' ומחצה, ולא חשו שיטעו בב' שעות ויבואו לשחטו קודם חצות שפסול מן התורה, אע"ג דלאבין בעירובין קג. בני חבורה זריזין הם לא אמרינן, הוא משום דהתמיד נשחט אחר חצות קודם לפסח, וכהנים זריזין אמרינן לכולי עלמא.

לא תאמץ את לבבך מאחריך האביון: (טז ז)

מפרש רבי שלמה אלקבץ זצ"ל בספרו "איילת אהבים" על שה"ש: היהודי מטבעו רחמן הוא, וליבו משתוקק לגמול חסד ולהיטיב, לפיכך אין התורה צריכה לצוותו לפתוח את ליבו, אלא רק להזהירו שלא לסגור ולאוטמו.

ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה: (טז ח)

מבאר הספורנו הטעם מדוע השתנה שביעי של פסח מאשר שביעי של סוכות שלא נאסרה בו המלאכה, וזה

איזה כסף שילוח אותך לאחר פטירתך, זה הוא רק 'את העני עמך', הכסף שתתן לצדקה, אותו כסף ילוח אותך ויעמוד לך בעולם העליון.

וזהו שאמר הכתוב גם כאן, 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ', היינו בקרב הארץ, לאחר פטירתו, כל אדם הוא אביון, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב, 'על כן אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח את ידך לאחריך', שתתן צדקה, וזה יועיל לך 'לענייך ולאביונך בארצך', כלומר לעניות ואביונות שלאחר פטירתך מן העולם, כאשר תהיה עני ואביון, יועילו לך מעות אלו שתתן צדקה.

במסכת בבא בתרא מסופר: רב פפא הוה סליק בדרגא אישתמיט כרעיה, בעי למיפל וכו' אמר ליה חייא בר רב מדפתי לרב פפא: שמא עני בא לידך ולא פרנסתו? [רב פפא נפל במדרגות], שואל הגר"א: מנין לו לחייא בר רב שהעונש הזה הוא בגלל אי נתינת צדקה? ויש לומר שזה מרומז בנגינה של הפסוק הזה "פתח תפתח את ידך לאחריך לעניך" – הטעם של "לאחריך לעניך" הוא דרגא תביר, הדרגא נשברת...

כי טוב לו עמך: (טו טז)

אומרים שהרבי ר' אלימלך זי"ע נוהג היה ללמד סניגוריא על ישראל, פעם אחת בראש השנה לפני תקיעת שופר, פנה כלפי מעלה ואמר: רבש"ע! בפיוט "לא-ל עורך דין" אנו אומרים: "לקונה עבדיו בדין לרחם עמו ביום דין", ואני אלימלך בן אליעזר ליפא מרשה לעצמי להזכירך, אדון העולמים, מה שאמרו חכמינו "כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו", משום שמחויב האדון לקיים בעבד עברי את הכתוב "כי טוב לו עמך" – במאכל ומשתה, ומכיון שאתה קנית אותנו לעבדים וכמו שכתבת בעצמך בתורתך "כי לי בני עבדים", הרי מחויב אתה ע"פ דין לרחם עמו ביום דין, לתת להם כל צרכיהם כדי לקיים – 'כי טוב לו עמך'.

וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה: (טו יח)

אומר הרה"ק ה"ברכת אברהם" מסלונים זי"ע בשם הרה"ק רבי רפאל מבערשאד זי"ע: דלכאורה משמע שהברכה תלויה בעשיית האדם, הרי באמת סיבת הברכה הוא הבטחון שבגללו משפיע הקב"ה את הברכה ולשם מה בכלל צריכים את העשיה? ואמר, כי כאשר הבטחון הוא רק במחשבה ובלב, אינו מושרש כראוי ואין לו קיום תמידי, אבל כאשר עושים פעולות

בא הכתוב לומר: 'עצרת לה' אלקיך' – היות שבשביעי של פסח נתכנסו בני ישראל ואמרו שירה לפניו ית"ש לכן נהפך ליום טוב ויום קדוש.

מהחל חרמש בקמה: (טז ט)

פעם התלוננו חסידים לפני המהר"ש מליובביץ' זי"ע, שהמשפיע שלהם נוהג בהם ביד קשה, כשנכנס המשפיע לאדמו"ר ליחידות, אמר לו: בתורה כתוב "מהחל חרמש בקמה" צריך לשבור את "הקמה" – הגאווה והישות, על ידי "חרמש" – תעניות וסיגופים, אך נאמר "וחרמש לא תניף על קמת רעך" – סיגופים הם עבור עצמך ולא כשמדובר ברעך.

מיסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יברכך ה' אלקיך: (טז י)

שואל האר"י הק' זי"ע: מדוע כתוב 'נדבת ידך' ולא 'נדבת ליבך'? והשיב: לומר לך, שהאדם צריך להרגיל את עצמו כל כך בנתינת צדקה, עד שידו תשלח מאליה לכיסו כדי לתת צדקה.

כדרך שאמר דוד המלך ע"ה: שבכל יום ויום הייתי מחשב ללכת למקום פלוני, והיו רגלי מוליכות אותי לביהמ"ד.

ושמחת לפני ה' אלקיך: (טז יא)

אומרים בשם הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע: שהיה אומר שמפסוק זה ראייה למנהג החסידים שבפסח "מישט מען זעך נישט" [לא מתערבים] לאכול משל אחרים.

בפרשתנו כתוב בחג השבועות "ושמחת לפני ה' אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך". ובחג הסוכות כתוב "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך והלוי", אבל בפסח לא כתוב – א"כ משמע שבפסח אין משתתפים אחד עם השני.

חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך: (טז יג)

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע שאל: למה לא כתוב כאן גם שמיני עצרת כמו שכתוב בפרשת אמור? ותירץ, כי אי' בספרים שג' רגלים הם כנגד אברהם יצחק ויעקב, ושמיני עצרת רגל בפני עצמו – הוא כנגד משרע"ה, ולכן לא רצה משרע"ה ברוב ענוותנותו לכתוב בעצמו רגל שהוא מכון אליו.

בספר "לחם שמים" כתב רבינו היעב"ץ דבר פלא זי"ל: אין מסכבין הסוכה בבדי זהב [גבעולין של זהב] הצומחים מן הארץ כמו שנמצאים במחוז אחד הנקרא ראר"א בארץ הגר, ודבר זה מפורסם. וכן נמצא פעם אחת בארץ פולין שיבולת דגן של זהב, כפי שהגידו אנשי אמת. וככה נודע שבמחוז טוקיי"א גדילים ענבים עם גרעיני זהב ובדי זהב מבחוץ כמעט כל שנה. [וכשהייתי בארץ מעהרין ידעתי שהובאו אל הקיסר, וגיסי הרב הגאון ע"ה הגיד לי, שהוא ראה אותם בעיניו בהיותו רב בדוקלא]. נמצא שיש בעולם פסולת גורן ויקב של זהב ממש, אבל פסולין הן לסיכון. הפלא ופלא!

שאל הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע: כיצד יוכל להיות מושפע שפע כה רב על עם ישראל, והרי חלוקה היתה בין יעקב אבינו ע"ה לעשיו, שהעוה"ב שייך לעם ישראל, ועוה"ז שייך לאומות?

ומסביר: שכאשר אין חמודות העוה"ז נחשבים בעיני ישראל למאומה, ועוד להיפך, הם משתמשים בקנייני העוה"ז לקיום המצוות, כגון שמבזבזים ממונם למצוות, הרי מאבדים קנייני העוה"ז מחשיבותם ואין זה נחשב שעם ישראל קיבל עוה"ז.

וזה גם אחד הטעמים של חג הסוכות – אומר הרה"ק מטשורטקוב זי"ע: שכאשר הושפעו בימי הרחמים שפע לישראל ובא השטן ומקטר שעה"ז שייך לאומות ולא לישראל, אומרים לו ראה שישראל בזים לקנייני העוה"ז והנה אפילו יצאו מדירת קבע לדירת ארעי.

ושמחת בחגך והיית אך שמח: (טז יד)

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע מביא בשם הרבי ר' זושא זי"ע: שסופי תיבות של והיית אך שמח הוא שם של פרנסה, שמחה היא סגולה לפרנסה, וכעת שכבר יצא חודש אב צריך להיות בשמחה.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: 'והיית אך', שזה ה"אך" אם מקיימין אותו, יכולין למעט ה"אך" שבתוכה 'והיית אך עשוק וגזול'.

ברש"י: לרבות ליל יו"ט האחרון לשמחה. כתוב בספרי חסידות: בא וראה כחה של שמחה, כל מקום שנאמר "אך" – בא למעט, ואולם כשזה נוגע לשמחה, הרי גם "אך" בא לרבות.

כך תהיה ברכת ה'. ולפזרן אומרים: 'בברכת ה' – מתנת ידו, ולא יותר.

השלה"ק אומר ליישב את הכפ"ן 'כ'מתנת – 'כ'ברכת, שאל יחשוב האדם כשהוא מפזר ונותן זה מתנת ידו ממש, כי משל הקב"ה הוא שהזמין לו, וכמו שאמר דהומע"ה 'כי מידך הכל ומידך נתנו לך', וזהו 'כמתנת ידו' – ולא מתנת ידו ממש.

ואמר 'בברכת ה' אלקיך' – בא לומר ולהזהיר גם להיפך, שאל תחשוב שברכת ה"א היא כפשוטה, נותן ומשפיע, וזה אינו, כי הקב"ה אינו נותן ברכה אלא מי שמתעורר מלמטה, ו'ברכת ה' אלקיך' – בא מברכת האדם, וכמ"ש 'פתח תפתח' – אם אתה למטה תפתח את ידך לעניים אז הקב"ה פותח ג"כ, וכן 'נתן נתן'. וזהו 'בברכת ה' ולא ברכת ה', כי ברכת ה' באה מברכתך.

הגה"צ רבי יוסף אלימלך כהנא זצ"ל אב"ד אונגוואר מפרש: שהכוונה כי למשל אם ראובן נותן לשמעון מתנה, כמו שאינו מן הנימוס שיתן תודה לידו של ראובן ... כי לא היד היא הנותנת כי אם ראובן, כמו כן ידע האדם כי לא ראובן הוא הנותן כי אם הבורא כל עולמים. וזה הכוונה 'איש כמתנת ידו' – כי לא היד היא הנותנת כ"א האיש, כמו כן צריך לידע כי לא האיש הוא הנותן כ"א 'בברכת ה' אשר נתן לך' ולו צריך להודות ולהלל.

אלול

הרה"ק ה"מקור ברוך" זי"ע אמר בשם חותנו הרה"ק המוהר"ד מבעלזא זי"ע מ"ש בשבת פרשת ראה – מברכין חודש אלול:

על דברי לבן הארמי שאמר ליעאע"ה: 'יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלוקי אביכם אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע'. כי הנה ארמי אובד אבי הוא המקטרג הרוצה לאבד ולהזיק לעם בני ישראל. וזה אשר אמה"כ: 'יש לאל ידי לעשות עמכם רע' – בכוחי להרע להם על ידי קטרגים נוראים, אך מה אעשה ו'אלוקי אביכם אמ"ש' – ר"ת ש בת מ ברכין א לול, אמר אלי היות ובני כה מתעוררים לתשובה ולתיקון דרכיהם בשבת זו, בשמעם כי מתקרבים ובאים ימי

הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע אמר: ו היית אך ש מח ר"ת שו"א. כלומר: עס איז בעסער א פאלשע שמחה פון א ערליכער מרה שחורה... [יותר טוב שמחה מעושה מאשר מרה שחורה טבעית].

כ"ק אדמו"ר מראחמסטריווקא זי"ע נ"י. בספרו "אמרות טהורות" מוסיף על דברי ה"ישמח ישראל" הנ"ל: שלפי זה יש לבאר את דברי המשנה באבות: הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, הנה לא אמרו כאן שצריך לקבל כל אדם 'בשמחה' כמו שאמרו במקום אחר הוי מקבל את כל האדם בשמחה, אלא אמרו לקבל 'בסבר פנים יפות', והיינו כי לפעמים שרוי האדם במצב בלתי מרומם כל כך, שאי אפשר לתבוע ממנו אז לקבל כל אדם 'בשמחה', אולם אעפ"כ, גם אז מוטל עליו לקבל כל אדם מתוך צהלת פנים, להראות לו פנים של שמחה, ולתת לו עידוד, ואף שזה נראה לכאורה כשמחת שוא, לא יחוש לזה אלא יקבל כל אדם בסבר פנים יפות. ומביא את דברי הרה"ק ה"בית אהרן" [בליקוטים] 'מחשבה' אותיות 'בשמחה', לרמז שאי אפשר להיות לו לאדם מחשבות טהורות זולת על ידי כח השמחה בלבד!

הגה"צ מבנדין זצ"ל בספרו "יכהן פאר" מביא דברי הספרי בפר' בהעלותך: 'וביום שמחתכם' אלו השבתות. וי"ל דהנה כתיב "והיית אך שמח", **שמחת** ר"ת ש בת מ ילה ח תונה, דהן בשמחת מילה השמחה משבת שלפניו וזה ה"שלוש זכר" שעושין בליל ש"ק, הן בחתונה השמחה משבת שלפניו וזה האויפריפטן, דכל השמחה מכח השבת, וזה 'וביום שמחתכם' אלו השבתות, שכל שמחתכם הכל מכח השבת כנ"ל.

ולא יראו פני ריקם: (טז טז)

אומר הרה"ק רבי חיים מאיר מויז'ניץ זי"ע: אין זה רק ציווי, אלא הבטחה לכל הבא לביהמ"ק, שהעליה לרגל תשפיע עליו השפעות טובות ויהא מלא ברכת ה'.

איש כמתנת ידו בברכת ה"א אשר נתן לך: (טז יז)

הספורנו מסביר: שפסוק זה נאמר כנגד קמצנים ופזרנים גם יחד. לקמצן אומרים: שלא יקמץ לצדקה, כי 'כמתנת ידו – בברכת ה', היינו: לפי מתנת ידו לצדקה

הסליחות והרחמים וימי הדין, אי לכך 'השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע' – ויותר אין בכוחי להזיק לבנ"י.

בספר "נאות הדשא" {סוכצ'וב – ח"ג עמ' קכז} בשם הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע שהקשה למה אין מברכין על תקיעות שתוקעין בכל חודש אלול, כיון שהיא תקנת חכמים כדאי' בפרקי דרבי אליעזר ובטור? ותיקן, דהתקיעות דחודש אלול הן רק הכנה לר"ה, ואמר בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: שהתקיעות של חודש אלול – לתקוע בתוך הלב, כדי שנוכל לקבל הקולות של ר"ה, ומשו"ה כיון שהוא רק הכנה לר"ה אין מברכין, וסמכין על ברכה של עיקר המצוה.

עוד בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: חודש אלול הוא מתנה טובה חודש ההכנה, משל למה הדבר דומה, לאיש צבא היוצא למלחמה שאז אין לו זמן להכנות ולמפגנים, עליו לקחת הנשק ביד ולירות, כי ההכנות צריכות להיות לפני המלחמה, כן הוא בראש השנה, יום הדין, אז אין זמן להכנות ולכן ניתנה מתנה של חודש אלול להכנות.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: אני לדודי ודודי לי ס"ת ד' יודין כנגד הד' שבתות שבאלול.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע השאיר בין כתביו דפים שכתב בהם רק כמה שורות והשאר הניח חלק. בא' מהם [נדפס בספר הזכות] כתוב בראש העמוד תאריך "ר"ח אלול", וכתוב: פעם בא מוה"ר שמואל אוזידו זצ"ל בעל ה"מדרש שמואל" לפני האריז"ל, וקם האר"י לפניו וחלק לו כבוד, שאל רבי חיים ויטאל את האר"י לטעם הדבר, ואמר לו, מפני שעשה מצוה שהיה רבי פנחס בן יאיר רגיל לעשותה, נתעברה בו נשמת רפב"י לעוזרו, וקמתי לכבודו, מוסיף החידושי הרי"ם: כמו כן כשאדם עושה גמילות חסדים כראוי, מתחבר עמו אברהם אבינו ומסייע לו, כי אאע"ה היה עוסק בגמ"ח, ולכן על ידי ביקור חולים בא רפואה, כי אברהם אבינו בא ומביא עמו רפואה, ותלוי כפי כוונת המצוה של האדם המבקר [ושאר הנייר חלק].

שאל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע את אביו ה"שפת אמת" זי"ע [מובא באמרי אמת בפרשה], מה שייך רעיון זה לר"ח אלול? השיב השפ"א: שבארבעים יום אלו שהיה

משרע"ה ברקיע, עסקו כל ישראל בתשובה, ותשובתם הועילה גם לדורות הבאים, ומי שעושה תשובה בימים אלו יש לו סיוע מהם, וזה שייכות ענין זה לר"ח אלול.

הרה"ק רבי יעקב אבוחצירא זי"ע מפרש את הפסוק שאמר נעים זמירות ישראל: "דום לה' והתחולל לו אל תתחר במצליח דרכו באיש עושה מזימות" [לז' ז]: ל' ה' ו התחולל לו א ל – ר"ת למפרע אלו"ל. ובא רמז אלול בכאן לזרז את האדם להתעורר משנתו לעשות תשובה בחודש אלול שהוא עת רחמים ורצון. לבל ישיא אותו יצה"ר במועצותיו הרעים איך יוכל לשוב בתשובה והוא בכל חדשי השנה היה פרא למוד מכבר, ומתהלך אחר עצת היצה"ר, וטבע במצולות ים, ועכשיו ברגע קטן יכול להנצל ממנו, ובזה יבוא לאדם רפיון ידים וימנע מלעשות תשובה.

ע"ז בא דהמע"ה לחזק את ידיו שלא ימנע מלעשות תשובה, כי התשובה מועילה בכל זמן, ובפרט בחודש הזה שהוא מסוגל לתשובה, והקב"ה קרוב ומצוי בו, וימינו פשוטה לקבל שבים יותר מן החדשים האחרים, ודברי יצה"ר לא תאבה לא ולא תשמע אליו.

וז"ש 'דום לה' והתחולל לו' – דהיינו שוב לה' וקוה לו בחודש אלול שיקבל תשובתך, ואל ישיאך יצה"ר שבכל השנה היה מצליח דרכו עמך, שכל מה שהיה אומר לך לעשות היית עושה, וכל המזימות שהיה אומר לך לעשות היית עושה.

וזהו "אל תתחר במצליח דרכו באיש עושה מזימות" – הוא יצה"ר שהיה מצליח בך בשאר ימות השנה, השמר לך בל יתגרה בך עכשיו ויאמר לך שלא תוכל לשוב, אל תשת לב לדבריו כי דבריו מהבל ימעטו, רק חזק ואמץ 'ואתה תשוב ושמעת' בקול ה', והוא יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד.

מספרים שאחרי נשואיו של הגרד"ב אב"ד אמסטוב זצ"ל, עבר לגור במחיצת חמיו ה"שפתי צדיק" זצוק"ל, שבימים ההם היה משכנו בגור, והוא סמוך אצל גיסו כ"ק ה"שפת אמת" זי"ע.

שנה אחת בחודש אלול באשמורת הבוקר, נכנס רבי דוב בעריש לפני ולפנים אצל השפ"א וישאל מפיו, איזה ספר מוסר שילמד בו בימים אלו שצריך לעורר הלב ליראה ולתשובה?

נענה לו השפ"א והשיב לו: "שמעני בעריש'ל, כל ספר מספרי יראים יקר וטוב, אבל מהתעמקות בסוגיא של

מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום – יכול אתה להגיע עד רום כל המעלות והמדרגות במוסר וביראה".

בשם האדמו"ר מסקוירא זי"ע: "חודש אלול זענען פרייליכע טעג צו לערנען פלייסיג" [ימים שמחים ללימוד בשמחה].

הגה"ק רבי צבי הירש מבענדין זצ"ל כותב בספרו "יכה פאר": "אלול" בגימטריה "כל טוב", דהמה ימי רצון ונתהפך הכל לטוב, וגם עושים תשובה ועושים מהכל טוב.

בהקדמת הספה"ק "מעגלי צדק" להרה"ק מדעעש זי"ע:

ר' ישראל וולף מאנדעל היה עשיר, ונהפך עליו הגלגל ונעשה יורד ונצרך לבריות, ואמר לו הרה"ק בעל מעגלי צדק מדעעש זי"ע: תהגה בספרי מעגלי צדק פרשת ראה, ותוושע ממצוקתך ויהיה לך הרחבה גדולה בלי מצרים. וכך היה, שאחר שלמד מעגלי צדק פרשת ראה, נושע ויצא למרחב, והתברך בהשפעה מרובה בכל ענייניו.

הרה"ק בעל "ההפלאה" זי"ע כתב בהקדמה לספרו וז"ל: "וכל המעיין ועוסק בספרי, יתברך מקל עילאה, בברכת ה' הרחבה והמלאה, וינצל מכל עמל ותלאה".

מעשה ביהודי שבא לפני הרה"ק המגיד רבי דוד מטאלנא זי"ע ובקשה בפיו: מבקש הוא להרחיב את עיסקו, ולשם כך זקוק הוא להלוואה גדולה. הגיש בקשה למוסד בנקאי המעניק הלוואות בסכומים נוחים ובתנאים נוחים, בתנאי שבטוח הוא בהחזרת ההלוואה וביציבות העסק. עתה נערכת בדיקה בעניין עיסקו, לוודא שמצבו איתן. מבקש הוא את ברכת הרבי שיתרשמו לטובה, וההלוואה תאושר.

אמרות טהורות שנאמרו ע"י צדיקים זי"ע בעניינים שונים:

ב"אוצר מכתבים" מהרבי ה"פני מנחם" זי"ע:

...ומפי איש נאמן שמעתי שפעם אחת בא אחד אל החזון איש זצ"ל בשאלה כזו, אם הוא יכול לחשב בחשבון מעשר את תרומותיו לישיבה אחת, היות וזו הצדקה אינה לעניים אלא ללומדי תורה צעירים, ואלה יכולים להרוויח לחמם בעבודה, אם אפשר לכללם בחשבון "צדקה" לענין מעשר. ומרן החזון איש זצ"ל התרגש ואמר שאדברה עיקר המעשר הוא לתת לחם לתלמידי חכמים. הרי מכאן ראיה שלא דווקא לעניים אלא גם להחזקת ת"ת ייחשב כצדקה לעניים לענין מעשר כספים כו'. ועמא דבר שנוהגים להכליל נתינות שונות לישיבות שונות הכל בחשבון מעשר.

פעם אחת נסע אחד מאנשי שלומו של הרה"ק רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע לארץ הקודש, והאיש ההוא היה תלמיד חכם גדול ויחסן. ובעת הזאת היה הגאון רבי מרדכי זאב איטינגא זצ"ל נשיא קופת רבי מאיר בעל הנס, וכתב הרה"ק רבי מאיר מליצה בשביל אותו ת"ח להגאון רבי מרדכי זאב שירבה לו חלקו מהחלוקה. השיב הגאון הנ"ל לרבי מאיר שלא מצינו שיוכל גבאי צדקה להוסיף לאחד על חלקו מפני שהוא ת"ח ויחסן.

סיים להרצות את דבריו, והשתררה שתיקה.

משהתמשכה השתיקה נרכן אל הצדיק וחזר על הבקשה: "רבי, יברכני שאקבל את ההלוואה!".

ראה הצדיק שהאיש לא נרמז, נענה ואמר: "מעודי נזהרתי שלא לקלל שום יהודי! מוכן אני להעניק ברכות בלבד!".

"ודאי רבי!" נרעש הלה, "בברכה חפצתי!"

"לא, כי קללה חפצת", הבהיר הרבי: "ואני איני מקלל! קללה מפורשת היא התוכחה הנוראה: "הוא ילך, ואתה לא תלוונו!" [דברים כח טז]. אם בברכה חפצת, הלא היא אמורה בתורה [טו ו]: 'כי ה' אלקיך ברכך כאשר דבר לך, והעבטת לגוים רבים ואתה לא תעבוט'..."

עמד האיש נבוך, לא ידע את נפשו, והצדיק פנה אליו בקול מפיס: "אם בברכה אתה חפץ, אדרבה: בקש שתשרה הברכה בעסקיך, ושיהיה ביכולתך להגדיל את עסקך בלא נטילת הלוואות, ההלוואות – קללה הן מן התוכחה, שיעבוד העתיד עבור ההווה, ו'עבד לזה לאיש מלוה' [משלי כב ז].

ליו"ד של הרה"ק ה"דברי יואל" מסאטמר זי"ע – כ"ו מנ"א תשל"ט: מהרה"ג ר' מנשה רייזמאן שליט"א בשם תלמידו הרה"ח ר' יעקב ברקוביץ שליט"א מנ"י.

בשעת חנוכת הבית הראשון שבנו מוסדות סאטמר באמריקה, אמר הרה"ק זי"ע: עה"פ 'כי תכלה לעשר' וגו' ובלשון חז"ל זה נקרא "וידוי מעשרות". וצ"ל מדוע נקרא זה וידוי, והלא הוא מתחזק ואומר להשי"ת שעשה כדת וכדין ומה מקום לקרוא לזה "וידוי"?

ידוע מה שפירש הרה"ק רבי מאיר'ל מפרמישלאן זי"ע 'כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם' – שכשהאדם עושה מצוה רבה והוא זוכר את זה, אין הקב"ה זוכרו, וכן חטאים שאדם חוטא וזוכרו ושב תמיד בתשובה, אין הקב"ה זוכרו. מה כן זוכר הקב"ה 'את כל הנשכחות',

כל מה שאדם שכח את המצוות הרבות שעשה, וכן החטאים שנכשל ופגם, אם הוא אינו זוכרו, הקב"ה זוכרו רח"ל.

ועפי"ז פירש הרבי מסאטמר ענין וידוי מעשרות: שהאיש אומר 'וגם נתתיו לגר ליתום ולאלמנה', ומוסיף בסוף 'ולא שכחתי', על זאת הוא עומד ומתודה, רבוש"ע מה אעשה, שאני כן זוכר את כל הצדקות שעשיתי, זהו עיקר וידויו רק שתי תיבות 'ולא שכחתי'.

והוסיף הרבי מסאטמר: שכשבאים ליהודי ומבקשים ממנו צדקה והוא עונה 'כבר נתתי', יש לומר לו, היאך אתה זוכר שכבר נתת? אדרבה, כיון שאתה זוכר, כ"ש שאתה צריך לתת עוד פעם ועוד פעם עד שתשכח שנתת. כי כל זמן שאתה זוכר, אינו פשוט כלל, תתפלל שתתן ותשכח שנתת. יהודי שנותן צדקה צריך לשכוח את מה שנתן תיכף ומיד. וז"ש בפרשת ראה 'נתן נתן', ודרשו אפילו מאה פעמים, אם אתה זוכר שנתת, כל ימך בעמוד והשכח קאי, צריך לשכוח כל מה שנתת...

כבר נודע שהרבה שנים לא הניח עצמו הרה"ק ה"דברי יואל" זי"ע לישון על גבי המיטה. ופעם אחת עוררו הרופא, ושאלו לסיבת הדבר, למה אינו נכנס לישון במיטה כמו כל בני האדם אלא מתנמנם על כסאו, והלא גופו נחלש מזה?

ענה לו בחכמה: הלא באמת השינה הוא גזלן, שהוא גוזל את הזמן מהאדם, שהרי יכול למלא את הזמן בתורה ועבודה, וע"י השינה הוא נמנע מכך, אמנם זה כבר שמענו כאשר גזלן מתנפל על אדם בעל כרחו, הרי מוכרח למלא רצון הגזלן, ליתן לו ממונו בעל כרחו ומפני ההכרח, אבל זאת לא שמענו, שימסור האדם את עצמו בידי הגזלן מרצונו הטוב בלי הכרח... כמו כן לגבי השינה, אם השינה מתנפלת על האדם בעל כרחו, הרי הוא אנוס בדבר, אבל להניח את עצמו במיטה לישן, הרי זה בעיני כמי שמוסר את עצמו מרצונו הטוב בידיו של הגזלן, וזאת לא שמענו מעולם!

הרבי מסאטמר זי"ע ביאר את דברי המדרש [תנחומא תולדות ח]: שעשיו היה מרמה את יצחק אביו, ואמר לו: אבא המלח מהו שתהא חייבת במעשר? והקשו המפרשים דאם היה רצונו לרמות את יצחק, מדוע בחר במצות מעשר יותר משאר המצוות?

ותירץ בדרך נפלאה: אפשר שידע מסגולת המעשר שמביא לידי עשירות, כאומרם ז"ל עשר בשביל שתתעשר, ומעתה כיון שממילא הוכרח לאחוז באיזה מצוה בכדי לרמאות את אביו, בחר במצות מעשר שמביא לידי עשירות.

פעם אמר הרה"ק מסאטמר זי"ע: "מה שמידה טובה יכולה להביא להאדם, אין מצוה גדולה יכולים להביא, ומה שמידה גרועה יכולה להביא להאדם, עבירה הכי גדולה אינה יכולה להביא".

ה"נודע ביהודה" זצ"ל נשא אשה שאביה היה עשיר גדול ונתן לו כסף רב, הנוב"י לא רצה לשים את הכסף בבנק שלא ייכשל באיסור ריבית ח"ו, והיה תחת ידו בתיבה בחדר שלמד בו.

פעם אחת בא איש אחד ואמר לו, שיש לו בת שכבר הגיעה לפרקה ועשה שידוך, ומחמת שאין לו מספיק כסף לשלם לצורכי הנישואין, הוא חושש שיתבטל השידוך.

לקח הנוב"י את צרור הכסף מהתיבה, ושאלו, כמה אתה צריך, אמר לו האיש 300 רובל שהיה אז סכום עצום. והנוב"י נתן לו תיכף סך 290 רובל, ואמר לו: הסך עשרה רובל תוכל להמציא לך ע"י אחר, ויען כי אמרו חז"ל [סוטה יג:]: אין המצוה נקראת אלא ע"ש גומרה, ע"כ לא אוכל להתגאות שאנוכי עשיתי המצוה הגדולה, ומשום כך נתתי לך פחות עשרה רובל. ואמר אחד מגדולי אותו הדור: שמזה זכה הנוב"י לגדלותו.

הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע אמר לבנו הרה"ק הרי"צ זי"ע, פעם אחת בהיותם יחדיו בנאות דשא, וכך אמר לו: אשר אתה משכים בבוקר ולומד ומתפלל, הרי פעלת משהו, אבל אם לא בא לידך לעשות טובה ליהודי בפועל ממש, "איז דאס א טריקענע טאג"! [זהו יום יבש]. עליך לבקש ולהתפלל לפני הקב"ה, שיזמין לך יהודי הזקוק לטובה, כדי שתוכל בכל יום לעסוק בחסד ובצדקה!

והנה באותו יום הגיעו שני אנשים, והם ביקשו עזרה עבור בן משפחה שירד מנכסיו, פנה הרש"ב לבנו הרי"צ ואמר לו: הלא תראה כשרוצים באמת, עוזר הקב"ה!

מסופר על הגאון הגאב"ד מטשעבין זצ"ל, שבהיותו עוד צעיר לימים כשהיה אברך, סירב להתעטר בכתר הרבנות מחמת שלא רצה להינות מכותרה של תורה, ולפרנסתו עסק במסחר. אבל נסיבות המצב הכלכלי הביאו לכן שהיה נאלץ לעזוב את מסחרו ועלה לכהן כרב ואב"ד טשעבין.

פעם אחת התבטא ואמר על עצמו, שמעולם לא הקפיד על אדם, חוץ מפעם אחת, אבל גם אז הקפיד רק מתוך חשש שמא תיפגע מרותו וכבוד הרבנות. ומעשה שהיה כך היה:

בתקופה הראשונה לכהונתו ברבנות, נפל סכסוך בין שניים מיהודי העיר, שאחד מהם נמנה עם חשובי הקהילה. הסכסוך הובא לפני הרב כמובן, ולאחר ששמע את שני הצדדים, פסק לטובת היהודי הפשוט והנגיד יצא חייב.

הנגיד שהיה מתקיפי הקהל, כעס וזעם. ובהזדמנות הראשונה שבא לבית הכנסת, פרץ בדברים לא ראויים כנגד הרב: איך זה שאדם ששלח עד לא מזמן ידו במסחר, בא לשפוט שפוט, ועוד פוסק נגדי?!

עמד הגאון מטשעבין זצ"ל והאזין לכל הגידופין בלי אומר דבר, ורק לאחר שסיים הנגיד לכלות בו את זעמו

– הפטיר לעומתו: "עז פנים לגיהנום" ! מובטחני שימות בלי תשובה!

כשמוע הנגיד את דברי הרב זצ"ל: "התחכם" ואמר: הלא ידוע שה"נועם אלימלך" זי"ע הבטיח שמי שיזכה לבוא על קברו בוודאי ימות בתשובה, וא"כ במוצש"ק אקח את העגלון שלי ואסע מיד לקברו של הצדיק, ובכך אתגבר על אזהרה זו שאמות בלא תשובה...

ואכן, במוצש"ק יצא עם העגלון לכיוון קברו של בעל ה"נועם אלימלך" זי"ע, אבל מיד לאחר שיצאו מן העיר נפל הנגיד מן העגלה ומת!

סיים הגאון מטשעבין זצ"ל את הסיפור, ובענוותנות האופיינית תלה הכל בבעל הנוע"א זי"ע: "הנה רואים אנו כיצד שומר ה"נועם אלימלך" זי"ע על הבטחתו...

רבי ישעיה זוכוביצר זצ"ל, היה מצניע לכת עם ה' אלקיו, הוא היה מתלמידי הגר"א זצ"ל וממעריציו, והוא זכה הן לתורה והן לעושר.

מספרים, כי פעם אחת בא אליו אחד מיהודי וילנא והתאונן לפניו על מצבו הדחוק ושהוא זקוק לאיזו הלוואה של כמה מאות זהובים. רבי ישעי' נתן לו את ההלוואה הדרושה, והלה נתן לו שטר חוב בנוסח זה: "אני הח"מ לויתי מאת ר' ישעי' סכום כך וכך והריני מתחייב לשלם לו את החוב הזה לכשירחיב ה' את גבולי".

עברו שנים, ר' ישעי' לא נשה בו והלה לא שילם את חובו. לימים שמע ר' ישעי' מפי הבריות כי מצבו של הלוה הוטב במידה ניכרת, אבל ר' ישעי' שלא ידע את הדבר לאמתו לא רצה לעבור על 'לא תהיה לו כנושה' ולתבוע ממנו את חובו, וכשבא לוילנא נכנס לחדרו של הגר"א ושאל את דעתו בזה.

הגר"א הזמין את הלווה, והלה טען כי עדיין לא בא לידי "הרחבת גבול". על טענתו זאת החזיר לו הגר"א: על מידת "הרחבת גבול" כבר עמדו חכמינו ז"ל ואמרו [חולין פד.] עה"פ כי ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר

דבר לך ואמרת אכלה בשר', דהיינו מי שיש לו מנה יקח לפסו [קדרתו] ליטרא ירק, עשרה מנה יקח לפסו ליטרא דגים, חמשים מנה יקח לפסו ליטרא בשר, הרי ש"הרחבת גבול" משמעה: חמשים מנה. ואם תשבע כי עדיין אין לך חמשים מנה פטור אתה מלשלם חובך.

שמע הלווה את פסקו של הגר"א ושילם לר' ישעי' את חובו.

מעשה באחד שהתפאר לפני הרה"ק רבי יענקל'ע מפשעווארסק זי"ע, שמנהגו להקדים וליתן צדקה ליד מנהלי המוסדות, ואינו ממתין שהגבאי צדקה שהוא שלוחו של המוסדות יבוא לקבץ המעות, כיוון שהגבאי מפריש לעצמו אחוזים ניכרים תמורת עבודתו, ואילו הוא רוצה שכל ממנו ילך לצדקה.

נענה הרבי ואמר לו:

"וכי מה איכפת לך שיש לגבאי מעות לחתן את בניו, והלא זהו גם כן מצוה" ... והוסיף לייסרו בצחות לשונו: "הלא אתה בבחינת בן נח, שאינו מביא לבית המקדש רק עולה שכולו לגבוה, ולא שלמים שכהנים נהנים ממנו"...

הרה"ק מרופשיץ זי"ע שאל גביר אחד: למה אינך מחלק צדקה לעניים? נענה אותו גביר קמצן: יש אלף שקרנים וגנבים שמקבצים צדקה ואיני מוכן ליתן להם אפילו אגורה שחוקה!

נענה אליו הרה"ק מרופשיץ זי"ע: "אתה לא נותן צדקה לאלף עניים אמיתיים אולי יש שם שקרן אחד, ואני נותן לאלף שקרנים אולי יש שם עני אחד אמיתי". ודפח"ח.

הרה"ק רבי דובער מליעווא זי"ע – בנו של הרה"ק מרוז'ין זי"ע - אמר פעם בדרך צחות:

הרי קיי"ל שהנסיעה להצדיק היא כנגד 'עליה לרגל'

בזמן שביהמ"ק היה קיים, ואם כן שייך ציווי זה 'ופנית בבוקר' וכו' גם היום בהקשר לנסיעה להצדיק. ויש להתבונן איפוא לשם מה צריך הפסוק לומר 'והלכת לאהליך' וכי אי-מי חושב שהחסיד יש לו להישאר אצל הרבי מסאדיגורה לעולם?

אלא, התוה"ק מורה דרך בזה ומלמד לחסיד דעת ואומרת לו: כל זמן שאתה נמצא בסדיגורה אל תחשוב על שום דבר אחר, זולת "מהי מטרת בואי לכאן"... ובמחשבה זו תהלך כל זמן היותך במקום. רק ביום האחרון כשתחליט שהינך חוזר לביתך אזי יכול הינך לחשוב על ביתך, כדכתיב 'ופנית בבוקר' והלכת לאהליך' – היינו באותו בוקר שתחליט על דבר חזרתך לביתך. אבל לא שתגיע לחצר הקודש וכל העת תחשוב על הבית ועל חזרה לבית. כי אם תתנהג כך, הרי שחבל על כל הטירחה והמאמץ בבואך אל הרבי...

סיפור כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א:

מסופר על הרה"ק ה"אהבת ישראל" מוויז'ניץ זי"ע, שפעם שאלוהו, מדוע אינו אומר דברי מוסר לחסידיו בחודש אלול, והשיב: "ניתן לקחת מוסר מתוך הניגונים ששרים בחודש זה".

והרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר פעם: "בחודש אלול ניתן להתעורר מכל דבר, אפילו פין א גיטע ניגון". ורמז לזה יש לומר מהפסוק 'ו'יאמרו ל'אמר א שירה ל' ה' - ר"ת אלול".

עשיר למדן בא אל הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע ושאלה בפיו:

כשבאים אלי לבקש צדקה, אם אתן לכל אחד רובל אחד, אתן בשמחה ובלב שלם, אולם אם אתן עשר רובל ארגיש צער בלב, ובכך האם עדיף לתת לכל אחד רובל, מתוך שמחה, ולא אעבור על הל"ת של 'ולא ירע לבבך', או עדיף לתת יותר, וכך העני יהנה יותר, אף שאני מצטער ועובר על הלאו?

א"ל ה"אבני נזר": השאלה בטעות יסודה. פשט הכתוב הוא אינו כפי שאתה סבור. התורה"ק צייתה 'נתן נתן לו', ועי"ז 'ולא ירע לבבך', כשתתן פעם ועוד פעם עשרה רובל, בכך תעקור מלבך את הרע והקמצנות, בכל נתינה ונתינה שאתה מתגבר על יצרך בכך הינך מקיים ולא ירע לבבך, לבך נעשה טוב יותר. אולם אם נתן רק רובל אחד לעני, תשאר עם כל הרע שבלבך!

סיפורי השבוע

מספר הרה"ח המשב"ק ר' מ.ש. רושצקי הי"ו - פורסם ב"אוצר הגנוז":

היה זה בתחילת שנת תשל"ז, עוד בטרם התחדש חודש חשוון.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע מסוגר היה בביתו. ביום "שמחת תורה" בשומו מ'קידושא רבא' לכבודו של יום, מעד הרבי באיזור 'בתי הורנשטיין' ונחבל קשות ברגליו. תוצאות הבדיקות הראו על שבר מורכב ומייסר, שבר שבגילו של הרבי ה"לב שמחה", לא המליצו הרופאים לבצע עבודה ניתוח.

כך שוחרר ה"לב שמחה" חזרה לביתו, כשהוא מצווה על ידי הרופאים, שלא להציג כף רגליו על הארץ, עד להתאחות טבעית של השבר. האמת, כי גם לולא אזהרות הרופאים, לא היה הרבי חושב ללכת בכוחות עצמו, הדבר היה פשוט בלתי אפשרי. כל תנועה פשוטה, עלתה לרבי בייסורי גוף נוראים.

בביתו של הרבי ה"לב שמחה" באותם ימים, שימש בקודש הבחור מ.ש. רושצקי, יחד עמו היו עוד כמה מחשובי אנ"ש, אשר קפצו על הזכות העילאית, להיות לעזר לרבי הקדוש הלב שמחה זי"ע בכל הנצרך. ביניהם זכור לטוב הרה"ח ר' יענקל גינבורג ז"ל, בנו של המשב"ק הגה"ח רבי שמאי גינבורג זצ"ל.

בראותנו את גודל כאביו וייסוריו של קדוש ה', דאבה נפשנו עד מאוד. החלטנו כי בכל מחיר, ובכל טעדיק, נעשה כל שביכולתנו, להקל על ייסוריו של הרבי.

ארגונים כמו 'יד שרה' ודומיו לא היו קיימים אז, מי שהתמודד עם מוגבלות כל שהיא, זקוק היה לשלם טבין ותקילין, עבור מכשירים ועזרים רפואיים, שיקלו עליו את ההתניידות במרחב. מה גם שעל פי הרוב אביזרים רפואיים אלו, מיובאים היו מחוצה לארץ על פי

הזמנה, וזמן רב לקח מעת ההזמנה, עד שהגיעה היא לארץ.

לא חסנו על ממון, לא קמצנו בטרחה וגם לא על זמננו. יודעי דבר הפנו אותנו לכיוון רחוב הנביאים בירושלים, "שם" אמרו לנו – "קיים משרד מכירות לצידוד רפואי, שם – תמצאו מה שאתם מחפשים".

פנינו אל רחוב הנביאים, שם הגענו אל משרדם של 'האחים ברסליוער'. שני אחים, יהודים חמים ולבביים, ממוצא יקה.

ניגשנו אל השניים, ובקיצור נמרץ גוללנו לפניהם את דבר מצבו, של "אחי הרבי מגור".

"נו, מה אתם רוצים בשבילו?" שאלו אותנו בסופו של דיבור.

"את הכי טוב שיש" עניתי בלי לחשוב פעמיים.

"תשמעו" אמר לנו אחד האחים, "הטוב ביותר עבור מקרה כמו שאתם מתארים, הוא כסא מתכונן".

"דהיינו?" ביקשנו להבין.

"דהיינו" – הסביר הלה – "כיסא בעל מנגנון כוונון חשמלי למצבים רבים, ישנה אפשרות להגביה את הכסא באופן אוטומטי, ישנה אפשרות לפרוש אותו למיטה בעת הצורך. ניתן גם להגביה את המושב לגובה המיטה, ובכך להקל על המעבר מהמיטה אל הכסא ולהיפך. וכמובן החשוב מכל – גלגלים יציבים וחזקים מחוברים לרגלי הכסא".

"כמה עולה הכיסא?" שאל ר' יענקל גינזבורג, לא בגלל שחשב להוריד את הרעיון על מחיר גבוה מדי.

"ומתי נקבל אותו אלינו?" הוסיף לשאול, רצינו לקבל את הכסא לידינו, בצורה המהירה ביותר.

"לפחות שלושה חדשים" הרים אלינו אחד האחים את עיניו, מציץ מעל מסגרות משקפיו העגולות.

"שלושה חודשים!!!"

"אנחנו צריכים את זה כבר היום" קראתי בבהלה.

"בעצם כבר אתמול" הוסיף ר' יענקל בהומור לאחר שניה.

ניסינו לשכנע ולעורר את ליבם. סיפרנו להם על קדושתו של הרבי, על יחוסו הרם כבן לרבי ה"אמרי אמת" זי"ע.

האחים שהיו יהודים דתיים וחמים, ככל הנראה הושפעו מדברינו. הם הביטו זה בעיניו של זה, ושתקו רגעים מספר, לאחר מכן החלו לדבר ביניהם בשפה בלתי מוכרת, אולי הייתה זו גרמנית – אך לא נראה לי, גרמנית הייתי אמור לזהות, היא דומה מאד לאידיש...

"תשמעו" אמר לנו אחד האחים, בפעם השנייה לאותו היום. "הסכיתו" הנהן גם השני בראשו.

"יש לנו אפשרות להשיג כזה כסא בתוך יום". באחד מערי הצפון יש לנו לקוח – סיפרו – שהזמין ממש לאחרונה כזה כיסא, נוכל לבקש ממנו, לכבודו של אחי האדמו"ר מגור להשאיל את הכיסא לתקופה קצרה.

"אך – הזהירו אותנו האחים – באופן כזה, תהיינה עלויות משלוח יקרות עד למאוד, נצטרך לדאוג לשם כך למכונת משא מהצפון הרחוק ועד לירושלים, שתיקח אחריות על חבילה כבדה ויקרה, זאת מלבד מכיר השבירות, שייתכן וידרוש אותו לקוח".

הסכמנו לכל מחיר שישיטו עלינו, העיקר להקל כמה שיותר, ומהר, על סבלו וכאביו של רבינו זי"ע.

סיכמנו עם השניים על שעה, מסרנו להם את הכתובת המדויקת ברחוב אלפנדרי 31, ויצאנו בידיעה כי מחר לקראת שעות הצהריים, מתעתד להגיע לביתו של הרבי כיסא נוח ומתכוון, שיקל על סבלו וכאביו של רבינו.

למחרת בצהריים חנתה מכונית משא גדולה בחזית הבית ברחוב אלפנדרי 31. מכונית המשא הגדולה יחסית, חסמה את רוחב הכביש, ומנעה מכלי רכב אחרים לעבור בו.

יצאנו מיד החוצה מביתו של הרבי, והחילוננו לסייע בהעברת הכיסא הכבד אל תוך הבית. הכיסא היה חדש לגמרי, הוא עוד עמד בתוך אריזת הקרטון והנייר, שעטפה אותו ממפעל הייצור בחוץ לארץ.

העלנו כבר את המשא הכבד, אל מעל המדרגות המכניסות פנימה אל תוך הבניין, כשאז, כפי שפתחנו נשמע קולו הרושף של הרבי.

"הלו הלו"

התנשפנו שם מחוץ לדירה ברחוב אלפנדרי 31, בידינו סחבנו בכוחות משותפים, את אריזת הקרטון הגדולה.

מר ברסליוער, אחד משני האחים השותפים, ליווה אותנו לכיוון הדירה, משגיח לראות כיצד אנו סוחבים את החבילה היקרה.

"הלו", "הלו". נשמע קולו של הרבי קורא מחדרו.

מיהרתי לכיוון החדר, הרבי שכב שם חלוש ומיוסר, כבכל הימים האחרונים.

"מה קורה שם?" שאל הרבי במבט דרוך.

"הבאנו כיסא גלגלים" אמרתי לבסוף "כיסא שיכול לעשות יותר נוח".

גופו של הרבי נדדעזע כולו, נרתעתי לאחורי.

"אני לא רוצה!" פסק באופן חד משמעי. נתבהלתי, לא הבנתי מדוע. ועוד היה נראה שהרבי אומר זאת בסערת רגשות.

הרבי שרגיש היה, ער ועדין לכל ברייה ורגשותיה, כמו לא ראה את התבהלותי, וחזר בסערה על שלו "אינני רוצה", אינני מוכן לכך, בשום פנים ואופן.

יצאתי החוצה מן החדר לכיוונו של ר' יענקל גינבורג, חשבתי לטכס עימו עצה כדת מה לעשות, אך קולו של הרבי השיג אותי. "הלו" הוא קרא לי עוד פעם, מיהרתי לחדרו.

"היזהר והישמר אל תכניס את זה בכלל!! פנימה לבית" הזהיר אותי במשנה תוקף.

חזרתי החוצה אל ר' יענקל, ושחתי לו על הבעיה שהתעוררה, הרבי לא מוכן לקבל את הכיסא, עליו טרחנו, ובו השקענו כה רבות.

ניסה ר' יענקל גינבורג להיכנס אל הרבי, ולהסביר.

"זה טוב" הוא אמר "זה יכול להועיל" ניסה לשכנע.

"ס' איז גוט?" הגיב הרבי בתמיהה חריפה ובלתי אופיינית, "אויב ס'איז גוט, נעם עס פאר דיר..." [אם זה טוב תוכל לקחת זאת לעצמך].

משהו בכל תהלוכותיו של הרבי באותם רגעים, היה נסער בצורה חריגה. משהו, שלא ידענו מה הוא, סדק את השלווה הנצחית, ששרתה בסביבותיו תדיר. יצאנו החוצה בבושת פנים, בחוץ עמד מר ברסליוער ששמע מעט הדים מהמתרחש בפנים הבית. לא ידענו מה נסביר לו.

"חזרה" אמרנו והצבענו לו על אריזת הקרטון.

"חזרה לגליל" הרחבנו יותר.

"הרב לא מסכים, בשום פנים ואופן". קיצרנו בדיבורינו, לא ידענו כיצד אנו מוליכים את חרפתנו ובושתנו.

אחרי כל המערכות ששידדנו, בכדי לקבל את הכיסא תוך יום, והנה אנחנו מחזירים אותו כלעומת שבא. נבוכנו עד מאוד, "אנחנו נשלם את המשלוח עד הפרוטה האחרונה", אמרנו בשפל קול למר ברסליוער, "אבל כעת – ביקשנו – הוא רוצה שנפנה את זה מפה ומהר!".

מרוב מבוכתנו לא שמנו לב למראה פניו של האב ברסליוער.

הוא עמד לעומתנו, פיו היה פתוח באלם, עיניו עגולות בהלם, וכל גופו קפוא בתדהמה.

לאחר זמן ארוכה של התאוששות, הצליח לומר לנו.

"הוא אדם קדוש!" אמר והצביע אל פנים הבית. "הכל על חשבוני, אינכם צריכים לשלם מאומה, הוא אדם קדוש".

התחלנו לעזור למר ברסליוער, להטעין את הקרטון חזרה על רכב המשא. סחבנו את הכיסא הארוז, חשים כעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון – של רותחים – על פניו. לידינו מר ברסליוער מהלך, ופיו לא פוסק מלמלמל "הוא אדם קדוש, הוא אדם קדוש, איני רוצה תשלום".

"דאס איז אן הייליגער מאן" חזר ולחש לעצמו באידיש גרמנית כבדה.

משהנחנו את הארגז חזרה, על יד תא המטען של רכב המשא, אמר לנו מר ברסליוער בנימת תוכחה, "זה אח של הרבי מגור, אמרתם? זה רבי בעצמו".

"מה יש? מה קרה?" שאלנו אותו סוף סוף.

"ממה כל כך התפעלת?" היינו ממש מסוקרנים.

"אתם יודעים" לחש לנו מר ברסליוער כממתיק סוד, "יודעים אתם, מי הוא הלקוח שהסכים להשאיל את הכיסא כך בחפץ לב?" "נו!" דחקנו בו שנינו.

"בית החולים של המסיון בנצרת" הטיל מר ברסליוער את הפצצה. "והיהודי הקדוש הזה, זה שאמרתם עליו שהוא אח של רבי" – סנט בנו מר ברסליוער. "הרגיש את זה מיד, ולא הסכים שהטומאה הזאת, תעבור את מפתן דלתו".

בית חולים זה, הוקם עוד בשנת תרכ"א ע"י ארגון סקוטי אנגלי אשר חרת על דגלו לעשות נפשות לנצרות רח"ל, את כל זה הרגיש הרבי מיד.

"היזהר והישמר אל תכניס את זה בכלל פנימה לבית!".

בספר "מופת הדור":

היה יהודי עשיר בעל אחוזה שהיה לו שדות ויערות, שהיה קמצן גדול מטבעו, ולא הרשה לעני אף לדרוך על מפתן פתח ביתו, וגם העמיד כלב גדול ליד שער ביתו להפחיד את העניים שלא ירהיבו להתקרב לביתו, כך חי בקמצנותו וכמה שנים השתמט מליתן צדקה לעניים.

בספר "אוצר ישראל":

מסופר שהגה"ק ה"חכם צבי" זי"ע השתדך עם איזה חלפן שולחני אחד, ותמה על זה ה"חכם צבי", מהיכן זכה החלפן להיות מחותנו?

בשעת החתונה ביקש ה"חכם צבי" להחלפן שיספר לו מעשיו, וסיפר לו: כי פעם אחד בא אליו עני וביקש נדבה, ונתן לו משרתו מטבע קטנה, ולא רצה לקבלו, ואמר שרוצה דינר דוקא! אז הלך עמו המשרת אליו ונתתי לו. אחר כך החליף העני את מגבעתו ובא עוד הפעם, וכך עשה העני עד מאה פעמים. ואז שאל אותו העני: האם אתה מכירני? אמרתי לו שאני מכיר, שהרי כבר בא לפני מאה פעמים! שאל העני: א"כ למה נתת לי כל פעם? אמרתי לו: שהיה קשה לי עד עכשיו, מה שפירש רש"י על הפסוק 'נתון תתן לו' – עד מאה פעמים. וכי יש חצוף כזה שיבקש מאה פעמים? ואם כן האיק הוא שייך לקיימו? אבל עכשיו ראיתי את זה בעיני וקיימתי! אז גילה לו העני, שבא אליו מן השמים לנסותו אם יעמוד בנסיון, ונתן לו המעות בחזרה, אז הבין ה"חכם צבי" זי"ע שלא לחינם זכה להיות מחותנו.

סיפור הגה"צ רבי יצחק טוביה ווייס זצ"ל גאב"ד עדה"ח:

כשהרה"ק מסקולען ה"נועם אליעזר" זי"ע השתחרר מגולת רומניה, ועבר דרך אנגליה, נסע איתו לגייטסהד כדי לאסוף כסף לפדיון שבויים. ובדרשה שנשא שם, עדיין היה הרה"ק מסקולען תחת פחד מהקומוניסטים לדבר בפרהסיא על תכלית בואו, ואמר לבני העיר: "אינני יכול לדבר הרבה אבל לפעמים צריכים לשמוע גם שתיקה, ולהבינה היטב לעומק". וסיפר:

פעם אחת בא יהודי תלמיד חכם מן המתנגדים למקום ששבת שם הרה"ק מרוז'ין זי"ע, ובא לסעודה שלישית, ובאותה שבת לא אמר הרה"ק מרוז'ין זי"ע ד"ת ברבים, אלא ישב שם שתי שעות בדביקות, וכל החסידים שתקו והביטו על פניו הקדושות. והנה ההתעוררות הנפלאה והקדושה העליונה הזאת עשו רושם גדול על

יהודי עשיר זה סבל מאד ממחלת הלב שגרמה לו להתעלף מפעם לפעם, ולכך נזקק לפיקוח תמידי של רופא מומחה, והדבר העיקר לו מאד. יעצוהו חבריו, ליסע אל ה"טשאדא רבי" מקרעסטיר זי"ע, המחולל ישועות ונפלאות, ואיש מפורסם בעולם כי חולים רבים כבר נתרפאו מברכותיו.

אך כיוון שהעשיר היה רחוק מאד משמירת התורה והמצוות ר"ל, ולא הייתה לו שום שייכות עם יהודים יראים ושלמים, על כן מיאן מתחילה לשמוע מזה, אך כאשר עבר זמן מה, ראה שאין לו ברירה אחרת, והחליט לקבל עצתם ולנסוע לקרעסטיר.

כאשר נכנס אל הקודש פנימה, שאלו הרה"ק: האם הנך נותן צדקה לעניים? השיבו העשיר: אודה על האמת, מעולם לא נתתי צדקה לעניים! אמר לו הרה"ק: כתיב בתורה הקדושה 'ולא ירע לבבך בתתך לו', אם תתן צדקה לעניים, לא תסבול ממחלת הלב, "וועסטו נישט לידן אויפן הארץ"!

שאל העשיר את הרה"ק: עד כמה שיעור צדקה לעניים? השיבו הרה"ק: כאשר יבוא אליך עני לבקש נדבה, תברר מפיו מהו סכום הכסף שהוא מצפה לקבל ממך. ותוסיף לסכום זה כסף נוסף, כדי שיקבל ממך יותר ממה שציפה לקבל ממך!

היהודי העשיר קיים פקודתו של הרה"ק, ונהפך לאיש אחר, ובמקום כלב מפחיד שעמד ליד שער ביתו, בכדי להטיל אימה על העניים שלא יעלו על דעתם לדפוק על שערי ביתו, שינה את דרכו מן הקצה אל הקצה, וליד שער הבית תלה שלט, ועליו כתוב: "כל עני הנצרך לנדבה יכנס הביתה".

מן היום הוא והלאה החלו עניים רבים לנהור אל ביתו לבקשת נדבה, והעשיר התנהג כפי דברי הרה"ק, ושאל לכל עני כמה כסף מצפה לקבל ממנו, והוסיף סכום כסף נוסף מעט על הסכום אשר העני נקב, ומני אז התרפא העשיר ברפ"ש. ואכן נתקיים בו הפסוק 'ולא ירע לבבך בתתך לו' – אם מחלקים כסף לעניים אין סובלים על הלב...

לאותו גוי נתקלקלה כל הסחורה, והוכרח לברוח מהעיר בבוש פנים.

כותב הגאון רבי יוסף חיים מבגדד זצ"ל בספרו "חסדי אבות:

מעשה שהיה בראובן ושמעון שהיו שכנים ובתחילתם לא היו עשירים ואח"כ התעשרו. וכל אחד מהם התעשר מחמת סיבה אחרת: ראובן שמע מהחכם שהיה דורש מאמר הגמרא [ב"מ נט:] אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו, והאמין בכל לבו שאם הבעל מכבד את אשתו, וקונה לה מלבושים טובים ותכשיטים יקרים, הרי זה סגולה לעשירות, ובאמונתו בדבר הזה בכל לבו, דחק את עצמו לעשות לאשתו מלבושים נאים ותכשיטים, והיה מכבדה ומייקרה תמיד, והצליח בזה שהועילה לו סגולה זו להתעשר בעושר גדול.

ואילו שמעון שכינו, שמע מאותו חכם עצמו שדרש מאמר הגמרא הנ"ל 'עשר תעשר' – עשר בשביל שתתעשר, כי הפרשת מעשר מנכסיו של אדם מסוגל לעשירות, והוא האמין בזה באמונה שלימה, והלך והוציא מעשר לצדקה מכל נכסיו, ואחר כך היה מפריש מעשר מן הריח, ועי"ז זכה לעשירות גדולה.

והיה כאשר שמעון ראה כי ראובן שכינו התעשר מאוד, ואפילו שלא ראהו נותן צדקה, תמה על זה איך נתעשר פתאום בעושר גדול, ובפרט שלא עשה הסגולה של המעשר?! ושאל את ראובן על הדבר הזה, היאך זכית לעשירות גדולה כזו?! וסיפר לו ראובן מחמת שקנה מלבושים טובים ותכשיטים יקרים לאשתו.

ובאשר שמע זאת שמעון הצטער מאוד בלבו, ואמר לעצמו, הלוואי הייתי שומע ג"כ סגולה זו, הייתי יוצא יותר בזול, שהרי הסכום שהיה עולה לי מלבושים ותכשיטים, הוא פחות בהרבה מהסכום שהוצאתי בשביל מעשר, ויותר מזה, מה שאני מוציא בשביל מלבושים נאים ותכשיטים יקרים, אני ג"כ נהנה מזה, ואילו המעות ששילמתי לצדקה, לא נהנתי מאותם המעות כלל, ואין הנאתם אלא בשביל העניים.

האורח, ולכן כשחזר לביתו סיפר בהתפעלות שהיה אצל רבי, ושאלוהו ידידיו: "מה שמעת ממנו?" השיב ואמר להם: "איך האב געהערט צווי שעה שוויגען" [שמעתי 'שתיקה' במשך שעותיים]... וע"ז אמר הרה"ק מסקולען זי"ע שלפעמים צריכים לשמוע שתיקה.

וסיים הגריצ"ט זצ"ל: שבצעם התכונן הרה"ק מסקולען לאסוף סכום של 500 לי"ש שהיה אז סכום נכבד, אבל ההצלחה היתה מעל ומעבר שאסף כ-7000 לי"ש!

בספר "אוצרות החן":

מעשה בדודי זקיני הרה"ח המופלג בתורה וחסידות, מוה"ר ישעיה קמינסקי ז"ל, איש שפערב, שהיה עוסק בצביעת צמר. ביום בהיר בא גוי אחד לעיר שפערב והחל להתחרות עם דודי רבי ישעיה ז"ל, והימים היו תחילת נשיאותו של הרה"ק ה"ישמח ישראל" מאלכסנדר זי"ע. שלח אפוא דודי ז"ל הנ"ל את בנו המופלג החסיד רבי אביגדור ז"ל להזכיר לפניו את העובדה. באותו זמן שהה שם מחותנו הגה"צ רבי אלטר מעיר שטעקיצין, ושניהם נכנסו אל הרה"ק לדבר עמו מענין התחרות של הגוי.

כששמע הרבי מהענין, פתח ואמר להם: יש הבדל בין איש מופת לבעל מופת, "בעל מופת" נקרא זה שבאים לפניו עם דבר קשה והוא פועל בתפילתו לטובה, זהו "בעל מופת". ו"איש מופת" נקרא כמעשה שאירע אצל הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע:

פ"א נכנס הרבי מבעלזא זי"ע לביהמ"ד, והגיד מאמר שמצינו בפרשתנו ברש"י [יב לא] בשם הספרי: מעשה בגוי שכפתו לאביו לפני כלבו ואכלו. וסגר הרבי מבעלזא את הדלת והלך לו. כעבור ימים אחדים בא לשם יהודי מכפר סמוך וסיפר שאירע לו נס, בכפר שלו היה גר גוי שונא ישראל, והיה היהודי ירא ממנו פן יהרגנו. יום אחד בא בנו של הגוי וכפתו לאביו ובאו הכלבים ואכלו אותו. אם כן, נענה ה"ישמח ישראל" ואמר לשני החסידים שפנו אליו – המשנה "הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה", טובה גם במקרה דנן, וכך הווה!

והלך לשאול את פי החכם, מדוע לא דרש שתי הסגולות ביחד? ענה לו: דוד המלך ע"ה נתן לך תשובה ניצחת על שאלתך, והביא לו ספר תהלים והראה לו: כתיב [מט יז] 'אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו בכבוד', הכוונה היא: 'אל תירא כי יעשיר איש' – אל תקנא באנשים הבאים לעשירות, מחמת 'כי ירבה כבוד ביתו' – ביתו זו אשתו, מפני שהיה מכבד את אשתו, דאע"פ שהוצאות אלו עדיין ברשותו, והוא נהנה מהם, אבל אין זו הנאה תמידית, 'כי לא במותו יקח הכל', וגם מה שמתכבד עכשיו בכבוד אשתו 'לא ירד אחריו בכבוד' – משא"כ בסגולת המעשר, חוץ מהעושר שזוכה בעולם הזה, הרי הוא גם מקבל שכר נצחי בעוה"ב, שלא יהיה עושרו רק בעוה"ז, אלא לוקח שכר נצחי גדול בעוה"ב.

זכותם תגן עלינו

ידידי חביבי

**שלום עליכם לחוזרים מתור את הארץ וההרים
ומתחילים להתכונן לימים הנוראים
שמתקרבים ובאים
לכן כתבתי על אלול כמה מאמרים מפי ספרים
וסופרים
אשר כידוע שאפילו דגים שבים רועדים
והוסיפו צדיקים שגם הימים והנהרות רועדים
ונשמע ונתבשר בשורות טובות בכל העינים
וישובו בשלום כל החטופים
וירפא ה' לכל הפצועים**

שבת שלום

**אין א גיטען חודש
וכתיבה וחתימה טובה**

ידידכם אוהבכם